

1

le

LAISVĖ

Laisvinimo politikos ateitis

Rašo

JUOZAS BRAZAITIS, MEČYS MACKEVICIUS, VINCAS RASTENIS, VACLOVAS SIDZIKAUSKAS, ANTANAS TRIMAKAS, ALGIS GEČIAUSKAS, VYTAUTAS KAVOLIS, TOMAS REMEIKIS:

ANDRIUS BALTINIS

Lietuvos laisvės kovos prasmė

ADOLFAS DAMUŠIS

Apie Juozą Brazaitį

JULIUS VIDZGIRIS

Demokratijos ateitis Lietuvoje

ANTANAS MUSTEIKIS

Apie lietuvių būdą

T u r i n y s

Andrius Baltinis: Lietuvos laisvės kovos prasmė	1
Adolfas Damušis: Prof. J. Brazaičiui į Laisvę Paliekant	10
Vytautas Vardys: Kersteno komitetas	15
J. Brazaitis, M. Mackevičius, V. Rastenis, V. Sidzikauškas, A. Trimakas: Lietuvos laisvinimo problemos	17
A. Gečiauskas, V. Kavolis, T. Remeikis: Jaunosios kartos atstovai jaunimo ir politikos klausimu	27
Julius Vidzgiris: Okupacijos padariniai lietuvių visuomeninei raidai	45
Antanas Musteikis: Lietuvių kultūros pavidalai	52
DARBAI IR IDĖJOS: Lietuvoje (M. Musteikis). Lietuvių bendruo- menėje: Kultūrinio bendradarbiavimo pagunda? Studentai kultūrinio bendradarbiavimo klausimu. Opera ir kultūrinė rek- lama (VI. B-s). Lituanistinė mokykla. LB Tarybos suvažiavi- mas. Studijų ir poilsio savaitė. Chicagos LFB iškyla. Idėjos spaudoje (J. B.) Vardai įvykiuose	60-80

“Į LAISVĘ” RAŠĖ:

V. V. Adamkavičius, dr. K. Ambrozaitis, dr. M. Anysas, R. Bačkis, kun. K. Balčys, dr. A. Baltinis, St. Barzdukas, K. Brazauskas, dr. Z. Brinkis, K. Bružas, kun. V. Dabušis, dr. A. Damušis, St. Daunys, A. V. Dundzila, A. Gečiauskas, dr. J. Grinius, A. Grinienė, dr. Z. Ivinskis, V. Jonikas, P. Jurkus, V. Jurkuvienė, kun. St. Yla, V. Kavolis, dr. J. Kazickas, kun. D. Kenstavičius, F. Kopryva, A. Krikščiūnaitė, dr. A. Kučas, K. Kudžma, dr. A. Maceina, dr. V. Maciūnas, prof. M. Mackevičius, A. Mažiulis, dr. A. Musteikis, M. Musteikis, P. Narutis, dr. K. Pakštas, A. Pocius, L. Prapuolenis, dr. J. Puzinas, dr. A. Ramūnas-Paplauskas, V. Rastenis, inž. A. Sabulis, V. Sidzikauškas, K. Skrupskelis, S. Sužiedėlis, A. Šalčius, R. Šomkaitė, A. Trimakas, Ed. Turauskas, V. Vaitiekūnas, dr. V. Vardys, B. Vaškelis, dr. J. Vidzgiris, dr. V. Vygandas.

ADMINISTRACIJOS PRANEŠIMAS

Pasikeitė “Į Laisvę” Redakcijos ir Administracijos adresai. Adresus skaitykite trečiame viršelio puslapyje.

“Į Laisvę” skaitytojai, pakeitę savo adresus, tuojau praneškite administracijai.

NUO ŠIO NUMERIO “Į LAISVĘ” LEIDIMAS PERKELTAS Į CHICAGĄ.

“Į LAISVĘ” IŠEIS REGULIARIAI KAS TRYS MĖNESIAI.

LAISVĖ

NR. 18 (55)

1959 M. LIEPA

LIETUVOS LAISVĖS KOVOS PRASMĖ

ANDRIUS BALTINIS

Tremties gyvenimo pergyvenimai ir patyrimai, istorinių įvykių eiga yra pažadinusios daugelį iš mūsų prie tam tikrų išvadų ir sudariusios pažiūrą, kad jau yra atėjęs laikas pervertinti visas vertybes ir paklausti, ar yra dar reikalo laikytis senųjų pažiūrų ir idealų gyvenime apskritai, o ypač tautinės laisvės srityje. Mes čia ir norime sustoti prie šių „visų vertybių“ pervertinimo, liečiančio mūsų Lietuvos laisvinimo kovą. Ateina nauji laikai, sakoma, visa, kas pasenę, keičiasi ir nustoja vertės ir prasmės. Turime prisitaikyti prie naujų gyvenimo sąlygų, kurti naują gyvenimą ir šiuo atžvilgiu galima klausti, ar mūsų tautiniai siekimai nėra pasenę, ar mes savo užsispyrusiais norais atgauti savo laisvę ir gyventi savo ypatingą gyvenimą, nesame atsilikę nuo laiko dvasios, kuri reikalauja perorientuoti ir visai kitaip į šiuos klausimus žiūrėti.

PRAEITIES UŽSTATAS IR PRIPAŽINIMAI

Iš tikro, laikai keičiasi ir mes keičiamės su jais. Tik klausimas, kas turi keistis ir kiek turi keistis. Nes, nors viskas keičiasi, nors mums atrodo, kad šie pasikeitimai yra tokie dideli, kad liečia pačius mūsų gyvenimo pamatus, esmėje tačiau jie yra maži ir nereikšmingi, sulyginant juos su žmogaus gyvenimo pagrindiniais reikalavimais, kurie yra likę nepasikeitę nuo neatmenamų laikų, nes jie remiasi pačia žmogaus prigimtimi. Todėl kalbant apie Lietuvos laisvės kovos prasmę, pirma turime išsiaiškinti, koku atžvilgiu ir kokiais kriterijais mes norime šį klausimą spręsti.

Norime šį laisvės kovų prasmės klausimą spręsti keturiais atžvilgiais. Pirma, iškeldami, kad buvome jau įkūrę savo nepriklaus-

somą valstybę ir tuo įprasminę laisvės kovą, antra, kad žmonijos politiniai ir visuomeninio gyvenimo idealai atitinka mūsų laisvės kovas, trečia, kad istorijos raida vystosi tautų laisvės atstatymo kryptimi ir ketvirta, kad laisvės kovų paneigimas reiškia dorinį primityvizmą ir mūsų pažeminimą.

Dėl laisvės visais amžiais daug kovota, daug kentėta, daug kilnių gyvybių paaukota, daug kraujo pralieta. Į šias laisvės kovas ryžtingai įsijungė ir mūsų tauta. Giliai įsitikinę laisvės kovų teisingumu ir jų prasmingumu, mes pasiekėme savo didįjį tikslą: išlaisvinome savo tautą iš tarnavimo kitoms tautoms, įkūrėme ir sutvarkėme savo valstybę — tai mus žavėjo ir pilni vilčių žvelgėme į ateitį. Mums atrodė, kad *istorija, pradėjusi eiti teisingumo ir dorinio tobulumo keliu, negali sustoti, žengti atgal ir kristi į barbarizmą.* Todėl su ypatingu pasitikėjimu žvelgėme į kultūros pažangos priekyje žengiančias Vakarų Europos valstybes, iš kurių pasisavinome idėjas ir joms tarnavome visa siela, būdami dažnai europietiškesni už pačius vakarų europiečius. Nors turėjome tam tikrų trūkumų ir dažnai aiškiai vieni kitus kritikavome, tačiau visumoje buvome savo valstybe patenkinti ir galėjome ja net didžiuotis. Tai pripažino ir užsieniečiai ir net mūsų priešai. Vokiečių antropologas ir sociologas Uexkuel rašo šveicarų laikrašty *Die Tat*: „Trys baltų tautos, kurios 1918 m. atgavo savo nepriklausomybę ir kurias 1940 m. Sovietų S-ga neteisėtai okupavo, neturi gėdytis dėl savo laisvės per dvidešimt metų. Tautų apsisprendimo teisių skelbėjų viltis jos pateisino labiau, negu kitos Wilsono metu įkurtos valstybės. Jos pražydo tiek politiškai, tiek ūkiškai, tiek kultūriškai... Šių trijų Baltijos valstybių ūkiškas pražydymas yra stebuklas, jei prisimename, kokiose nepalankiose sąlygose jis prasidėjo. Pirmasis karas joms buvo palikęs tik neturtą ir sunaikinimą. Be to, joms trūko natūralaus užnugario ir prekių pirkėjos Rusijos. Vienintelis išsigelbėjimas buvo eksportas į Vakarus ir ši galimybė buvo energingai ir sėkmingai išnaudota. Sekė ūkiškas pražydymas amerikonišku tempu. Visame pasauly Baltijos valstybės turėjo geriausią vardą, kaip prekybos partneriai. Jei dar Rusija būtų atvira, kaip žaliavų šaltinis ir prekių pirkėja, tai šis pražydymas būtų buvęs greitesnis ir įspūdingesnis“.

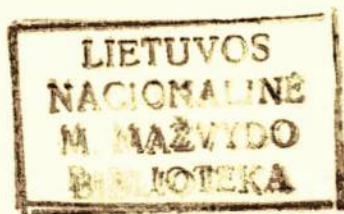
Bet ne tik ūkišku, bet ir teisės ir sociališko atžvilgiu mes buvome pralenkę daugelį valstybių. Ypač socialinių įstatymų ir socialinio teisingumo atžvilgiu mes buvome arti skandinavų ir pralenkėme daugelį kraštų, ką dabar aiškiai matome patekę į sociališkai atsilikusius kraštus. Visos mūsų valdžios rūpinosi, kad sociali-

nės neteisybės būtų pašalintos ir nebūtų žmonių, kenčiančių neda-
teklių ir bada. Todėl pas mus nebuvo nei didelių turtuolių nei dide-
lių vargšų, ir gerovė buvo visuotina. Ir tautiniu atžvilgiu pas mus
buvo teisingumas ir tolerancija. Tai pripažįsta ir Uexkuel: „La-
biausiai stebino tai, kad Baltijos valstybės elgėsi tolerantiškai ir
išmintingai su tautinėmis mažumomis. Mažumos turėjo savo mo-
kyklas ir bažnyčias, galėjo dalyvauti seimo rinkimuose ir būti iš-
rinktais. Dvarų išdalinimas nebuvo toks radikalus ir be atlyginimo,
kaip dabartinėje ‘Liaudies demokratijoje’, tačiau buvo neišvengia-
mas ir davė gerų vaisių.“ Panašių pripažinimų užsienio spaudoje
būtų galima rasti daug. Jie visi rodo, kad mūsų meilė savo kraštui
ir mūsų kovos dėl laisvės nėra iliuzija, bet turi objektyvų pamatą ir
gilią prasmę.

Mūsų tikėjimą gėrio laimėjimu ir laisvės kovų prasmingumu
pažeidė Hitlerio riksmas radiofone, kai jis į visas puses skleidė me-
lą, neapykantą ir grasinimus, o minia ekstazėje jam pritarė. Mums
atrodė keistai, kad tokia tauta, kaip vokiečių, kurią mes laikėme
kultūringa, galėjo pritarti tokiems nežmoniškiems darbams, kurie
buvo daromi nacių valdymo metu. Daugelis pradėjo galvoti, kad
Vakaruose iš tikro kai kas yra netvarkoje ir mes, mėgdami Vakarų
kultūrą, klystame.

Rusų pirmoji okupacija buvo bausis smūgis mūsų tautai, bet
jis mūsų nenustebino ir nepribloškė, nes mes nieko gero iš rusų ne-
laukėme. Mes rusus gerai pažinome ir žinojome, kad turime reikalo
su barbarais, kuriems svetimi Vakarų kultūros idealai, ir kurie spe-
cialiai buvo lavinti nežmoniškume. Todėl, nežiūrint į viską, mes
likome tvirti ir tikėjome, kad iš vakarų ateis pagalba ir mūsų nelai-
mė tik laikina. Radijo žinios, kad Vakarai mums padarytą prievar-
tą aštriai pasmerkia ir nepripažįsta, mus moraliai labai stiprino, ir
viltis išsilaisvinti darėsi nepalaužiama. Ir iš tikro, pagalba atėjo iš
Vakarų, ir vokiečiai mums ją atnešė. Tačiau vakariečiais mums te-
ko skaudžiai apsigilti. Pasirodė, kad naciai yra labai panašūs į bol-
ševikus, tik su tuo skirtumu, kad buvo labiau išdidūs ir nereikalavo
iš okupuotų tautų su džiaugsmu juos pripažinti, kaip tai darė klas-
tingieji aziatai visur, kur tik įžengė. Tačiau daugeliui tai buvo di-
delis moralinis smūgis, tikėjimas į gėrį ir laisvę buvo pažeistas —
pasėta abejojimo dvasia ir nuodinga mintis — ar iš viso verta tikėti
idealams ir kovoti dėl laisvės. Jei tokia kultūringa tauta, kaip vo-
kiečiai, kurie skleidė idealizmo ir laisvės idėjas, patys kitų laisvę su-
mindžiojo.

Taip suabejoję Vakarų kultūros idealais ir laisvės kovų pras-

me mes atsidūrėme tremtyje. Kad Vokietija karą pralaimės, visiems buvo aišku. Tačiau buvo stiprios viltys — Vakarai. Buvo juk pasirašyta Atlanto charta visų keturių didžiųjų. Keistai tik veikė tai, kad mes nors su dideliais pavojais klausėme Londono radio, tačiau ten nei vienu žodžiu neprisimindavo, kad trys Pabaltijo tautos yra pavergtos ir naikinamos aziatų valdžioje. Pergalės džiaugsmas nustelbė pavergtųjų šauksmą. Pagal seną barbarišką principą, atėties laimės rūmą buvo bandoma statyti ant nekaltai naikinamų lavonų.

O ilgieji tremties metai, kurie savo nuotykiiais ir išgyvenimais prilįgsta šimtmečiams, mus savotiškai nuteikė. Iš vienos pusės mūsų gyvybė buvo išlaikyta, kas rodė, kad vakarų žmoniškumas ir idealizmas dar nėra visai žlugęs, bet ši malonės duona turėjo dažnai labai storą plutą. Duodami mums išlaikymą, priskyrė mus prie mažaverčių žmonių, moraliai pažemino ir padarė mums didesnių ar mažesnių skriaudų.

Taip mums, nukritusiems į visuomenės sluogsnio žemiausią lygį, pasaulis atsiskleidė visai kitokioje šviesoje, negu anksčiau, ir mes pamatėme tokių dalykų, kokių anksčiau visai nepastebėjome. Čia mes įsitikinome, kad ir moderniam amžiuje vyrą vertina pagal kepurę, apdarą, pinigines storumą, pagal populiarumą, išorinį spindėjimą, reklamą, o ne pagal turinį ir asmeninę vertę. Čia mums atsiskleidė Vakarų kultūrų gilusis materializmas ir pirkliškumas, pagal kurį labiausiai vertinama tai, kas teikia malonumą ir medžiagini gerbūvį, kurio siekti yra moderniojo žmogaus gyvenimo turinys ir uždavinys. Ir aišku, kad mūsų idealai, mūsų ankstyvesnės pažiūros, kad reikia rūpintis daugiau savo tauta ir jos laisve, negu asmeniškai gerove, buvo pačiais savo pagrindais pažeista.

ŽMONIJOS IDEALAI IR MŪSŲ LAISVĖS KOVA

Užtenka tik pasekti žmonių viešai pasakytas mintis ir oficialius pareiškimus, ir mums išryškėja, kad yra didelis sutarimas dėl žmonių politinių ir visuomeninių idealų. Pirmoje vietoje statoma laisvė. Modernioji mūsų dienų filosofija — egzistencializmas, — esmėje yra žmogaus laisvės filosofija. Žmogus nenori būti vergas, nenori prievartos ir pavergimo, nori laisvai gyventi ir vykinti savo gyvenimo reikalavimus. Kadangi šie laisvo gyvenimo reikalavimai gali būti įvykdomi tik tada, kai tauta yra laisva, kuriai žmogus priklauso, tai visi žmonės kovoja dėl savo tautos laisvės. Kova tat dėl

tautos laisvės kyla iš pačios žmogaus prigimties ir todėl visada yra prasminga, kaip prasmingas yra pats gyvenimas. Antra, žmogus nori gyventi savo dvasiai artimoje visuomenėje, kuri vartoja tą pačią kalbą, turi tuos pačius papročius ir moralės reikalavimus, tuos pačius idealus, tą pačią praeitį ir ateities tikslus, žodžiu, žmogus nori gyventi tautinėje bendruomenėje savo tautoje, dalyvaudamas jos kultūros kūrime ir jai būdingų vertybių ugdyme. Tačiau, kad žmogus be to dar nori būti pavalgęs, apsirengęs, turėti pastogę, šie reikalavimai paprastai stovi paskutinėje vietoje ir normaliose sąlygose yra savaimė suprantami. Iškilti į pirmą vietą ir nustelbti kitus idealus šie reikalavimai galimi tik nenormaliose sąlygose, kokios yra tremtis, bet tai yra praeinantys dalykai ir nėra pagrindo prie jų čia ilgiau sustoti.

Žmonijos visuomeninio ir politinio gyvenimo idealai tad bendrais bruožais nesunku nustatyti. Nesunku taip pat suprasti, kad karai labiausiai trukdo šių idealų įvykdymą. Ieškodami tų priežasčių sociologai randa, kad jos glūdi tautinėje ideologijoje. Atskiros tautos, norėdamos užtikrinti savo egzistenciją ir gerbūvį, puola kitas tautas ir sudaro nuolatinis karus.

Tie, kurie mėgsta radikalius sprendimus, mano, kad karams išvengti, reikia paneigti tautinį principą, sunaikinti visus tautinius skirtumus, visas tautas pavesti vienai valdžiai, ir bus pasiekta amžina taika.

Šį metodą tačiau sugriauna pats gyvenimas. Pagal jį veikė ir tebeveikia tokie vyrai, kaip Hitleris, Stalinas ir dabartinis Kruščiovas. Jie mėgino pateisinti tautų pavergimą kilniu tikslu: pasiekti amžiną taiką, sujungiant tautas po viena valdžia. Nors esmėje noras, sujungti visas tautas po viena valdžia, yra ne kas kitas kaip tautų pavergimas ir jų pajungimas kokia nors vienai galingai tautai, tačiau, ir taip padarius, karai neišnyktų.

Nereikia ilgai galvoti, kad suprastumėm, kad pats tautų pavergimas reiškia ilgą ir baisų karą. Kad sujungtų tautas po viena valdžia, vokiečiai sukėlė du baisius karus. Jų viltis tačiau sugriuvo. Bolševikai yra pralieję daug kraujo ir pavergę daug tautų. Ar su tuo jie artinosi prie taikos? Deja, nėra nieko panašaus. Dar nėra pasibaigęs jų karas su tautomis, kai viduje vyksta dar baisesnis karas: valdančiosios grupės prieš valdomuosius, kurį vadina klasių kova. Jei pavyktų tautas ir klases sunaikinti, reikėtų nuolatos būti ir kariauti, kad neatsirastų naujos tautos ar klasės. Taigi, kovos prieš atskiras tautas nepanaikintų karo bet padarytų jį dar baisesnį ir nuolatinį.

Pagaliau, jei ir pavyktų visas tautas sujungti po viena valdžia ir įsteigti didžiulę imperiją, ar ji tada būtų pastovi ir ilgai tvirtų? Istorija rodo, kad didžiosios imperijos turi trumpą amžių. Jose visada veikia griaušančios jėgos, kurios su laiku ima viršų ir jas sugriauna. Žmonės, kaip tvirtina vienas filosofų, sutverti gyventi mažesnėse grupėse. Jie patenkinti savo valsčiaus ar miesto valdžia, bet didelės valstybės piliečiai savo valdžia dažnai nepatenkinti, nes tokioms valstybėms retai atsiranda atitinkamų valdovų.

Kad tai tikra, rodo gyvenimas. Kiek Sovietų S-gos piliečiai patenkinti savo valdžia, apie tai liudija faktas, kad jie turi milžinišką politinės policijos armiją, kuri kulkosvaidžiais, tankais ir lėktuvais palaiko meilę „didžiajai tėvynei“. Jei tik ši priespauda susilpsta, tuoj pradeda griūti imperija. Kai užėjo vokiečiai, ukrainiečiai, baltarusiai, totoriai, kaukaziečiai, nekalbant jau apie Pabaltijo tautas, stengėsi išsilaisvinti, tik nacių neprotingoji politika sulaukė šios imperijos griuvimą.

Tokios pat irimo tendencijos matomos ir kitose imperijose: iš Britų imperijos liko tik faktiškai nepriklausomų valstybių grupė, Prancūzija, Olandija ir Italija netenka savo kolonijų, ir arabai laisvinasi iš savo pavergėjų. Taigi, kovos dėl tautų laisvės vyksta ir šiandien pilnu tempu, todėl ir kova dėl Lietuvos laisvės įsijungia į šią bendrą srovę ir tuo tampa giliai prasminga ne tik mūsų tautiniu, bet ir plačiu pasauliniu mastu.

LAISVĖS KOVŲ DIDINGUMAS IR MODERNIEJI LAIKAI

Po to, kai jau išaiškinta, kad kovos dėl tautų laisvės sutampa su moderniojo žmogaus gyvenimo politiniais ir visuomeniniais idealais, lieka dar klausimas, ar faktiškoji istorijos eiga eina laisvės kovų kryptimi ar atsisuka prieš jas. Čia vyksta idomūs dalykai. Iš vienos pusės matome, kad iš tikrųjų yra vietų, kur tautų laisvė užgniaužiama ir naikina. Šios vietos sutampa su Sovietų S-gos įtakos sferomis. Prievarta ten tautos pavergiamos ir laikomos rusiškojo nacionalizmo priespaudoje.

Visai priešingą reiškinį matome ten, kur nėra prievartos, kur gali pasireikšti natūralūs tautų troškimai: ten jos laisvinasi iš svetimų valdovų ir kuria savo nepriklausomas valstybes. Tai vyksta visur, kur iki šiol buvo ar Anglijos, ar Prancūzijos, ar Olandijos, ar kitų valstybių valdžia. Ir šis paskutinis reiškinys yra svarbesnis ir būdingesnis, nes siekia plačiau ir yra spontaniška tautų laisvės

troškimų išraiška. Todėl galime tvirtinti, kad mūsų laikotarpis nėra tautų laisvės nykimo ar jų atmetimo laikotarpis, bet, priešingai, jų pražydimo laikotarpis. *Tautų pavergimo planai neatitinka nei žmogaus giliųjų troškimų, nei objektyvių vertybių normų. Jie reiškia visų žmogaus idealų pavergimą.*

Iš visų priekaištų tautų laisvei ir savarankiškumui galioja tik tai, kad šių laisvės troškimų perdėjimas gali vesti prie nesantaikos tarp tautų ir karų. Todėl jau ir Europoje yra prasidėjęs labai gyvas judėjimas dėl valstybių suverenumo apribojimo ir visų valstybių sujungimo tarsi po viena valdžia. Šis suverenumo apribojimas, kiek galima pramatyti, liestų tik ypatingas valstybinio gyvenimo sritis, turinčias reikšmės tarptautiniams santykiams, bet visus vidurinius reikalus paliktų tvarkyti pačioms tautoms.

Negalima įsivaizduoti, kad Europos jungtinės valstybės galėtų išsivystyti pagal Šiaurės Amerikos pavyzdį, nes Europoje yra kitos sąlygos: atskiros valstybės čia kartu yra ir etnografiški vienetai, su savo kalba, šimtmetine istorija ir tradicijomis, kai tuo tarpu Amerikos Jungtinės Valstybės buvo daugiau ar mažiau vienodos, todėl ir susijungimas galėjo vykti lengviau ir giliau.

Tikrumoje karams išvengti Europai šiokios sąjungos visai nereikėtų, nes jos visos yra jau pasiekusios gerbūvį, augstą kultūrą ir nori tik ramiai gyventi ir naudotis kultūros laimėjimais. Jos yra taiką mylinčios ir apie naujus užkariavimus nei nori, nei gali svajoti, jos net laisvai atsisako kitas tautas valdyti, kai jos tos valdžios nebenori. Tai ypač ryškiai matyti Britanijoje, kuri atsisakė nuo Airijos ir kitų senų kolonijų, bet panašiai daro ir kitos Europos valstybės. Europos jungtinės valstybės daugiau turėtų apsigynimo bruožus, ir rusai teisingai žiūri į jas, kaip prieš juos nukreiptas, nes tik rusai šiandien grasina pasaulinei taikai. Taigi, Europos apjungimo planus skatina visai specialios sąlygos, bet jokių būdu ne pažiūrų pasikeitimas dėl tautų laisvės vertės, dėl galimybės gyventi tautoms nepriklausomą gyvenimą. Tautų laisvės idėja yra tokia pat stipri, kaip visada, gal dar tvirtesnė. Šia prasme, kaip dvasinė vertybė, kaip žmogaus gyvenimo pilnatvės reikalavimas, tautinės laisvės principas yra ryškus ir tvirtas, ir todėl, jei įvyktų Europos jungtinių tautų kūrimas, galime būti tikri, kad bus viskas padaryta, kad tautinės laisvės vertė nebūtų paneigiama. Išvengti karui iš agresyvių tautų pusės užtenka kitų apsaugos priemonių, o visai tam nėra reikalo aukoti tautinės laisvės principų.

Dažnai yra iškeliami kiti motyvai prieš tautų laisvę: būtent Europos gerovė, jos ūkio išplanavimas ir jos gyventojų medžiaginės

gerovės pakėlimas. Ekonominis motyvas vartojamas, kaip pateisinimas tautų laisvės paverгимui. Šis motyvas juk yra rusiškojo bolševizmo teoretiškojo pateisinimo motyvas. Pasiryžęs būti žmonijos geradariu, įvesdamas ekonominės sistemos pakeitimą, komunizmas, nežiūrėdamas nei išorinio, nei vidujinio pasipriešinimo, nori prievarta visiems primesti savo sistemą.

Čia tat iškyla pagrindinis principinis klausimas: ar iš tikro ūkiškieji tikslai gali turėti tokią svarbą ir reikšmę, kad galėtų būti pateisinama, jog jiems aukotų ne tik kelių žmonių, bet ištisų tautų laisvę ir gyvybę?

Ar todėl, kad prekių kainos nukristų kokiais 3% — 5%, ar todėl, kad darbininkas galėtų gyventi ne dvejuose, bet keturiuose kambariuose ir kitais, panašiais motyvais galėtumėm pateisinti tautų užgniauzimą, kas tėra teoretinis apskaičiavimas, bet baisiausia tikrovė. Šių tikslų galima pasiekti kitais žmoniškais būdais ir galima įrodyti, kad ramiu būdu jie daugelį kartų buvo pasiekti, nes Vakarų kultūros pasaulį paprastas darbininkas geriau gyvena, negu “žemiškojo rojaus” ribose. Ar visa tai aiškiai nerodo, kad kova prieš tautų laisvę ir jų paverгимas nėra pažangos ženklas, bet kritimas atgal į senuosius prievartos ir despotizmo principus?

Iš tikro, tai yra didžiausias marksizmo ir kartu su jo visos žmonijos tragizmas, kiek jis nori prievarta marksizmą įvesti, kad marksizmas yra pasenęs. Marksas, kurdamas jį prieš šimtą metų, nepramatė tos technikos pažangos, pagal kurią darbininkų gyvenimo lygis daug aukščiau pakilęs, negu komunistiniuose kraštuose. Iš čia matyti, kad ir *istorijos eiga vystosi tautų laisvės kovų kryptimi ir nėra jokių motyvų, kuriais būtų galima pateisinti šios laisvės atėmimą arba kovas dėl jos nuprasminti.*

TAUTOS LAISVĖS KOVŲ NEIGIMO ETINIS PRIMITIVEVIZMAS

Nesunku suprasti, kad visuose tautos laisvės neigimuose išryškėja nepaprastas etinis primitivevizmas. Žmogus čia nėra niekas kitas, kaip ekonominis veiksnys — arba dar grubiau — į jį žiūrima kaip į pilvą, kaip į maišą, kurį reikia prikimšti. Tai nėra pripuolama, kad šios teorijos prigijo ypač Rusijoje, nes rusas visada yra buvęs alkanas, ir jo dvasia visada buvo prisirišusi prie paprasčiausių medžiaginio gyvenimo reikalavimų, nes jų jis niekad negalėjo patenkinti. Net Tolstojus šia prasme yra materialistas ir visą gyvenimo svorį nukreipia į medžiagines gėrybes. Tik labai nenorma-

liose sąlygose šios teorijos gali rasti pritarimą. Bado metu dėl duonos kėsnio žmonės gali vienas kitą užmušti. Tačiau šiomis nepaprastomis sąlygomis negalima remti ekonominių teorijų ir į jas atremti visą gyvenimą. Tai gerai žino ir šių ekonominių teorijų šalininkai, todėl visa daro, kad gyvenimo sąlygos nepagerėtų.

Panašiu doroviniu primityvizmu remiasi visi tie, kurie nors ir nėra komunistai, tačiau norėtų, kad tautinės laisvės principas būtų užgniaužtas, kad patogiau galėtų tvarkyti ūkiškąjį gyvenimą. Ir čia ekonominis veiksnys pastatomas augščiau už žmogiškąją vertybę ir todėl galutinėje išvadoje veda prie nežmoniško gyvenimo, kuriame į žmogų žiūrima, kaip į prekių vartotoją. Didiesiems pirkliams nepatinka, kad yra daug įvairių valstybių su įvairiais žmonėmis, kurie turi savo ypatingų reikalavimų, prie kurių reikia prisitaikyti ir jų pažinimas reikalauja laiko, darbo ir išlaidų. Daug patogiau būtų, kad būtų tik vienodi žmonės — gamyba ir pardavimas būtų daug paprastesnis ir patogesnis. Iš šių dviejų šaltinių tat kyla visos kalbos apie tautų laisvės kovų beprasmiškumą ir raginimą atsisakyti nuo jų. Čia prileidžiama, kad pasaulis ir tautų bendruomenė neturi kito tikslo ir prasmės, kaip tik būti milžinišku fabriku medžiaginėms gėrybėms gaminti, kuriame žmonės yra tik darbo įrankiai.

Iš tikro, ko gi mes norime kovodami dėl savo tautos laisvės? Tikrumoje ši kova niekad nėra buvusi agresinga, nukreipta prieš kitas tautas. *Mes kovojame dėl savo valstybės tik todėl, kad nenorime būti prievartos aukomis, nenorime kas valandą būti verčiami meluoti ir save prievartauti, bet norime gyventi žmoniškai, kuriant savo gyvenimą toki, kokio reikalauja giliausieji mūsų įsitikinimai, gyvenimo pajautimas ir mūsų nusistatymai, nes kitaip mes būsime degraduoti savo žmoniškume ir nepajėgsime gyventi žmogaus verto gyvenimo.* Ar tai būtų tokie neteisėti reikalavimai, kurie turėtų būti mums paneigti? Ar mes neturime teisių į žmonišką gyvenimą, kuris šalia savo tautos ir valstybės yra neįmanomas, kas mums tremtyje visiems paaiškėjo.

Žmogus nėra akmuo, kurį galima perkelti nuo vienos krūvos į kitą, bet organiška būtybė, kuri leidžia šaknis ir gali gyventi pilnutinį gyvenimą tik suaugęs su savo fizine ir kultūrine aplinka. Tik šiose sąlygose jis gali kurti ko nors vertingo ir pagerinti visos žmoniškos kultūrą. Perkeltas į svetimą žemę, tikrumoje jis yra nykstantis svetimšalis, ir tokiose sąlygose paprastai lieka kelios imigrantų kartos, nes suaugimas su nauja aplinka nepareina nuo gerų norų vien, bet reikalauja ilgo laiko, o per šį laiką reikia būti mažaverčiu

PROF. JUOZUI BRAZAIČIUI Į LAISVĘ PALIEKANT

ADOLFAS DAMUŠIS

Į LAISVĘ redaktorių pasikeitimas sudaro progą bent trumpai paminėti prof. Juozą Brazaitį, vieną iš svarbiausiųjų asmenybių lietuvių tautos rezistencinėje kovoje.

Vadovaujančios padėties užėmimas rezistencijoje vyksta ne balsavimo keliu. Vadovu pasida-

ro tas, kuris drąsiai ir sugebančiai pajėgia ir ryžtasi atlikti uždavinius, kuriuos sunkios priešpaudos sąlygos stato. Rinkimo ar paskyrimo keliu į rezistencijos kovą nesijungiama — į ją įeinama savanoriškai, pagal savo sąžinės balsą. Ta prasme ir tuo keliu Juozas Brazaitis lietuvių antinacinėje rezistencijoje, ypatingai iš lietuvių katalikų tarpo, buvo tapęs centriniu ir pačiu svarbiausiu asmeniu.

žmogumi svetimoje aplinkoje. Ir kodėl mes turėtumėm atsisakyti nuo savo laisvės ir nepriklausomo gyvenimo? Mes visada buvome pirmieji tarptautinių sutarčių vykintojai ir mes būsimė pirmieji, kurie įsijungsime į Europos valstybių sąjungą ir apribosime savo suverenumą, kaip tai darys ir kitos valstybės.

Iš to matome, kad pagal objektyvią pažiūrą, nėra jokių motyvų, kuriais būtų galima paneigti mūsų teises į laisvą savo tautos gyvenimą. Todėl mūsų kova dėl Lietuvos laisvės ir šiandien yra giliai prasminga. Mūsų laisvės kovų idealas, nepriklausoma valstybė — jau buvo pasiektas, tai principu galima. Jo pasiekimo galimybę padidina dar ir tai, kad jis atitinka politiniams šių dienų žmonijos idealams ir istorinio vyksmo raidą ir remiasi mūsų prigimties giliausiais troškimais. Laisvės kovų vertę ir prasmę yra patvirtinę tūkstančiai lietuvių, paaukodami savo gyvybę dėl šių idealų kovos lauke ar Sibiro plotuose. Atsisakymas nuo kovos dėl Lietuvos laisvės, būtų šių kankinių išdavimas ir savęs pasmerkimas. Tik eidami jų pėdomis — kovodami dėl Lietuvos laisvės ir išlaikydami savo lietuvišką sąmonę, mes šias kovas įprasminsime laisvo gyvenimo ir nepriklausomos valstybės atstatymu.

BRAZAIČIUI PASITRAUKIANT

VADOVAUJANČIO ASMENS

Treji antinacinės rezistencijos metai praėjo kaip akimirka. Kiekviena diena atnešdavo netikėtumų. Veiksmingumu ir budrumu reikėjo užpildyti spragas, vis netenkant eilės artimiausių draugų iš rezistencijos tinklo. Čia nešalėjo būti nei atostogų, nei sekmadienių. Diena vijo dieną, uždavinys gimdė naują uždavinį. Du pagrindiniai organizaciniai veiksniai gelbėjo tame darbe: parinkimas darbo antrininkų ir pažadas neišduoti savo bendradarbių suėmimo metu. Todėl suėmimai darbo nestabdė, ir rezistencijos tinklas stiprėjo. *Prie to stiprėjimo labai prisidėjo vadovaujančio asmens aukos dvasia, žvilgsnio platumas, neribojamas prietaringo nusistatymo prieš žmogų, linijos aiškumas ir griežtumas ją vykdant, o be to būdo švelnumas — Brazaitis nebuvo išdidus savo padėtimi ar užgaulus savo bendradarbiams. Diktatūrinio tipo vado rezistencija neprisiimtų. Aukos ir darbo tipo vadui rezistencijoje dirbantieji jautė sąžinės pareigą padėti. Toks vadovavimas visus cementavo ir jungė.*

REZISTENCIJA IR VALSTYBINGUMAS

Trys veiklos sritys prof. J. Brazaičio rezistencinėje veikloje buvo tipingai esminės:

SKAITYTOJAMS IR BENDRADARRBIAMS

Malonu atkreipti skaitytojų dėmesį, kad nuo šio nr. pasikeitė ir Į Laisvę adresas ir redaktorius. Į Laisvę sutiko prisiimti į savo rankas dr. Vytautas Vardys.

Dr. Vytautas Vardys turi visas kvalifikacijas pasireikšti ne tik su nauja energija, bet ir su naujais sumanymais, atremtais į dabar gyvenamą tikrovę. Jis yra teoriškai ir praktiškai pasiruošęs dvilypiam naujos kartos gyvenimui, kuriame susiveja lietuviški ir amerikiniai interesai.

Linkėdamas sėkmės naujam redaktoriui **dr. Vytautui Vardžiui** ir naujam administratoriui **Viktorui Naudžiui**, jaučiu nuoširdžią pareigą padėkoti savo buvusiems artimiausiems talkininkams redakcijoje **dr. Juozui Kazickui** ir **dr. Antanui Mus-teikiui**, o taip pat pareikšti pasigėrėjimą rūpestingumu, su kuriuo tvarkė laikraščio administravimą **Irena Mikulskytė** bei **Vytautas Vaitiekūnas**.

Mano padėka priklauso taip pat bendradarbiams, kurių Į Laisvę turėjo daugiau kaip penkiasdešimt. Negalėdamas čia jų surašyti nei pavardėmis, galiu betgi suminėti džiugų faktą, kad nė vienas neatsisakė talkinti, kada tik į juos kreipiausi. Be jų paramos laikraštis nebūtų galėjęs pakilti į tą lygį, kuriame jis yra šiuo metu.

Ačiū ligšioliniams talkininkams, kurie man našta lengvino; ačiū dabar tiems bičiuliams, kurie ją sutiko prisiimti ant savų pečių.

J. Brazaitis

ADOLFAS DAMUŠIS

tikslinga rezistencinė kova prieš okupantus, siekiant išlaikyti tautinę savigarbą ir lietuvių tautos savarankiškumą;

lygus vertinimas visų lietuvių grupių rezistencinėje kovoje;

valstybinio gyvenimo problemų iškėlimas į minties dinamizmo plotmę ir siekimas progreso, ieškant geresnių politinio gyvenimo formų negu buvusiosios.

Į kiekvieną iš tų trijų sričių Juozo Brazaičio asmuo yra visu pilnumu įsijungęs.

REZISTENCINĖS KOVOS
SŪKURIUOSE

Rezistencinėje kovoje per plačiai išsišakojusią Lietuvių Fronto pagrindžio spaudą dar prieš VLIKo sudarymą prof. J. Brazaitis formavo visuomenės nuomonę ir vėliau, būdamas VLIKo politinės komisijos pirmininku, tą darbą sėkmingai tęsė. Pagrindinė vedamoji rezistencijos kryptis buvo kova už Lietuvos Nepriklausomybę, demaskavimas okupanto kėslių, kolaboravimo paneigimas, apsaugojimas lietuvių nuo naikinimo. Paprastai rezistencija siejama su tiltų sprogdinimu, okupanto transportų užpuolimu, naikinimu ir žudymu. Tokia rezistencija lietuvių padėtyje būtų tarnyba komunizmui ir todėl buvo nepriimtina. Lietuvių padėtyje daug

svarbiau buvo išlaikyti tautinį garbingumą ir sarankiškumą, paneigiantį barbariško nacizmo metodus. Tuo tikslu jaunimas buvo sulaikomas nuo nacių SS legijonų. Ir jų Lietuvoje vokiečiams nepavyko suorganizuoti. Suniekinta buvo ir nacių rasės teorija. Okupantas aiškiai juto, kad lietuviai klauso ne jų poptvarkių, bet pagrindžio spaudos.

Profesoriaus Brazaičio iniciatyva siekė dar toliau — jis sugebėjo surasti kelių, kad okupantas būtų klaidinamas ir netiesioginiai įtaigojamas nesigriebti žudymo akcijos prieš Lietuvos žmones. Jeigu aukų nebuvu pilnai išvengta, tai jų skaičius ryškiai buvo apmažintas.

Okupantas J. Brazaičio įtaką juto ir dėjo pastangų profesorių likviduoti. Per sekimo tinklą pajutus suėmimo planus, daug kartų jam reikėjo keisti gyvenamąją vietą. Jis buvo Gestapo gaudomųjų VLIKo veikėjų sąrašė. Tardymo kamerose suimtieji pagrindžio veiklos nariai įsakmiai buvo Gestapo klausinėjami apie ryšį su Brazaičiu kaip pagrindžio vadu.

Būdamas Juozo vienu iš artimiausių bendradarbių ir susitikdamas su juo rezistencinės veiklos reikalais beveik kasdien, stebėjau jo sugebėjimu pašvęsti tam darbui visą laiką ir energiją. Pokalbiai su apygardų va-

BRAZAIČIUI PASITRAUKIANT

dovais, pasitarimai su Taryba principiniams sprendimams gauti, VLIKo politinės komisijos posėdžiai ir darbai, pasimatymai su specialiais ryšininkais, nuolatinis kontaktas su rezistencijos skyrių vadovais ir karinių sektorių sudarė nepertraukiamųjų darbų virtinę. Bet jei pridėti dar pagrindžio spaudą, tai didžiausioji našta gulėjo ant Juozo pečių. Spaudos srityje jis turėjo aktyvų pagelbininkų kadra, jam nereikėjo rūpintis nei spausdinimu, nei paskirstymu. Nei Juozui, nei daugeliui štabo narių spaustuvės vietovė net nebuvo žinoma. Bet visas rūpestis nustatant ir pravedant pagrindinę spaudos liniją, didesnioji dalis vedamųjų buvo Juozo darbo vaisius.

Lietuviškoji antinacinė rezistencija Juozo Brazaičio įtakos ir linijos dėka buvo tikslinga ir neišsaukianti, bet kaip galinga pagrindžio srovė brandinanti lietuvių tautą tautinės savivarbos ir savarankiškumo troškuliu ir laisvės meile, atmesdama nacizmą ir komunizmą ir remdamasi lietuvių tautoje gyvais krikščionybės principais. Tai buvo gandiško tipo rezistencija, ugdanti lietuvių tautos vidinį atsparumą prieš vieną niekšybės bangą grėsmėje ateinančios dar baisesnės niekšybės.

LYGYBĖS PRINCIPAS VLIKA SUDARANT

Lygus vertinimas visų lietuvių grupių, įsijungusių į rezistenciją buvo principas, J. Brazaičio iškeltas ir praveistas, organizuojant centrinę lietuvių rezistencinį organą. Pradžioje Brazaitis buvo pasiūlęs sudaryti Lietuvos Tarybą nepartiniu pagrindu, visiems sutariant dėl asmenybių, pajėgių reprezentuoti lietuvių visuomenę. Kairiosioms partijoms tas mėginimas nepatiko. Jas tuo atžvilgiu parėmė ir tautininkai. Skubos keliu jų iniciatyva buvo sudarytas Lietuvių Laisvės Komitetas, į kurį buvo sutelktos visos tos partijos ir tie kovos sąjūdžiai, kurie turėjo antikatalikišką nusistatymą, dar tiksliau kalbant, kurie norėjo matyti katalikišką pasaulėžiūrą sutaptintą su politine partija. Būdami septyni su aštuntuoju iš šalies pasikviestu pirmininku, jie bandė pasikviesti vieną katalikų atstovą į tą komitetą. J. Brazaitis buvo pakviestas pirmiausia. Jis kvietėją užklausė, ar jie turi savo komitete protestantų, provoslavų bei ateistų atstovus, jei kviečiasi katalikų atstovą. Tuo klausimu buvo paryškintas kvietimo nedžentelmeniškasis ir tam tikra prasme diskriminuojantis momentas. Tai buvo įdomus pasaulėžiūrinės kovos

ADOLFAS DAMUŠIS

politinis varijantas sunkios rezistencijos metu. Po Brazaičio tuo vienu katalikų atstovu buvo kviečiamas dr. Zenonas Ivinskis ir šio straipsnio autorius. Visi kviečiamieji atsisakė, tvirtindami, kad Lietuvių Frontas, Vienybės Sąjūdis, Krikščionys Demokratai, Darbo Federacija ir Ūkininkų Sąjunga negali būti suredukuoti tiktai į vieną atstovą tiktai todėl, kad jie nėra antikatalikiški. Jie turi pilną teisę laisvinimo organe būti atstovaujami lygiai kiekvienas per savo atstovą kaip liaudininkai, socialdemokratai, tautininkai bei kiti.

Pusantrų metų atskirai veikė Lietuvos Taryba ir Lietuvių Laisvės Komitetas, ir tiktai pasunkėjus padėčiai, J. Brazaičio pasiūlytas lygybės principas buvo priimtas ir Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas buvo sudarytas, duodant lygią atstovavimo teisę visoms partijoms ir kovos sąjūdžiams.

UŽ PILNUTINĘ DEMOKRATIJA

Dr. J. Brazaitis labai aktyviai pasireiškė valstybinių problemų iškėlime į svarstymo ir minties plotmę. Tuo jis siekė sveikesnių santykių visuomenėje ir palankesnių kūrybinių sąlygų žmogui.

Ar „Naujosios Romuvos“ pokalbiuose, ar dar Lietuvoje pa-

skelbtam atsišaukime „Į Organinės Valstybės Kūrimą“, ar visoj eilėj straipsnių bei Į Laisvę leidiny „Į pilnutinę Demokratiją“, — visur ryškiai atsispindi progreso troškimas valstybiniuose santykiuose. Šie dokumentai buvo naujųjų inteligentų — kultūrininkų, visuomenininkų, menininkų, profesionalų veiklos rezultatai. J. Brazaitis buvo ir yra vienas iš aktyviųjų tos veiklos ir tų svarstymų iniciatorius bei organizatorius.

Nepriklausomybės antruoju dešimtmečiu troškimas progreso ir šviesesnės prošvaistės bei pasipriešinimas negerovėms politinėje srityje subrendo pas tuos, kurie patyrė daug neteisybės iš valdančios partijos pusės dėl savo pasaulėžiūros, arba kurie buvo nuvarginti nemandagiu šventų žmogaus įsitikinimo idealų niekinimu partiniuose ginčuose.

Progresui pasiekti ir padėčiai pakeisti tobulėjimo kryptimi patiekiami gana konkretūs ir neeiliniai pasiūlymai. Drąsiausias ir ryškiausias pasiūlymas yra išplėsti demokratijos principą į kultūrinę ir į ekonominę sritį ir neriboti jo vien politine sritimi.

Kultūros ir religijos srityje asmeniui pripažįstama pirmenybė ir paneigiama teisė valdančiai partijai pažeisti asmens laisvę: „demokratija neleidžia asmens pavergti valdančiųjų pažiū-

KERSTENO KOMITETAS

ARBA

KODĖL JAV ATMETĖ LAISVINIMO POLITIKĄ

VYTAUTAS VARDYS

Lietuviškajai visuomenei gerai pažįstama Komunistų Agresijai Tyrinėti Komiteto veikla. Kongresmano Charles J. Kersten vadovaujamas, šis JAV Kongreso komitetas tyrinėjo ir Lietuvos

okupaciją, o savo studijas baigęs, pasiūlė Kongresui ir Prezidentui priimti Rytų Europos tautų laisvinimo politiką. Gerai žinome tačiau, kad toji politika nebuvo JAV priimta. Šiame apžvalginiam straipsny bandysime pasiaiškinti, kodėl Kersteno komiteto siūlytoji laisvinimo politika nebuvo įgyvendinta.

roms“. Iš kitos pusės pabrėžiama, kad pilnutinės demokratijos supratimu „asmuo yra tiek laisvas, kiek jis pats laisvės visuotinumą pripažįsta ir vykdo kitų atžvilgiu“. (Į Laisvę leidinys „Į Pilnutinę Demokratiją“, pusl. 7, 64).

Ekonominėje srityje yra siekiama asmens pirmenybės ūkyje, ūkinę gerovę padarant visos tautos, o ne vien išrinktųjų dalyku. Pratešiant šią mintį, siekiama kuo platesnio nuosavybės teisių pasiskirstymo dirbančiųjų tarpe.

ČIA TĖRA tik kelios nuotrupos iš veiklos, kurioje reiškiasi,

ir iš minčių, kuriomis gyvena, prof. Juozas Brazaitis.

Jis yra netiktai rezistentas prieš okupantą, bet taip pat kovotojas už naują Lietuvą, kuri eitų nuolatinio progreso keliu. Vieniems tokios mintys yra svajonė, nereali fantazija, kitiems tai yra veiklos tikslas ir laimė dirbti visiems savo tautos žmonėms, bet nevien „išrinktiesiems“.

Linkime Juozui Brazaičiui ir toliau išlaikyti tą minties dinamizmą. Nors tas kartais sukelia ir taip vadinamų „audrų“, bet daug baisnis yra sustingimas ir visuomeninio gyvenimo kūrybos bei naujų tikslesnių formų baimė.

VYTAUTAS VARDYS

KAS SIOLĖ LAISVINIMO

POLITIKĄ?

Rytų Europos laisvinimo politikos šūkiu pirmu kartu buvo paleisti per 1952 m. prezidentinių rinkimų kampaniją. Šūkį paskelbė respublikonai, ir, atrodo, kad šūkio pažadas padėjo jiems surinkti dideles mases Rytų Europos kilmės amerikiečių balsų: tokių balsuotojų apgyventi miestai ir valstijos neįprasta dauguma pasisakė už generolą Eisenhowerį.

Tartum pildydami rinkiminį pažadą, respublikonų vadai Kongrese ir Baltuosiuose Rūmuose leido įsteigti Atstovų Rūmuose Specialų Komitetą Prievartinei Baltijos Valstybių Inkorporacijai į Sovietų Sąjungą Tyrinėti. Šiam komitetui įkurti didžiausios reikšmės turėjo Amerikos Lietuvių Tarybos pastangos. Su komitetu surišta veikla Tarybai kainavo apie 43,000 dolerių, taigi, daugiau nei vienų metų ALT pajamos. Komitetas buvo įsteigtas 1953 m. liepos 27 d., respublikonų dominuojamo 83-jo Kongreso pirmajai sesijai besibaigiant. Įkurtas jis buvo vienbalsiai, abiem partijom pritariant.

Antros Kongreso sesijos metu (1954) Kersteno komiteto jurisdikcija buvo išplėsta ir jam leista tyrinėti ne tik Baltijos Vals-

tybių prievartinį įjungimą ir okupaciją, bet bendrai „subversiją ir laisvų visuomenės institucijų bei žmogiškųjų laisvių sunaikinimą visuose tarptautinio komunizmo tiesiogiai ar netiesiogiai kontroliuojamuose kraštuose, o taip pat ir gyventojų šitokiose teritorijose traktavimą“. Komiteto vardas buvo pakeistas į Komitetą Komunistinei Agresijai tyrinėti. Šis komitetas konkrečiai ir suformulavo laisvinimo politiką.

Ilgesnysis komiteto vardas ro-dė, ką kongresinė grupė tyrinės. Tasai vardas skambėjo sekant-čiai: Specialus Komitetas tyri-nėti Komunistinei Agresijai prieš Lenkiją, Vengriją, Čekoslo-vakiją, Bulgariją, Rumuniją, Lietuvą, Latviją, Estiją, Rytų Europą, Rusiją ir nerusiškąsias Sovietų Sąjungos tautas“. Komitetui taip pat buvo leista tyri-mams vykti į Vokietiją ir kt. Eu-ropos kraštus. Grupė egzistavo apie pusantrų metų, iki 1955 m. sausio 3 d., ir per tą laiką ap-klausinėjo 355 liudininkus, jų tarpe 42 lietuvius, išleido dešim-tį viešų posėdžių protokolų kny-gų, 2 raportus ir 15 istorinių ap-rašymų apie pavergtasias šalis, jų tarpe gerą studiją apie Balti-jos kraštus. Darbui finansuoti Komitetas buvo gavęs 180,000 dol., kurių visus ir išleido. Iki

(Tęsinys 33 psl.)

LIETUVOS LAISVINIMO PROBLEMOS

15 METŲ PERSPEKTYVOJE

ILGAS IR AUDRINGAS METŲ TARPAS skiria mus nuo 1944 m. vasaros, kada dauguma palikome gimtąjį kraštą. Per tą laiką matėme bolševizmą išaugant į tarptautinę grėsmę, o Vakarų Pasaulį — susiorganizuojant tai grėsmei sulaikyti; matėme toliau beaugantį tautų nacionalizmą, vainikuojamą naujų valstybių įsteigimu, nors kartu buvome liudininkais vis stiprėjančių virštautinių ryšių, galutinai pranašaujančių atėjimą suvienyto — laisvėje ar vergijoje — pasaulio. Per praėjusius 15 metų radikaliai pasikeitė ir tarptautinis bendravimo būdas ir karinė strategija. Atėjome į atominį amžių.

Lietuviškajame gyvenime pasikeitimai buvo nemažiau radikalus. Tauta prie Baltijos buvo pilnai sugražinta į Sovietų Sąjungos vergiją. 1944 m. vasarą kompaktiškai pasitraukę ir keletą metų kompaktiškai gyvenę Europoje, išsisklaidėme jau mažesniais būreliais ir pavieniai po laisvuosius pasaulio kraštus. Tokiu būdu susidūrėme su emigracijos fenomenu ir su laisvam pasauly įsigyvenusia lietuviškąja emigracija. Iškilė eilė naujų reiškinių ir problemų. Augo nauja mūsų karta, — Lietuvos jau nebemačiusi ar ją mažai beprisimenanti; karta skirtinga savo kultūriniais, o iš dalies ir tautiniais nusiteikimais. Per tą laiką iškilė reikalas naujų bendravimo būdų: su vyresniąja emigracija, su jaunimu, o ir tarp savęs, nes mūsų organizavimosi pobūdis ir bendravimo charakteris keitėsi laiko įtakoje. Suatomėjome, susmulkėjome. Vis sunkiau — o vis labiau tai buvo reikalingiau — ėmė darytis surasti ir sujungti gyvąją lietuviškąją bendruomenę išliekančiai tautinei kūrybai.

Per šiuos 15 metų vienas tačiau idealas išliko tas pats — tai Lietuvos laisvės idealas. Kaip ir ką bedarą, visi savą veiklą dedikuojame Lietuvos laisvės atgavimui. Savo tarpe todėl vis labiau ir garsiau keliame klausimą ar mūsų vartojami būdai ir metodai laisvinimo kovai vesti yra pakankami, ar atsiekiame didžiausiojo efekto, ar suprantame naujų laikų reikalavimus. Per penkioliką metų pasaulis pasikeitė. Ar pakankamai pasikeitėme ir mes, kad sugebėtume didįjį laisvės idealą nešti ilgoje mūsų būties estafetėje nepavargę, naujomis, pagerintomis priemonėmis? Taip pat vis labiau keliame klausimą — ir baugiai laukiame atsakymo — ar ateinan-

LAISVINIMO PROBLEMOS

čios kartos su mumis, ar jos nenueis svetimu, Lietuvos laisvei ne-naudingu keliu?

Į LAISVĘ redakcija šiame numeryje patiekia keletą atsakymų į degamuosius klausimus. Teiravomės vyresniųjų ir jaunesniųjų, bandydami aprėpti galimai, žurnalo rėmuose įmanomai, platesnę pažiūrų vaivorykštę. Klaustiesiems gražiai bendradarbiaujant, skaitytojas ras pasisakymus autoritetingų Lietuvos Laisvės Komiteto, Lietuvių Fronto Bičiulių, Nepriklausomybės Talkos ir Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto veikėjų. Jiems klausimai buvo nevienodi, bet vienu ar kitu būdu juos visus prašėme pasisakyti, kaip reiktų organizuotis - burtis laisvinimo darbui, pasimokant iš 15 metų patirties iševijoje. Alfabetine tvarka, po profesoriaus Juozo Brazaičio, Lietuvių Fronto Bičiulių pirmininko, atsakymų, rasime pasisakant prof. M. Mackevičių, Vliko ir liaudininkų veikėją; Vinčą Rasteni, autoritetingą tautininkų veikėją ir Nepriklausomybės Talkos pirmininką; ministerį Vaclovą Sidzikauską, ilgos patirties diplomata ir dabartinį Lietuvos Laisvės Komiteto, afilijuoto prie Laisvės Europos Komiteto, pirmininką; Dr. Antaną Trimaką, diplomata, įtakingą krikščionių demokratų sparno vyrą, VLIKO pirmininką.

Jaunesniosios kartos darbuotojams davėme skirtingus klausimus. Mums rūpėjo jų pasisakymai, kaip spręsti jaunimo ir lietuviškosios politikos santykio problemas. Jų atsakymai yra ne tik įdomūs, bet ir svarbūs. Nei vienas iš klaustųjų nėra peržengęs 30 m. slenksčio, nei vienas jų nėra jau gimnazijos (kiti nei mokyklos) baigę Lietuvoje. Jie priklauso trim pagrindinėm akademinio jaunimo organizacijom: ateitininkams, skautams, *Santarai*. Visi trys yra aktyvūs ne tik savų organizacijų, bet ir bendrinės lietuvių Studentų Sąjungos veikėjai, taip pat aktyviai besireiškia ir bendriniame lietuviškajame gyvenime. Algimantas Gečiauskas yra energingas ateitininkas, buv. Studentų At-kų Sąjungos pirmininkas, šiais metais išrinktas į Lietuvių Studentų Sąjungos JAV Valdybą. Filadelfijoje jisai dirba inžinieriaus darbą, o kartu lanko Drexel technologijos institutą. Vytautas Kavolis — spėjęs plačiau pasireikšti jaunos kartos intelektualas, bebaigęs sociologijos daktarata Harvardo un-te, dėstąs Tufts kolegijoje, yra *Santaros* ir Lietuvių Studentų Sąjungos veikėjas, buvęs abiejų pirmininkas. Tomas Remeikis šiuo metu ruošiasi politinių mokslų doktorato preliminariniams egzaminams Illinois universitete, yra aktyvus skautų ir Lietuvių Studentų Sąjungos veikėjas, gerai jaunimui pažįstamas.

LAISVINIMO PROBLEMAS

JUOZAS BRAZAITIS

Šiomet sukanka 20 metų kaip prasidėjo antrasis pasaulinis karas, atnešęs Lietuvai nelaimę po nelaimės; o mus, poeto žodžiais, išskaidęs po pasaulį vieteliaut. Taip pat jau penkiolika metų, kaip dauguma mūsų esame apleidę gimtąjį kraštą. Laiko perspektyvoje, Profesoriau, kaip vertinate šituos įvykius ir jų sąlygotą dabartinę mūsų egzistenciją? Kokia, Jūsų nuomone, mūsų išėivijos padėtis, prasmė, uždaviniai?

Tas klausimas įpareigoja vertinti praeitį ir rodyti į ateitį.

Žiūrėdami į praeities neilgą, bet įvykių ir žygių perpildytą laikotarpį, regime, kaip daug klydome. Klydome, apskaičiuodami santykius jėgų, kurios lėmė pasaulio, taigi ir mūsų tėvynės, likimą. Klydome, tikėdami tų jėgų iškilmingais pareiškimais ir pagal juos organizuodami savo veikimo kryptį tėvynėje ir tremtyje... Nėra paguoda, kad kiti taip pat klydo. Klydo tie, kurie tikėjo kurią tūkstančio metų imperiją ir tarėsi viską jos sėkmei „iš anksto įkalkuliavę“. Klydo tie, kurie rašė Atlanto chartą, jei chartos žodžius rašydami, jais tikėjo... Visa naujųjų įvykių eiga yra palydėta ironijos ir pasišaipymo iš žmogiškųjų pastangų, nes įvykių ratas sukosi visai ne taip, kaip didieji žmonės buvo norėję ir suplanavę.

Ateitin žiūrint, nėra taip pat didelio pagrindo tikėti, kad jie riedės pagal mūsų norą ir valią. Bet tai nereiškia, kad verta moti ranka ir pasyviai laukti. Tereiš-

kia greičiau, kad nereikia drammatizuoti ir desperuoti, jei planų įvykdyti nepasisekė. Nors savo žygiais nepasisiekė norimo rezultato, jie veltui nenuėjo — jie davė kitokių vaisių. Sakysim, Lietuvoje palikę organizavo pasipriešinimą ir laisvės nepasisiekė. Bet jų auka paliko gilius pėdsakus tenykščio jaunimo sąmonyje. Akyse kartos, kuri atmins tas aukas, okupantas nevirš lietuvių broliu. Okupantas ir siekia laisvės kovotojų atminimą ištrinti, pristatydamas juos kaip žudikus ir plėšikus. Jų vietoj augančios kartos akyse nori sudaryti sovietinių partizanų kultą. Siekia priaugančią kartą atpalaiduoti nuo tautos religinių tradicijų, atmiešti svetimaisiais. Kas desperatiškai ims manyti, kad tom baisiom priemonėm ilgainiui okupantas sunaikins tautą, turi atsiminti, jog ir šis okupantas gali būti ištiktas tos pačios ironijos — susilaukti visai kitokių rezultatų.

Tie patys ženklai su atsidūrusiais tremtyje. Bėgom į vaka-

LAISVINIMO PROBLEMAS

rus ir tikėjom po mėnesių, po metų grįšią. Negrižom. Bet ilgas buvimas svetimuose kraštuose nebus be vaisių Lietuvai. Gal po dešimties ir dvidešimties metų Amerika pajus dabartinės imigracijos jaunosios kartos buvimą. Tos generacijos žmonės papildys Amerikos intelektualinius kadrus, kurių ruošimas lig šiol daug kur buvo įduotas į rankas žmonių, mažai susirūpinusių pačios Amerikos tikrąja pažanga, jos minties, mentaliteto sveikata. Įsilieję į mokslo įstaigas, naujos generacijos imigrantai intelektualai negalės nedaryti pozityvios įtakos. Tai išganomoji tos imigracijos veikimo prasmė Amerikos jaunimui atitiesti pamažu į sveikesnes mintis.

Jaunosios intelektualų generacijos buvimas Amerikoje bus reikšmingas ir tuo atveju, kada Lietuva bus laisva. Buvimas ne

tik Amerikoje. Buvimas ir tuose Europos kraštuose, su kuriais Lietuvos likimas bus labiau susijęs. Pirmoje eilėje gal tai bus Vokietija. Už tat prasminga, jei ten yra žmonių, galinčių įeiti į intelektualines viršūnes.

Tai ilgos distancijos kelias.

Kas tokiame kelyje reikia daryti? Niekas kitas, man rodos, taip įtaigiai nėra formulavęs tremtinio uždavinių tame kelyje kaip dr. Antanas Maceina. Jo eilės straipsnių sugestijas galima būtų sutraukti į du pagrindinius „įsakymus“: *neužsidaryti tik išsineštų vertybių kiaute, o jas plėsti nauja kūryba — moksle, mene, visoje gyvenimo pažangoje; antra, būti tarpininku tarp Rytų ir Vakarų, šiuo konkrečiu metu — tarpininku tam, kad Vakarų žmogus geriau suprastų ateinančią į Vakarus Rytų agresijos dvasią.*

Per pastarąjį dešimtmetį, kokie buvo didesni laimėjimai ir pralaimėjimai Lietuvos laisvės reikale, pasiekti lietuviškomis pastangomis ar pralaimėti dėl mūsų pačių kaltės?

Šis klausimas reiškia žvelgimą į artimą praeitį Lietuvos laisvės siekiant... Tame Lietuvos laisvės kelyje yra žingsnių atgal ir žingsnių pirmyn. Atgal, nes laisvė net toliau pasitraukė, nei pradžioje atrodė. Pirmyn, nes pradžioje mes buvom laikomi

daug kur jau palaidoti. Mes buvom daug kur išbraukti iš kitų pavergtų eilės. Reikėjo metų pastangų ir atkaklumo, iki mus priėmė į Europinį Sąjūdį, vadinasi, palaikė gyva Europos tauta. Antras tos pačios prasmės žygis buvo įeiti į Pavergtos Eu-

LAISVINIMO PROBLEMOS

ropos seimą lygiateisiu nariu. Tai didžiausias, mano akyse, per tą laiką žingsnis pirmyn (bet Laisvosios Europos Komitetas tebevykdo diskriminaciją pabaltiečiam, jiems lygių teisių su kitais pavergtais kraštais nepripažinti

Kuria kryptimi turėtų būti nukreiptos mūsų laisvinimo pastangos dabar ir artimoje ateityje, norint išvengti praeities klaidų ir geriau prisitaikyti prie dabarties reikalavimų?

Mažiausiai prasmingas yra rūpestis dėl laisvinimo aparato organizavimosi, persiorganizavimo. Labiausiai prasmingas rūpestis dėl veiklos turinio laisvės reikalu.

Pagunda kalbėti apie laisvės aparato organizavimą lengvai pagauna žmones, nes tai nereikalauja kūrybinės iniciatyvos, pastangų, nusimanyto. Reikalas numatyti konkretų veiklos turinį reikalauja nuolatinio minties budrumo ir gyvumo — sekti įvykius, pagal juos pramatyti naujus šūkius ir metodus. Ir dėl to tas klausimas labiau priven-giamas.

Organizacija Lietuvos laisvės idėjoms reprezentuoti šiose sąly-gose yra patenkinama. Tai Lietuvos delegacija Pavertos Euro-pos seime. Ji yra vienintelė insti-tucija, sudaryta iš Lietuvos pi-liečių. Jos žmonės yra vieninte-liai, kurie yra įgalinti daugumas

radijo transliacijų srityje!). Pa-vergtosios Europos seimas gali būti ilgainiui paleistas. Bet jau bus sunkiau tas tautas, taigi ir Lietuvą, išbraukti iš opinijos, negu visai į tą opiniją neįsileisti.

atsidėti tik šiam darbui. Esamo-mis aplinkybėmis ji padaro, kas artimoje distancijoje įmanoma padaryti. Jei galima būtų pagei-dauti dar geresnio laisvės reika-lui aparato, tai daug daugiau tektų pageidauti rūpesčio dėl pa-čios laisvės ir jos supratimo mū-sų emigrantinėje visuomenėje. Būtent:

Būtų natūralu artimos distan-cijos kovoje, jei laisvinimo apa-rato ar aparatų užnugaris (žmo-nės, organizacijos, laikraščiai) vienodai laisvės idėją suprastų ir vieningai ją pareikštų. Būtų normalu, jei pasikeitusios sąly-gos rastų vėl vieningą tos visuo-menės atsakymą. Tai natūralu kovojančiame fronte. Lietuvių šiame užnugaryje taip lig šiol buvo, bet dabar taip nėra. Pa-krikimo ženklų Lietuvos laisvės priešas yra pastebėjęs ir apie jį viešai prabilęs.

Būtų natūralu tolimos distan-

LAISVINIMO PROBLEMOS

cijos kovoje, jei naujosios imigracijos dvi generacijos išmoktų savo tarpe sėkmingai bendradarbiauti. Vyresniosios generacijos rolė kukli — padėti jaunesnei iškilti, pabūti tai generacijai pakopa. Jei didesnių ambicijų norime priskirti jaunesniajai generacijai ateities amerikiniame ir lietuviškame gyvenime, tai ji tas ambicijas pateisins ir savo būvimą įprasmins, kai mokės suderinti savo siekimuose Amerikos ir Lietuvos interesus. O pas-

taruosius ji natūraliai galėtų perimti iš vyresniosios.

Būtų perdidelis optimizmas tikėti, kad viena ir antra generacija visuotinai eis tokiu „bendradarbiavimo“ keliu. Vienų didelė dalis nesugebės „duoti“; kitų tokia pat dalis nenorės „imti“. „Bendradarbiavimo“ galimybių nei vieni nei antri nestengs visuotinai realizuoti. Bet taip visada buvo ir yra. Gyvenimo priekyje eina ne masės, bet asmenys, būriai, kolonos.

MEČYS MACKEVIČIUS

Kaip Laikinosios Vyriausybės ministeris 1941 m., Jūs nekartą esat mūsiškei visuomenei pavyzdžiu nurodęs tos vyriausybės vieningumą. Leiskite paklausti, ar panaši vienybė galima atstatyti dabartinėje Lietuvos laisvinimo kovoje, ir kaip ji atsiektina?

L. L. Vyriausybės sutarimo pagrindą sudarė visų patriotinis įsitikinimas, kad Lietuva išgyvena nepaprastą, lemtingą metą, kuris visus vienodai įpareigoja ir saisto su tauta tais pačiais atsakomybės ryšiais. Besąlyginis tautos laisvės siekimas buvo

visų pasireiškusių skirtumų lygintojas.

Turint galvoj, kad Lietuvos padėtis nėra pasikeitusi, minėtas visų sutarimo — vienybės pagrindas pasilieka tas pats. Dėl to tenka jį neignoruoti, bet visokiais būdais ryškinti ir stiprinti.

Matant radikalius pasaulinėje politikoje persitvarkymus ir pritaikymą dabarčiai, ar būtina mūsų laisvinimo organizacijos pagrindinis reformavimas ar paliktinas jos tradiciškumas, nors jis ir mažiau besuprantamas emigracijoje mokslus išėjusiai jaunajai kartai?

LAISVINIMO PROBLEMAS

Yra nuomonių, kad visą žmonių istoriją sudaro prisitaikymas prie aplinkybių. Esame liudininkai, kaip laisvės ir teisingumo idealus atstovaujančios jėgos — valstybės lokajiškai ieško koegzistencijos su komunistine vergija. Tas demoralizuojančiai veikia kovojančius dėl laisvės. Dėl to atsiranda perdėtas reformų siekimas. Mat, reforma yra mažiau grubi sąvoka, negu prisitaikymas. Mums, kovojantiems dėl tautos laisvės, reikia neužmiršti, kad kovos kelias yra priešingas prisitaikimui. Kovos tikslas yra sukurti reikalingas sąlygas, o ne prisitaikinti. Lietuvos laisvinimo organizaciją esu linkęs stiprinti tradiciškumu. Konkrečiai manau, kad Lie-

tuvos išlaisvinimo kovai turi vadovauti vienas jungtinis organas, sudarytas iš organizuotų junginių deleguotų atstovų. Mano galva, esamose sąlygose, tinkamų tam darbui žmonių atranka sėkmingiausiai gali būti atsiekta per paskiras politines, ideologines, patriotines organizacijas, o ne visuotiniais lietuvių bendruomenės balsavimais. Principe esu už demokratinę procedūrą ir demokratiniu keliu sudarytas institucijas. Deja, tam reikalingos minimalios sąlygos, kurių nėra po visą pasaulį išblaškytoje, politiškai ir kultūriškai silpnais bei pripuolamais ryšiais apjungtoje tremtinių masėje.

VINCAS RASTENIS

Dešimtmečiams bėgant, o mums tebevartojant dar iš Lietuvos atsivežtas laisvinimo organizacijos formas ir metodus, — ar vadinamasis laisvinimo darbas nėra suemigrantėjęs ir praradęs tikslingumą, konkretumą, polėkį ir dinamiką; ar tas darbas netarnauja labiau emigrantinei psichologijai patenkinti nei Lietuvai vaduoti?

Deja, maždaug taip ir yra.

Kokiu būdu Lietuvos laisvinimo darbą pritaikyti dabarčiai ir padaryti jį veiksmingą? Kokiu pagrindu lietuviškoji visuomenė turėtų organizuoti laisvinimo darbui, kad išlaikytų vyresniųjų lojalumą, ir kartu igytų jaunųjų generacijų pasitikėjimą?

Laisvinimo darbas dabar iš viso dar neįmanomas. Tė

LAISVINIMO PROBLEMOS

ra galima stengtis stiprinti dar neprarastąsias Lietuvos pozicijas ir akyliai sekti bekintančią padėtį. To įsisąmoninimas nukreiptų energiją ir išteklius tikslingesniems veiksams.

Lojalumą ir pasitikėjimą palaiko arba talentingas ir sėkmingas vadovavimas, arba visiems suinteresuotiems prieinami periodiški rinkimai. Pirmojo neturim, antrojo nedirštam...

VACLOVAS SIDZIKAUSKAS

*Kaip žinote, 1955 m. vadina-
masis Kersteno Komitetas buvo
pasiūlęs prezidento Eisenhowe-
rio Administracijai politiką Rytų
Europos kraštams išlaisvinti
taikiu, be karo būdu. Kaip dide-
lio patyrimo diplomatas, Pone
Ministeri, ar sutinkate su šia
nuomone? Kaip padėtis atrodo
1959 m. vidury?*

Tiesa, pasiremdamas jo prave-
sto tardymo duomenimis ir
konstatavęs, kad Estija, Latvija
ir Lietuva buvo Sovietų Sąjun-
gos jėga okupuotos ir neteisėtai
aneksuotos, ir kad besitęsiančio-
ji karinė ir politinė pavergtųjų
kraštų okupacija yra pavojingos
tarptautinės įtampos priežastim
ir todėl sudaro grėsmę taikai,
Kersteno Komitetas pasiūlė Ei-
senhowerio Administracijai im-
tis iniciatyvos įrašydinti tą kla-
simą į Jungtinių Tautų darbo-
tvarkę ir pateikti rezoliuciją,
reikalaujančią, kad Sovietų ka-
rinės jėgos ir valdžios persona-
las nedelsiant pasitrauktų iš Lie-
tuvos ir kitų Sovietų pavergtųjų

kraštų. Nors, kaip tat vėliau pa-
rodė Vengrijos pavyzdys, tatai
dar nebūtų reiškę klausimo iš-
sprendimo, tačiau tokia Jungti-
nių Tautų revoliucija būtų bu-
vusi tarptautinis aktas, naudin-
gas tolesnei Lietuvos bylos eigai.
Todėl Kersteno Komiteto pasiū-
lymą aš tuomet radau esant tiks-
lingą ir jį sveikinau. Gaila, kad
jam nebuvo duota eigos.

1959 m. vidury tarptautinė pa-
dėtis yra kiek kitokia, nes di-
džiųjų valstybių jėgų santykis
pasikeitė Sovietų Sąjungos nau-
dai, nors karinių jėgų persvara
ir šiandien tebėra laisvojo pa-
saulio pusėje. Aš laikau, kad ir
dabartinėse sąlygose Lietuvos ir
kitų Sovietų pavergtųjų Centro
ir Rytų Europos valstybių nepri-
klausomybės ir laisvės atstaty-
mas yra galimas taikiu būdu.
Reikia tik, kad didžiosios Vaka-
rų valstybės laikytų tą klausimą
savo pastovios ir teisingos tai-
kos Europoje įgyvendinimo pro-
gramos esencialia dalimi, kad
tokią savo programą pateiktų
Sovietų Sąjungai, ją viešai pa-

LAISVINIMO PROBLEMAS

skelbtų ir nuosekliai vykdytų, kad nesiliautų kėlusios pavergtųjų valstybių nepriklausomybės ir laisvės atstatymo klausimo ir Jungtinėse Tautose ir visose tarptautinėse konferencijose. Suderintoj sąveikoje su pačių pavergtųjų tautų pastangomis, su

..Kokios įtakos (teigiamos ar neigiamos) turi Lietuvos atstovavimui Pavergtosiose Jungt. Tautose ir kituose tarptautiniuose forumuose lietuviškosios visuomenės politinė diferenciacija ir vykstanti grupių ir veiksmų politinė konkurencija? Kaip Lietuvos delegacijos Pavergtose JT pirmininkas, ar turite sugestijų lietuviškajai visuomenei ir jos organizuotom grupėm, kaip sustiprinti lietuviškosios reprezentacijos užnugarį?

Lietuviškosios visuomenės politinė diferenciacija ir vykstanti grupių ir veiksmų politinė konkurencija, bent šiuo metu, neigiamos įtakos Lietuvos atstovavimui Pavergtose Europos Tau-

jų negėstančia išsilaisvinimo viltimi, su tų kraštų išeivių ir tremtinių energinga veikla, tokia politika ir tokie taikūs būdai turėtų vesti, jei ir ne taip sparčiai, kaip kad mes to norime, į laisvės ir teisingumo laimėjimą.

tose ir kituose tarptautiniuose forumuose neturi. O tai labiausiai dėl to, kad Lietuvos delegaciją PET sudaro visi pasireiškę lietuviškieji visuomeniniai veiksniai ir kad joje atsispindi visa mūsų tautos politinė vaivorykštė. Ko mums trūksta ir ko mes pasigendame, tai vadovaujančios „kepurės“, kuri autoritetingai sprestų besikeičiančios tarptautinės padėties iškeliamas mūsų valstybines ir tautines problemas. Tokią vadovaujančią „kepurę“ turėtų sudaryti mūsų valstybinio aparato likučiai, konsoliduota ir apjungta mūsų išeivija ir tremtis — šio krašto piliečiai ir apsijungę egzilai, Lietuvos piliečiai.

ANTANAS TRIMAKAS

Atsižvelgiant į per paskutiniuosius 14 metų įvykusius pasaulinės politikos lūžius ir persigrupavimus, ar nėra būtina radikaliai peržiūrėti Lietuvos lais-

vinimo politikos metodus ir tos politikos organizavimą? Jeigu taip, kaip reformuoti metodus ir organizacija, atsižvelgiant į dabarties tikrovę?

LAISVINIMO PROBLEMAS

Laisvinimo politikos metodai turi būti tikslūs, efektingi ir ypatingai taiklūs, kad geriau išnaudojus Lietuvos reikalui nuolat besikeičiančią tarptautinę politiką. Netikslu būtų šiandien pakartotinai kiekviena proga aiškinti, kad esame sena tauta, turėję žymių karalių ir kunigaikščių, o vėliau daug nukentėję nuo carų ir nacių. Tuo vargu kam beužimponuotume. Lygiai ne ką duotų perdėtas džiūgavimas nepriklausomybės laikotarpiu laimėjimais ir jų lyginimas su šių dienų padėtimi krašte. Užsitęsusi Lietuvos okupacija yra daug ką pakeitusi, ir ne visada minėtų palyginimų naudai. Okupantas, kad ir savų tikslų siekdamas, yra kažką padaręs. Be to, jis turėjo laiko, o svarbiausia buvo visagalis reikalų tvarkytojas. Istoriniai todėl prisiminimai, palyginimai ir dejonės neką besujaudins, o gali sudaryti įspūdį, kad gyvename vien praeitimi, lyg neturėtume ateities.

Tokie metodai neabejotinai reikia keisti ir atsiremti daugiau į dabarties tikrovę, išnaudojant šaltojo karo strategiją. Turime atskleisti visus melo, infiltracijos ir diversinius priešo tikslus, kaip subtiliai jie bebūtų prideng-

ti tariamos taikos ir bendradarbiavimo skraiste. Į tą darbą reikia įtraukti visas turimas jėgas, jas apjungti ir suderintai smogti priešui.

Lietuvos laisvės kova yra visuotina. Jai reikalingas ne vien notos, memorandumai, savoji spauda, radijas ir organizacijos, bet ir akcija tarptautinėse ir svetimųjų mokslo, meno, politikos, ūkio ir kitokiose organizacijose, spaudoje ir radijuje. Tai įvykdysime, jei visi dirbsime kartu. Tam pasiekti yra reikalinga, kad visos politinės kovos už Lietuvos laisvę organizacijos sutilptu Vyriausiajame Lietuvos Išlaisvinimo Komiteete ir sudarytų iš rinktinių jėgų stiprų jo egzekutyvą. Nesvarbu, kokio dydžio jis bus, bet reikia, kad būtų pajėgus ir atstovaujantis visoms pagrindinėms politinėms srovėms, kurios įeis į išplėstąjį Vliką. Šalia pilnateisių atstovų, kuriuos deleguos politinės grupės — nariai, patariamuoju balsu ir bendradarbiavimo teisėmis galėtų būti pritraukti PLB bei centrinių jaunimo organizacijų atstovai. Kaip tai įvykdyti ir kokius pakeitimus Vlike padaryti, tai jau jo apjungtosios sudėties reikalas.

Malonėkite atsakyti sekanti dažnai iškylanti klausimą: Kaip suprasti lietuviškųjų grupių vie-

nybės atkūrimą, kurios reikalą ir svarbą Jūs dažnomis progomis pabrėžiate, kai Vliką sudarančių

JAUNOSIOS KARTOS ATSTOVAI

JAUNIMO IR POLITIKOS KLAUSIMU

Kodėl išeivijoje mokslus einąs jaunimas mažai domisi lietuviškuoju politiniu gyvenimu?

ALGIMANTAS GEČIAUSKAS

Šiame klausime patiektą hipotezę galima vertinti dvejopai. Jei lietuviškuoju politiniu gyvenimu nutariame laikyti jaunimo pastangas pakreipti pasaulio įvykius ir svetimtaučių viešąją opinią nepriklausomos Lietuvos kryptimi, tai teigimas, kad jaunimas nesidomi šiuo politiniu gyvenimu yra netikslus. LITUANUS žurnalas, Jaunimo Peticija, studentiškujų organizacijų reprezentaciniai leidiniai, lietuviškojo jaunimo atstovavimas skautų jamboree'se, USNSA, Pax Romanos kongresuose, parodėlės, informacijų parūpinimas į svetimtaučių mokslo institucijas, reagavimas į įvairius Lietuvą liečiančius pareiškimus protesto ar padėkos laiškais, teigimą - prielai-

kaikurių grupių vadai viešai skelbia, jog ir trokšdami vienybės jie nebendradarbiaus su iš Vliko pasitraukusiomis grupėmis?

Pasitaiką kartais mūsų tarpgrupinių santykių nesklandumai ir kaikurių grupių vadų kietesni pareiškimai dažnai plaukia iš grupinių idėjų ir nuotaikų suvisuotinimo. Tačiau pakilusios nuotaikos išsilygina ir išsilieję programinės mintys grįžta į savo tikruosius rėmus, kai tie patys vadai nuoširdžiai įsijungia į didesnio masto ir platesnio aki-račio tautinį darbą bendrinėse

organizacijose. Tokių pavyzdžių turime Alte, Balfe ir PLB. Ten suranda bendrą kalbą priešingų pažiūrų ir skirtingų nuotaikų veikėjai, nes tikslai, kuriems jie dirba yra tautos išlaikymas ir kova už jos laisvę. Jokia grupinė, išskyrus komunistų ir anarchistų, priklausomybė tam darbui neprieštarauja. Tokios pat prigimties ir masto yra Vliko darbo tikslai. Jo siekimai yra visiems lietuviams bendri. Reikia tik noro ir pasišventimo — lietuviškujų grupių vienybė bus atkurta ir, kas ypatingai svarbu, išlaikyta ateičiai.

JAUNIMAS IR POLITIKA

dą sugriauna. Tačiau, jeigu domėjimasi lietuviškuoju politiniu gyvenimu mes suprantame aktyviu rėmimu ir įsijungimu į mūsų politinių sąjūdžių veiklą, klausimo hipotezė yra visiškai teisinga. Vargu, ar daugiau negu penki procentai studijuojančio ar Amerikoje mokslus baigusio jaunimo yra įsijungę į politinius sąjūdžius ar priklauso tų sąjūdžių studijinėms sekcijoms. Studentijos nuotaikas su mažomis išimtimis atstovauja Stud. At-kų Sąjungos dviejuose suvažiavimuose priimtos rezoliucijos ir Liet. Stud. Santaros komisijos rekomendacija, siūlančios jaunimui domėtis lietuviškųjų partijų problemomis, bet nepatariantčios įėjimui į pačius politinius sąjūdžius, nes neesant išlygintiems tarptautiniams skirtumams nėra naudingumo jaunimo įsijungimui. Yra manoma, kad atsidūrus tarp partijos „vilku“, teks persiimti partinėmis rietenomis, polemika spaudoje (dažnai paliečiančia ir asmeniškąjį individo gyvenimą), senųjų politikų nuovargiu — atsidavimu politinei situacijai, bei nepajėgumu ieškoti prasmingos veiklos. Prie šių jaunimo įsitikinimų prijungus dar faktą, kad amerikietiškąją mokyklą baigęs jaunuolis yra dalinai persiėmęs pragmatizmo filosofija, mažiau vadovaujasi ideologiniais principais, o daugiau savo veiksmus nustato praktiškumo ir reikalingumo požiūriais, turėtų aiškiai atsispindėti priešastys, privedusios jaunimą prie sprendimo pasilikti už politinių sąjūdžių ribų ir per jaunimo organizacijas prisidėti prie konstruktyvaus politinio darbo.

VYTAUTAS KAVOLIS

Pirmiausia suabejočiau populiariu šio menko domėjimosi aiškiniu vadinamosiomis „politinėmis rietenomis“. Nors šio reiškinio itin džiaugsmingu ir nelaikau, bet visgi manau, kad didžiausias pavojus tremties lietuvybei — apsnūdimo grėsmė. Kiek partinė kova žadina iš apsnūdimo, tiek ji, nors ir griaudama toje kovoje dalyvaujančiųjų autoritetą, galbūt, daugiau atkreipia jaunimo dėmesį į lietuviškojo politinio gyvenimo egzistavimą, negu nubaido nuo dalyvavimo jame.

Pagrindine mūsų akademinio jaunimo menko domėjimosi politika priešastimi laikau aplinkybių konsteliaciją, kuri visuose pažengusiųose industriniuose kraštuose privedė prie tų pačių pasėkų. Susidurdamas su vis stambesnėmis jėgos mašinerijomis, kurios apsprendžia visą jo reiškimąsi ir kurios yra dominuojamos vis senes-

JAUNIMAS IR POLITIKA

nių politinės, ekonominės, socialinės ar religinės galios žmonių, — jaunas žmogus praranda viltį ir viziją pats šias mašinerijas bent kiek apspręsti ir pasitraukia į intymumo ir asmeninių komfortų ieškojimą, šias dvi pagrindines šiandieninio jaunimo svajones. Ši konsteliacija būdinga ne tik anglosaksų jaunimui, bet ir Vokietijai, kurios politinę „jaunimo judėjimų“ generaciją jau visiškai yra pakeitusi „skeptiškoji generacija“ (šis vardas tiktų ir mūsų jaunimui). Šitokių pasėkų industrializacijos vyksmas yra pagaliau iššaukęs ir pačiuose Sovietuose.

Mums patiems būdingas jaunosios kartos nupolitiškėjimo priežastis išvelgčiau tris:

(1) Intelektu ir vaizduotės trūkumas lietuviškajame politiniame gyvenime. Iš šios charakteristikos tik iš dalies galima išskirti kai kuriuos asmenis Lietuvių Fronte ir Lietuvos Nepriklausomybės Talkoje. Šis trūkumas veda prie senų reikalų kartojimo, kuris jaunajai kartai nei įdomus, nei prasmingas, ir — dar blogiau — prie bandymų jaunąją kartą sprauti į tas senąsias kategorijas ir ją nesimpatiskai prievartauti, reikalaujant sekėjiškos mažakraujystės.

(2) Jaunimo politinė iniciatyva senųjų nėra nuoširdžiai priimama. Jaunimas pageidaujamas, jeigu ne bilietukams plėšyti, tai „tęsti tradicijoms“, bet ne savam žodžiui tarti. Jei tokiu keliu vieni pritraukiami, tai kiti prarandami.

(3) Jaunimo dalį nuo lietuviškosios politikos, kaip ir nuo kitų lietuviškų reiškinių, atstumia kai kur šioje kartoje įsigalėjusi demonstratyvi ir ne retai net kompulsyvi apatija viskam, kas lietuvišką. („Partinės rietenos“ kaip tik tokių paprastai ir išmaršuojamos paaiškinti savo politiniam neinteresuotumui). Ši apatija lietuvybei mūsų jaunimo daliai išpildo tas pačias socialpsichologines funkcijas, kaip amerikiečių žemutinės klasės jaunimui jaunimo nusikaltimai, ir, galbūt, prieš ją reikėtų kovoti panašiomis priemonėmis, išskiriant, žinoma, policiją. (Bet jaunimo stovyklose praktikuojama ir ši priemonė).

TOMAS REMEIKIS

Šį klausimą atsakau suprasdamas „politinį gyvenimą“ siaurąja prasme, t. y. kaip dalyvavimą politinių partijų gyvenime.

Politinį gyvenimą suprantant plačiai, būtent, kaip visuotiną dalyvavimą visuomeniniame procese, klausimas būtų netikslus,

JAUNIMAS IR POLITIKA

nes šia prasme jaunimas yra labai politiniai sąmoningas.

Pažvelgę į išeivijos visuomenę pastebėsime nepaprastą bandymą atkurti visą socialinį, kultūrinį ir politinį nepriklausomos Lietuvos gyvenimą. Atkūrimas net tokių dalykų, kaip sodelių, užima ryškesnę vietą, negu tokie dalykai, kaip mokslinio ir kūrybinio darbo plėtojimas. Žinoma, atkūrimas turėto gyvenimo turi nepaprastą sociologinę ir psichologinę funkciją išvietintam ir pažemintam individui. Bet kyla klausimas, ar tokios funkcijos yra reikalingos jaunam išeiviui, kuris naujoje aplinkoje yra organiškai išaugęs ir suradęs kitokius prisitaikymo būdus. Sprendžiant iš jaunimo taip labai mažo domėjimosi mūsų „senosiomis institucijomis“, peršasi atsakymas, kad daugelis vyresniosios kartos prisitaikymo būdų jaunojoje kartoje yra arba nereikalingi arba pakeisti kitais, išplaukiančiais iš jų, o ne tėvų, gyvenamosios aplinkos.

Šį klausimą baigiu dviem išvadom, kurios išplaukia iš ką tik padarytos pastabėlės. Šios išvados, tačiau, yra tik dalis atsa-

kymo. Dėl vietos ribotumo pilnesnis atsakymas yra neįmanomas.

1. Jaunosios ir vyresniosios kartos egzistencinės patirties skirtumai neleidžia prasmingai pirmajai grupei dalyvauti antrosios grupės sukurtose organizacijose. Tai elementarus sociologinis dėsnis, kurį dažnai užmirštame ir, užmiršę, nepagrįstai kaltiname jaunąją kartą apatiškumu, politiniu nesubrendimu ar net nepatriotiškumu. Mesdami tokius kaltinimus jaunajai kartai dažnai nematome jos tikrai intensyvios politinės veiklos, kuri išplaukia iš jaunosios kartos egzistencinės patirties ir padėties.

2. Aplinkos ir išeivijos visuomenės statomi reikalavimai jaunajai kartai kartai susikerta ir ilgainiui šis konfliktas yra sprendžiamas gyvenamosios aplinkos naudai. Priežastis to — gyvenamosios aplinkos stipresnių sankcijų ir didesnių atlyginimų (rewards) turėjimas. Todėl ilgainiui jaunieji greičiau taps demokratais ar respublikonais negu krikščionimis demokratais, tautininkais.

Tikint jaunosios kartos lietuviškumu ir patriotiškumu, kas, Jūsų nuomone, reikalinga daryti, kad jaunimas aktyviai jungtųsi į Lietuvos laisvinimo darbą tiek politinėje, tiek kultūrinėje srityje?

JAUNIMAS IR POLITIKA

ALGIMANTAS GEČIAUSKAS

Politinė vienybė, jaunimo įsitikinimu, yra vienas iš svarbiausių ginklų laisvės ir nutautėjimo kovų laimėjimui. Atsiekus politinę vienybę, energiją, šiuo metu sudedamą į politinius ginčus, būtų galima perkelti į kultūrinius reikalais besirūpinančios Lietuvių Bendruomenės darbo dirvonus.

Jei laisvinimo veiksnys, apjungiąs visus lietuvius, jaunimui yra būtinybė, tai, be abejo, mūsų politinių sąjūdžių reorganizacijos reikalingumą jis stato antroje vietoje. Liet. Stud. Santara yra padėjusi gražių pastangų siekdama vidurio srovių apjungimo, o krikščioniškojo bloko suskilimas stud. at-kų yra smarkiai pergyvenamas. Nesuradus politinės vienybės, sąjūdžius laukia mirtis, nes žaidimą tuo metu, kai šienapiūtės darbai laukia, jaunimas nepateisina ir didesniais kiekiais į sąjūdžių veiklą nei ateityje nesusigundys įsijungti. Šiandieniniam jaunimui nei vienas laisvinimo veiksnys nėra priimtinas dabartinėse savo formose. Kyla klausimas, ar įvykiai kaip Jaunimo Kongresas ar Jaunimo Peticija neprives jaunimo prie tapimo dar vienu politiniu veiksmu?!

VYTAUTAS KAVOLIS

Turbūt, nepakankamai tikiu jaunosios kartos lietuviškumu, nes manau, kad padaryti tegalima gana nedaug. Mano pagrindinės konkrečios priemonės būtų:

(1) Duoti nuoširdžią paramą jaunimo politinei iniciatyvai, nebandant „už tai“ sprauti jo į savo partijos padalinius arba į šimtanuošimtiškai priklausomas ir kontroliuojamas „nepriklausomas“ korporacijas. Už paramą, suteiktą *lietuvybei* dirbančiam jaunimui, neturėtų būti laukiama „atsilyginimo“ *grupei*, kuri tą paramą davė.

(2) Lietuvos laisvinimo darban, jo aptariman ir sprendimų daryman, jo reprezentacijon kviesti, lygiomis teisėmis su politiniais sambūriais, ir jaunimo organizacijas, kurios tikrai egzistuoja (nes yra ir tik vardais egzistuojančių) ir kurios politiniu darbu intereso.

Kultūrinės srities visiškai nelaikau turinčios tarnauti Lietuvos laisvinimui ir šių dviejų sričių suplakimą į vieną klausimą suvokiu kaip nesusipratimą. Yra viena problema skatinti jaunojoje kartoje

JAUNIMAS IR POLITIKA

kūrybinį entuziazmą, ir visiškai kita — šio entuziazmo vaisius panaudoti, kai jie tam tinka, politinei kovai. Tik antrasis uždavinys, kaip priklausęs politikai, tesvarstytinas šiame kontekste.

TOMAS REMEIKIS

Pirmiausiai noriu išreikšti nesutikimą su labai aiškia šio klausimo implikacija, t. y., kad jaunimas nesijungia į Lietuvos laisvinimo darbą. Tai būtų tiesa, jei laisvinimo darbu laikytume tik politinių partijų ir jų junginių veiklą. Šiose organizacijose, kaip jau minėjau pirmame klausime, jaunimas mažiau reiškiasi pagrindinai dėl sociologinių ir psichologinių, bet ne dėl ideologinių priežasčių. Laisvinimo darbe nėra ypatingo skirtumo tarp kartų: abi turi dar pilnai priėmusios laisvos Lietuvos ir lietuviškumo vertybes. Skirtumą randame priėjime ir tam tikrų veiklos aspektų pabrėžime. Jaunoji karta yra gana tampriai išvysčiusi savo politinio pasireiškimo organizaciją. Ji vykdo savo užduotis savais metodais ir per savas organizacijas. Jaunoji karta taip pat linkusi pabrėžti kultūrinę propagandą ir apeliaciją į aplinkinės visuomenės elitą.

Tokios, mano supratimu, yra tendencijos jaunojoje kartoje. Jų nereiktų priimti labai griežtai — išimčių rasime visur. Tos tendencijos, tačiau, yra užtektinai

ryškios ir stiprios sudaryti tam tikrą tarpsnį tarp kartų. Šį klausimą, tad, tikslu būtų taip formuluoti: kokiais būdais įmanoma pasiekti integracijos tarp kartų darnesniai ir efektingesniai politiniam darbui? Nesiekiant tokios integracijos yra šio-čia tokia galimybė, kad jaunoji karta išvystys dar vieną visuomeninę jėgą ir reikšis per savo organizaciją. To išvengti ir išlaikyti lietuviškos išeivijos organinį vieningumą sekantieji pasiūlymai galėtų būti naudingi:

1. Mokslinė savęs analizė. Yra klaidinga įsivaizduoti jaunąją kartą senosios kartos priimtomis sąvokomis. Jaunoji karta savo asmenybine struktūra skirtinga negu Lietuvoj ar Vokietijoje, o jos nepažįstant, priėjimas yra nesėkmingas. Vyresnioji karta turi pareigą pažinti jaunimą ir bendrauti su juo būdais, išplaukiančiais iš socialinės ir psichologinės jaunimo padėties ir partitės. Vyresnioji karta, iš kitos pusės, turi įvykdyti ir savo „psicho-analizę“ — kokios yra išeivio situacijos pasekmės visuomeniniame gyvenime. Tai padėtų pataisyti nemaža mūsų visuome-

KERSTENO KOMITETAS...

(atkelta iš 16 psl.)

83-čiam Kongresui besibaigiant komitetas savo darbo kaip reikiant nepajėgė užbaigti ir po Naujų Metų, 1955-taisiais, dar operavo iš Georgetowno un-to, kur pagal sutartį Kerstenas buvo įsitaisęs savo įstaiga. Georgetowno specialistai turėjo įtakos ir komiteto raportų parengimui.

Komitetui, kaip žinome, vadovavo Charles J. Kersten. Iš viso komitetui priklausė 7 Atstovų Rūmų nariai: 4 respublikonai (jų tada Kongrese buvo dauguma) ir 3 demokratai. Be respublikono Kersteno, komitete dalyvavo kongresmanas Alvin M. Bentley iš Michigano. Bentley buvo portorikiečių teroristų su-

žeistas garsiojo Atstovų Rūmų apšaudymo metu ir jį kurį laiką pavadavo kongresmanas Walter Norblad iš Oregono valstijos. Kiti du respublikonai buvo Edward J. Bonin iš Pensylvanijos ir Fred J. Busbey iš Čikagos. Bonin tuo metu buvo laimėjęs didelio lietuvių draugo Daniel Flood kongresinę vietą. Busbey atstovavo 3-jį Čikagos distriktą, kuris jį ima ir Marquette parką, ir kuris laikomas Čikagos lietuviškiausiuoju. Demokratus komitete atstovavo Thomas J. Dodd iš Connecticuto (dabar pavergtiesiems palankus senatorius iš tos valstijos), Ray J. Madden iš Indianos (Madden yra buvęs pirmininkas komiteto, kuris tyrinėjo Katyno žudynes), ir Taddeus M. Machrowicz iš Detroito. Komiteto jurisdikciją praplėtus, į jį buvo paskirti Pat-

ninio gyvenimo ligų (kraštutinę polemiką, pav.). Tik tokioje situacijoje simbiozas yra galimas.

2. Politinės ideologijos realumas. Akademinėje atmosferoje brestas jaunimas skeptiškai ar net ciniškai žvelgia į iššūkius, politines hyperboles. Mūsų politinės institucijos, tačiau, tai gana plačiai naudoja ir tuo nesusilaukia paramos iš didelės dalies jaunimo. Mažai jaunojoje kartoje tiki greitai Lietuvos išlaisvinimu. Kasmetinis kartojimas esant geresnei Lietuvos politinei padėčiai ilgainiui nemotyvuoja, bet veda

į pesimizmą ar net fatalizmą. Tad reikia turėti ilgos kovos planą. Reikia realiai nustatyti, ką mes galime ir ko negalime, kokia yra išėivijos rolė lietuvių tautos likimą sprendžiant. Net šiame klausime vartojame žodį „išlaisvinimas“ ar mes (išėivija) tai galime padaryti? Daugumas, manau, sutiks, kad ne. Tačiau vartodami šį žodį, iškraipome tikrovę. Atseit, mūsų politinė ideologija turi tvirtai atsiremti į tarptautinę ir gyvenamojo krašto politinę tikrovę.

VYTAUTAS VARDYS

rick J. Hillings iš Los Angeles ir Micsael A. Feighan iš Clevelando.

Charakterizuojant šių kongresmanų grupę, visų pirma metasi į akis, kad jų dauguma buvo nauji kongresmanai, kurių tik retas teturėjo pripažintą vietą Atstovų Rūmų vadovybėje. Tokiu buvo tik Ray J. Madden, Taisyklių Komiteto narys. Taip pat, reikia atkreipti dėmesį į faktą, kad tik du kongresmanai, abu pirmamečiai, buvo Užsienių Reikalų Komiteto nariai. Taigi, *svarbius ir opius užsienių reikalus, liečiančius Sovietų Sąjungą ir Rytų Europą, svarstyti buvo paskirti tokie kongresmanai, kurių balsas Atstovų Rūmuose užsienių politikos reikaluose buvo labai nedidelis.* Tai nereiškia, žinoma, kad patys minimieji kongresmanai buvo tų reikalų ignorantai. Bentley, pav., buvo buvęs diplomatas ir savo akim matė Vengrijos laisvių sužlugdymą, Dodd dalyvavo Nuernbergo teisme, Machrowicz buvo buvęs Europoj ir net tarnavęs lenkų kariuomenėj, kovojančioj už Lenkijos nepriklausomybę 1918 - 20 metais. Madden buvo apsipažinęs su Rytų Europos reikalais, vadovaudamas Katyno investigacijai. Gi Kerstenas buvo žinomas, kaip besidomįs psichologiniu karu ir anti-komunistinių pabėgėlių organizavimu prieš So-

viety Sąjungą. Kerstenas buvo autorius įstatymo priedo, leidžiančio JAV finansuoti tokią veiklą. Labiausiai tačiau šios kongresinės grupės dauguma buvo informavusis apie Rytų Europos reikalus iš savo distriktų piliečių. Patyrinėjus grupės sudėtį, taip pat pasidaro aišku, kad *tie, o ne kiti kongresmanai buvo parinkti į komitetą, kadangi jie atstovavo distriktus, sudarytus iš Rytų Europos kilmės žmonių,* ir kadangi toks atstovavimas, buvo manoma, atneštų politinės naudos patiems atstovams. Tik dviejų kongresmanų distriktuose Rytų Europos kilmės piliečiai neturėjo jokios politinės reikšmės (Bentley ir Hillings). Kituose penkiuose daugiau kaip viena trečioji gyventojų dalis buvo Centrinės ir Rytų Europos kilmės (vokiečiai, lenkai, lietuviai, čekai, slovakai ir t.t.). Doddo ir Feighan distriktuose tos kilmės žmonės sudarė daugiau kaip 50% visų gyventojų. Kai kuriuose iš tų distriktų buvo nemaža lietuvių. Daugiausia (atrodė iki 20% viso distrikto) lietuvių buvo Busbey rajone, 3-čiajame Čikagos distrikte. Lietuvių nemaža buvo taipgi Bonino (dabar Flood) distrikte, Machrowicz rajone Detroite, Maddeno distrikte (Gary ir East Chicago), Doddo distrikte (Hartforde ir apylinkėse), Feighan distrikte Clevelande. Tie kongresmanai ir

KERSTENO KOMITETAS

buvo lietuviams palankesni nei kiti per pačius tyrinėjimus. Pirmininkas Kerstenas paėjo iš Wisconsin 5-jo distrikto, kurį sudaro šiaurinė Milwaukee miesto ir apskričio dalis. Ten tačiau lietuvių yra ant pirštų suskaitomai. Šitas faktas turėjo didelės reikšmės ALT įtakos išlaikymui, kai Komitetas jau buvo sudarytas. Neturėdamas lietuvių rinkikų, Kerstenas klausė lietuvių tik kada jis norėjo, bet ne kada mums reikėjo, ir ALT jo įtaigoti ar kontroliuoti negalėjo.

Ši komiteto sudėties apžvalga parodo, kad *Komitetas buvo sudarytas ne iš žmonių, kontroliujančių užsienių reikalų formulavimą Atstovų Rūmuose, bet iš kongresmanų su politiniais interesais savo distrikčiuose. Iš to buvo galima daryti išvadą, jog Atstovų Rūmų, t. y. politinių partijų Atstovų Rūmuose vadai nelaukė iš Komiteto naujos užsienių politikos formulavimo, bet greičiau siekė sudaryti forumą tautinėms grupėms patenkinti psichologiškai, leidžiant toms grupėms viešai pasisakyti, nors tuo skundimusi nieko konkretaus ir nebūtų atsiekta. Taigi, laisvinimo politiką formulavo tie, iš kurių jokie formulavimo nebuvo laukiama. Nesunku suprasti, kad šitokiose aplinkybėse siūlomos laisvinimo politikos formulės negalėjo tikėtis didelio pasisekimo.*

TALKININKAI LAISVINIMO POLITIKĄ FORMUOJANT

Komitetui į talką atėjo, o kartu komitetui įtakos stengėsi daryti trylika Amerikos tautinių mažumų. Tos tautybės buvo atstovaujamos 30 didesnių grupių. Kai kurios iš jų buvo milijoninės organizacijos, kaip pav. Lenkiškosios Amerikos Kongresas (Polish American Congress), turįs apie 2,000,000 narių. Kitos turėjo narių tik apie pusmilijonį, kaip Amerikos žydų *B'nai B'rith*, tačiau savo įtaka krašte jos žymiai viršijo gausesniąsias organizacijas. Lietuvius komitete neatstovavo vien tik Amerikos Lietuvių Taryba. ALT buvo pagrindinė lietuviškoji organizacija. Su Komitetu ryšius stengėsi palaikyti min. Sidzikausko vadovaujamas Lietuvos Laisvės Komitetas, o taip pat ir Vlikas. Tarp lietuviškųjų organizacijų, pasirodžiusių prieš komitetą taip pat randame Institute of Lithuanian Studies. Šitas institutas tačiau vargu ar egzistuoja. Jo titulu komitetui liudijo inž. Antanas Rudis Čikagoje.

Tokiam gausiam tautybių skaičiui stengiantis įtakuoti komitetą, natūralu, kad nevisos tautybės ir nevienodu būdu buvo komiteto pripažintos. Paegzaminavus komiteto knygas ir dokumentus, pasirodo, jog pirmosios Komiteto darbo fazės metu lie-

VYTAUTAS VARDYS

tuviai, latviai ir estai komitetui turėjo maždaug vienodos įtakos, nors komitetas ir rinkosi labiau latvių liudininkus savo žymesniems viešiemis posėdžiams. Antrosios komiteto darbo fazės metu lietuvių ir iš viso pabaltiečių įtaka nunyko. Komitetui didesnės įtakos turėjo ukrainiečiai. Savo interesus ten pilnai apsaugojo lenkai. Taip pat, komiteto darbo rezultatai rodo, jog antrosios tyrinėjimų dalies metu slovakai turėjo komitetui daugiau įtakos negu čekai, vengrai labiau nei rumunai, gudai labiau nei lietuviai, nors mūsų ALT rūpesčiu ir pats komitetas buvo buvęs įsteigtas. Žodžiu, Rytų Europos tautybės, turėdamos tarpusavio sąskaitų ir atskirų siekimų, stengėsi išnaudoti komitetą kitų tautybių sąskaiton ir iš komiteto išgauti pripažinimą savo reikalams. Taip, pav., gudai įpiršo komitetui savo istorijos versiją, kuri visus Lietuvos kunigaikščius pavertė gudais, o pačią Lietuvos kunigaikštiją — Gudija (Krivija). Specialia studija ALT stipriai reagavo į šitoki komiteto elgesį, bet jau buvo pervelu bet ką atitaisyti, o visų darbų vadovas Kerstenas tokio atitaisymo noro nei nerodė. Buvo ir kitų panašių įvykių. Reikia tačiau pabrėžti, kad tautinių grupių įtaka komiteto laisvinimo politikos sampratai susi-

daryti buvo gana ribota. Tautinės grupės, ypač ukrainiečiai, teisingiau pasakius, Amerikos Ukrainiečių Kongreso vadasi prof. Lev Dobriansky, paveikė komitetą priimti rytų europiečių vartojamą Sovietų Sąjungos sampratą, kuri yra radikaliai skirtinga nuo angliškosios ir šiaip jau amerikietiškosios ar anti-komunistinės rusiškosios. Sovietų Sąjunga, liudijo Dobrianskis, „nėra Rusija, bet imperija imperijoje“.³ Taip pat, Dobrianskis pabrėžė, tautybės Sovietų Sąjungoje nėra tik tautinės „mažumos“, bet tikros tautos. Komiteto nariai šitokiai sovietijos sampratai (kad sovietija yra komunistų dominuojamas tautų kalėjimas, Rusijos valdomas) pritarė ir viešųjų posėdžių metu kai kurie kongresmanai draudė liudininkams Sovietų Sąjungoje gyvenančias tautybes vadinti tautinėmis mažumomis. Šitokia samprata turėjo didelės reikšmės laisvinimo apimties supratimui. Jei Sovietų Sąjunga yra ir komunistų ir Rusijos įvestas kalėjimas tautoms, tai reiškia, jog norint tas tautas išvaduoti, reikia jas vaduoti ne tik iš komunistų, bet ir iš Rusijos dominacijos.

KOKIĄ LAISVINIMO POLITIKĄ KOMITETAS SIŪLĖ?

Suprasdamas komunizmą kaip

KERSTENO KOMITETAS

ginkluotą sąjūdį, aktingai siekiantį Vakarų civilizacijos sunaikinimo, o taip pat laikydama-sis požiūrio, kad laikas dirba Sovietų Sąjungos ir tarptautinio komunizmo naudai, komitetas pasiūlė pagreitintą programą Sovietų Sąjungos ir tarptautinio komunizmo sunaikinimui. Šita programa buvo pavadinta „laisvinimo politika (policy of liberation)“. Jos formulavimas buvo grynai komiteto narių, ypatingai jos pirmininko darbas. Ne visi liudininkai, buvę Rytų Europos valstybių politikai, pritarė visiems tos laisvinimo politikos punktam. Toji „laisvinimo politikos“ sąvoka taipgi žymiai skiriasi nuo bendrai pabėgėlių priimtą „laisvinimo“ sampratos.

Visų pirma, komitetas pasisakė už pavergtųjų kraštų išlaisvinimą, teisingiau, už aktyvesnę JAV politiką prieš Sovietų Sąjungą. Pasisakydamas už išlaisvinimą, komitetas atmetė iki šiol JAV (ir respublikono Eisenhewerio) vedamą sovietų sulaikymo (containment) politiką, o taip pat ir naujausiąjį sulaikymo politikos derivatyvą, George Kennan ir kitų siūlomą taikaus sugyvenimo su sovietais idėją. Kitaip tariant, *komitetas pasiūlė nepriimti status quo 1954-ųjų metų Europoje, bet sovietus atstumti iki jų sunaikinimo. Sustikti su taikaus sugyvenimo po-*

litika, komitetas sakė, reikštų tyliai aprobuoti sovietų vergų stovyklas ir terorą. Komitetas taip pat perspėjo, kad taikaus sugyvenimo politika sovietams duotų laiko taip išvystyti jų ekonomines, karines ir darbo pajėgas, kad Sovietų pasaulis pasidarytų nenugalimas. Komiteto nuomone, sovietai naudojo taikaus sugyvenimo politiką kaip dūmų priedangą laimėti laikui ir kad vistiek taikaus sugyvenimo politika baigsis karu.

Pasmerkdamas sovietų sulaikymo ir taikaus su Sovietija sugyvenimo politiką, komitetas tačiau nepritarė preventyvaus karo idėjai, taigi, nesiūlė, kad sovietų pavojui pašalinti Amerika eitų sovietų sunaikinti. Tokį karą komitetas laikė esant žalingu amerikietiniam interesui. Atsisakydamas karo tačiau komitetas neatsisakė išlaisvinimo politikos. Jis tiktai pasiūlė programą, kuri — jo nuomone — sužlugdytų tarptautinį komunizmą ir išlaisvintų sovietų pavergtas tautas be karo. Kitaip tariant, komitetas pasiūlė išlaisvinimą, atsiekiamą taikiu, be karo būdu. Kongresmanai buvo įtikėję, kad „drąsi, atvira, pozityvi“ JAV akcija prieš Sovietų Sąjungą neduotų Sovietų Sąjungai laiko suvirškinti Rytų Europos kraštų ir žymiai sulėtintų sovietų kari- nio potencialo augimą. Toji nau-

VYTAUTAS VARDYS

ja programa tačiau turinti būti priimta tuojau pat, nes tik paskubinta akcija gali Vakarus išgelbėti nuo komunizmo. Todėl *komitetas pareiškė įsitikinimą, kad su komunizmu susidoroti turėtų dabartinė Amerikos karta.* Komitetas taip pat (neaišku betgi kodėl) manė, kad tas aktyvus, pozityvus sovietų paspaudimas atitolintų pasaulinio karo pavojų.

IŠLAISVINIMO PRIEMONĖS

Kokių tad priemonių pasiūlė komitetas imtis taikaus išlaisvinimo politikai vesti?

Prezidentui komitetas pasiūlė, kad jisai formaliai paskelbtų pasauliui, jog pavergtų kraštų komunistinės vyriausybės nereprezentuoja pavergtų tautų. Komitetas toliau prašė, kad prezidentas įtikintų nekomunistines tautas sutartinai atšaukti Maskvos kontroliuojamų vyriausybių pripažinimą ir nutraukti su sovietais ir kitom komunistų dominuojamom šalim visus prekybinius ryšius. Komitetas taip pat rekomendavo, kad prezidentas deklaruotų JAV draugiškumą ir solidarumą su komunistų pavergtomis šalimis ir išdirbtų dinamiską programą tarptautinei komunizmo konspiracijai nugalėti. Toliau komitetas reikalavo, kad Prezidentas pradėtų naudoti

Kongreso autorizuotus 100 mil. dolerių (Kersteno įstatymo priedas — section 101(a) of the Mutual Security Act of 1951 as amended) įsteigti ir išlaikyti iš emigrantų sudarytiems anti-sovietiniams kariniams branduoliams.

Kongresui komitetas taip pat pasiūlė atitinkamą programą. Komitetas sugestijonavo, kad iš abiejų Kongreso rūmų būtų sudarytas komitetas JAV informacinei programai prižiūrėti ir vesti. Komitetas taip pat įtaigojo, kad būtų paskelbta, jog pavergtųjų tautų išlaisvinimas yra integralinė JAV užsienio politikos dalis, pripažįstanti tautų apsisprendimo teisę laisvais ir slaptais rinkimais. Toliau Komitetas ragino Kongresą JAV užsienių politikos pasisekimo kriterijumi laikyti tos politikos sugebėjimą priartinti pavergtųjų išlaisvinimo dieną, o taip pat ragino pradėti naudoti iki šiol laisvinimui skirtas pinigų sumas. Komitetas taip pat siūlė, kad JAV valdžia remtų visas tautybių organizacijas, kurios dirba savo protėvių kraštams išvaduoti. Kongresui toliau buvo siūloma praveisti politinio azyliaus įstatymą, pagal kurį būtų rūpinamasi politiniais pabėgėliais ir skatinamas naujų pabėgėlių pasitraukimas iš komunistų valdomų kraštų. Kongresas taip pat buvo ragintas

KERSTENO KOMITETAS

remti JAV informacinę agentūrą, Laisvosios Europos radiją ir kt. informacines organizacijas. Toliau komitetas reikalavo, kad Šiaurės Atlanto pakto organizacija sudarytų tarptautinę teisinę komisiją komunistų žiaurumams tyrinėti. Valstybės Departamentas buvo paragintas perduoti komiteto raportus Jungtinių Tautų delegacijoms, o taip pat pasiūlyti Jungtinių Tautų gen. asamblejai rezoliuciją, paremtą komiteto duomenimis, išvadamis ir rekomendacijomis. Šitoji rezoliucija būtų turėjusi deklaruoti Sovietų Sąjungą esant agresore prieš eilę pavergtųjų kraštų. Pagaliau, Komitetas pasiūlė, kad jo darbas būtų tęsiamas 84-tajame kongrese.

Kaip matome, komiteto pasiūlytoji taikaus išlaisvinimo programa nesiūlė karo, bet siūlė politiką, kuria labiausiai būtų galima sumenkinti sovietų karinį pajėgumą. Visai suprantama taip pat, kad pirminis siūlomios politikos tikslas nebuvo pavergtųjų kraštų išlaisvinimas, bet JAV saugumas. Tai saugumas galima užtikrinti, komitetas aiškino, numušant sovietų karinį, ekonominį, politinį ir psichologinį pajėgumą. Kadangi Rytų Europos tautos tam sovietų pajėgumui daug gali duoti, komitetas siūlė visom priemonėm, išskyrus karą, susilpninti Mask-

vos dominavimą tuose kraštuose. *Rytų Europos išlaisvinimas toliau — taip komitetas implikavo — nebūtų to taikaus išlaisvinimo pirminis tikslas, bet atsirastų kaip tos politikos rezultatas.*

Programa iš tikro įdomi ir verta dėmesio. Nors JAV ilgą laiką nesidomėjo jokia išlaisvinimo politika, šitai komiteto programai daug vietos paskyrė įtakingasis *The New York Times*, aprašydamas ją pirmajame laikraščio puslapy po didžiule antrašte. Reikia pasakyti tačiau, kad komitetas neišryškino kokios Rytų Europos teritorijos turėtų būti išlaisvintos nuo komunizmo. Jugoslavijos komunizmo, pavyzdžiui, komitetas nenauginėjo, ir iš to reiktų daryti išvadą, kad komiteto politika nebūtų taikoma Jugoslavijai. Iš kitos pusės, pasisakydamas už tautų apsisprendimo teisę, komitetas viešų tyrinėjimų metu pasiskakė už tos teisės pritaikymą nerusiškosioms Sovietų Sąjungos tautoms. Kitaip tariant, *komitetas atrodė siūlęs ne tik Baltijos valstybių ir satelitų išlaisvinimą, bet taip pat pačios Sovietų Sąjungos padalinimą į atskiras nepriklausomas valstybes.*

Aišku, kad šitokia toli siekianti programa susilaukė plataus dėmesio, tačiau ne tiek JAV, kiek *pačioje sovietijoje*, t. y. komunistų tarpe. JAV, kaip minė-

VYTAUTAS VARDYS

ta, *The New York Times* programą aprašė, bet nuo aiškių komentarų susilaikė. Taip ir kita spauda ir didžioji visuomenės dalis. Nors jau gerokai ištyrusi komunizmo pavojų, Amerika dar nebuvo pasirengusi prisiversti imtis tokios gigantiškos atsakomybės už Vakarų civilizacijos išlikimą. Vis dar tebebuvo manoma, jog sovietus bus galima paveikti kitais būdais. Dalis demokratų partijos atmetė siūlomą programą, kaip naują rinkiminę propagandą, primenančią 1952 metus. Administracija gi dar tebetęsė kad pradžioje ir gera, bet jau pasenusią „sulaikymo“ politiką. Komiteto siūlymai nors Prezidento ir Administracijos ir nekritikavo, buvo tačiau stipriai priešingi prezidento ir sekretoriaus Dulles tuo laiku vedamai linijai. Pagaliau ir pats komitetas, nors ir labiau nei kiti nusiteikęs eiti išlaisvinimo politikos keliu, buvo labai nuosaikus ir baugus kaip ir pati visuomenė, ir manė, jog komunizmą galima būsia nugalėti taikiomis priemonėmis, be karo. Dabar (o gal ir tada jau) komiteto nariams tur būt atrodo, kad tai sunkiai bus įmanoma.

KAS ATŠITIKO SU PASIŪLYTAJA PROGRAMA?

JAV vyriausybė komiteto pasiūlytosios politikos nepriėmė.

Kas tad su ja nutiko? Kodėl ji buvo atmesta.

1954 m. rinkimuose galvas paklojo net trys buvę Kersteno komiteto nariai: Busbey Čikagoje, Bonin Pensylvanijoje ir pats pirmininkas Kerstenas Milwaukee. Taigi, pirmininkas jau aktyviai Kongrese veikti už savo programą nebegalėjo. Komiteto darbas, aišku, dėl to nežuvo, gal net nenukentėjo, bet reikalai ištikrųjų išsivystė kitaip, nei jie būtų ėję Kerstenui vadovaujant. Kai 1955 m. sausio mėn. susirinko naujas Kongresas, jame demokratai turėjo daugumą. Tad pritiko, jog demokratai imtųsi veikti Komiteto siūlymams įgyvendinti. Tokia jau legislatūrose būna tvarka, kad daugumos atstovai turi geresnių šansų įstatymams praveisti. Tad kovo 22 d. visi likusieji komiteto nariai pasiūlė vienodas Komiteto siūlymų reikalu rezoliucijas. Šitų viena,⁴ kaip ir pritinka, daugumos nario demokrato kongresmano Thomas J. Dodd (dabar senatoriaus iš Connecticut) buvo atiduota Užsienių Reikalų Komitetui. Taigi, rezoliucija gavo eigą. Reikia tačiau tuoju pat pažymėti, kad Dodd kaip ir kitų buv. komiteto narių rezoliucija neįjungė visų komiteto darytų siūlymų ir reikalavimų. Nors privačiam pasikalbėjime kongresmanas Madden ir užginčijo šių eilučių auto-

KERSTENO KOMITETAS

riaus padarytą sugestiją, kad komiteto likusieji nariai atsiskakė nuo nemažos dalies komiteto padarytų rekomendacijų, faktas liko faktu, kad Dodd rezoliucija tesiūlė tik tris dalykus: pirma, kad Valstybės Sekretorius įteiktų Jungtinių Tautų nariams komiteto raportus su padarytomis rekomendacijomis; antra, kad Valstybės Sekretorius pasiremdamas komiteto surinkta medžiaga, išvadomis ir rekomendacijomis, formuluotų rezoliuciją, kurioje Sovietų Sąjunga būtų pažymėta esanti komunizmo pavergtų tautų agresorė; ir trečia, kad Amerikos atstovas Jungtinėse Tautose tuoj pat tą rezoliuciją pasiūlytų į Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos darbų tvarką. Šios rezoliucijos kuklumas, ją lyginant su komiteto padarytomis rekomendacijomis, duoda pagrindo manyti, kad pagrindinis komitetinės laisvinimo politikos siūlytojas buvo kongresmanas Kerstenas ir kad jisai buvo sustatęs visą siūlomąją programą. Kongrese tai yra galima, nes komitetų pirmininkai turi labai didelę galią. Šitai taip pat rodo galimybę, kad ne visi komiteto nariai sutiko su visom Kersteno siūlomomis rekomendacijomis. Ištikrųjų gi, siūlyti nutraukti santykius su Sovietų Sąjunga ir manyti, kad iš to rezultate nebūtų karo buvo gana nerealistiš-

kas galvojimas, kuriam matyti keletas komiteto narių nepritarė.

Pasiūlytoji rezoliucija buvo svarstoma Užsienių Reikalų Komitete. Tame komitete buvo du Kersteno grupės nariai, Dodd ir Bentley. Jie rezoliuciją stipriai gynė ir skynė jai kelią. Tuo metu Užsienio Reikalų Komiteto pirmininkas jau buvo demokratas James P. Richards. Jisai atsiklausė Valstybės Departamento nuomonės rezoliucijos klausimu, kaip tai paprastai daroma užsienių politikos reikalais. Departamentas ir pats sekretorius Dulles asmeniškai (o kartu prezidentas Eisenhoweris) buvo stipriai parėmę komiteto steigimą respublikonų dominuojamoje Atstovų Rūmuose. Tad logiškai būtų buvę galima laukti, kad Valstybės Departamentas pritarės bent sušvelnintiems Komiteto siūlymams. Tačiau tai nepasitvirtino. Departamentas buvo pritaręs komiteto steigimui, bet ne tam tikslui, kokį jam nustatė pirmininkas Kerstenas. *Pirmininkas Kerstenas komitetą padarė naujos politikos siūlymo įrankiu, gi Valstybės Departamentas komitetui teikė tik auklėjamosios-propagandinės reikšmės.* Laiške rašytam Užsienio Reikalų Komiteto pirmininkui Richards, Valstybės Reikalų pasekretoris kongreso reikalams

VYTAUTAS VARDYS

Thruston Morton (dabar senatorius ir respublikonų partijos pirmininkas) iš Kentucky valstijos paaikškino, kad JAV atstovo pastangos praveisti siūlomą rezoliuciją Jungtinėse Tautose greičiausiai nepasisektų, nes sutiktų per daug pasipriešinimo, ir tokiu būdu vieton to, kad padėtų kovai prieš sovietus, pakenktų Amerikos prestižui ir bereikalo sumažintų paties komiteto atsiekto darbo vertę. Jei rezoliucija iš viso būtų Jungtinių Tautų priimta, tai tik labai maža dauguma, ir tai būtų veik tas pat kas pralaimėjimas. Jungtinių Tautų nariai nepasisakytų už rezoliuciją dėl keturių priežasčių. Pirma, jie sakytų, kad Jungtinės Tautos neturi teisės tokią rezoliuciją svarstyti. Antra, daug delegacijų tokią rezoliuciją laikytų kišimusi į Sovietų Sąjungos ir kitų komunistinių valst. vidaus reikalus ir todėl atmestina. Trečia, satelitų kraštų atstovai skelbtųsi, kar jų kraštai yra laisvi ir jokia agresija prieš juos nebuvo pavartota. Ir pagaliau, Jungtinės Tautos atsisakytų dalyvauti šaltajame JAV — Sovietų Sąjungos kare. Tam pat laiške Mortonas painformavo, jog Henry C. Lodge Jr., JAV atstovas Jungt. Tautose jau išdalino Jungt. Tautų nariams komiteto raportus, išskyrus patį galutinį (kuriame buvo išvardintos visos komiteto

rekomendacijos). Todėl Valstybės Departamentas, Mortono žodžiais, laikė, kad siūlomą rezoliuciją jau yra įvykdęs.⁵

Nebuvo sunku atspėti, kodėl Departamentas pasipriešino Dodd rezoliucijos priėmimui. *Pagrindinė priežastis buvo ta, kad Departamentas tebevedė sulaukymo politiką, kai tuo tarpu Kersteno komitetas siūlė daug aktyvesnę liniją.* Nors Dodd rezoliucija ir nereikalavo, kad Administracija įvykdytų visas komiteto rekomendacijas, reikalavimas paskelbti Sovietų Sąjungą agresore tarptautinio forumo pagalba buvo per daug aštrus žingsnis Administracijos politikos rėmuose. Kita vertus, Dulles niekad Kersteno ir jo kolegų nelaikė pagalbininku užsienio politikai formuluoti. *Valstybės Departamentas iš komiteto laukė ne naujos politikos apybraižų, bet auklėjamosios — propagandinės medžiagos.* Valstybės Departamento pageidavimus komitetui buvo jau metais anksčiau suformulavęs generolas Walter B. Smith, Dulles pasekretoris. Jisai Kerstenui buvo rašęs, jog iš komiteto laukiama, kad jis padės Administracijai paskelbdinti įrodomąją medžiagą apie sovietų disrespektą mažųjų tautų suverenumui, o taip pat, kad komitetas patvirtins pavergtoms tautoms už Geležinės Uždangos,

KERSTENO KOMITETAS

kad Amerika nepritaria jų okupacijai. Toliau, Smith rašė, iš komiteto laukiama, kad jisai padės „auklėti viešąją laisvojo pasaulio opinią, išaiškinant komunistų vartojamus valdžiai užgrobti metodus ir nupiešiant baisią gyvenimo po komunizmu realybę“.⁶ Mortonas laiške Richardsui šitai dar labiau paryškino, pastebėdamas, kad didžiausias komiteto įnašas į Amerikos kovą prieš komunizmą buvo „komiteto darbo pozityvioji propagandinė vertė.“ Mortonas taip pat paaikškino, kaip komiteto surinktoji medžiaga buvo vartojama, Valstybės Departamentas, jisai sakė, „rado labai naudinga panaudoti komiteto surinktos medžigos ištraukas oficialiose k: „ose Sovietų Sąjungos tarptautinių susitarimų laužymo ir blogo elgesio pailiustravimui“. Pats sekretorius Dulles rašė kitam Užsienių Reikalų Komisijos nariui, jog komiteto surinkta informacija esanti labai naudinga „demaskuoti agresyvią sovietų komunizmo grėsmę“.⁷

Valstybės Departamento argumentai tačiau negelbėjo ir demokratų kontroliuojamo Užsienių Reikalų Komiteto neįtikino. Demokratai greičiausiai norėjo „pamokyti“ Dulles. 1955 geg. 12 d. Dodd rezoliucija buvo komiteto priimta, 17—5. Komitetas Valstybės Departamentui buvo

net tiek priešiška nusiteikęs (taip kaip viena partija būtų kitai), kad net atsisakė išklaudyti Valstybės Departamento atstovų pasisakymo komiteto posėdyje. Su šiuo laimėjimu tačiau rezoliucija dar nebuvo priimta. Jinai tik buvo perduota Atstovų Rūmų Taisyklių Komitetui. Kongresmanas Dodd siūlė rezoliuciją priimti ir ypač todėl, kad 1955 m. Ženevoje buvo projektuojama šaukti Keturių Didžiųjų konferencija. Priimdamas rezoliuciją, Dodd sakė, Kongresas pradėtų aktyvią Amerikos ofensyvą prieš komunistus, kuri itin anuo metu buvus reikalinga.

Tačiau taip neįvyko. Prieš balsavimus Atstovų Rūmuose, rezoliucija dar turėjo būti patvirtinta Taisyklių Komiteto. Rezoliucijos priešininkai, vadovaujami giliai respectuojamo republikono kongresmano John M. Vorys iš Ohio, suorganizavo talką, pasišaukdami pagalbon ir Valstybės sekretorių Dulles, ir įtikino Taisyklių Komitetą rezoliucijos nepraleisti. Vorys argumentas buvo labai įtikimas. Užsienių politika, jis sakė, priklauso Valstybės Departamento žiniai. Valstybės sekretorius yra užsienių politikos komandos kapitonas. Priimti Dodd rezoliuciją reikštų ir Kongresą paskelbti užsienių politikos kapitonu. Gi dviejų kapitonų vadovaujama

VYTAUTAS VARDYS

komanda negalinti laimėti žaidynių.

Tokiu būdu rezoliucija buvo atmesta: ji niekad nepasiekė Atstovų Rūmų salės. Tai reiškė ir kersteninės laisvinimo politikos laidotuves Kongrese. Būtų tačiau neteisinga sakyti, kad Kongresas ar Prezidentas nenorėjo Rytų Europos matyti laisvos. Tiksliau būtų aiškinti, kad 1955 m. nei Kongresas nei Prezidentas nelaikė Rytų Europos išlaisvinimo degančiu uždaviniu, vertu įdedamos rizikos. Tokiu būdu buvo tik pakartotas tradicinis JAV nusistatymas, pagal kurį Rytų Europos reikalai nebuvo laikomi esminiais, „vitaliniais“ JAV saugumui. Mums toks nusistatymas atrodo esąs klaida, tačiau nei Kongresui nei Administracijai 1955 m. (nei ištikrųjų 1959 m.) šitai neatrodė klaida. Laisvinimo politikos siūlymams todėl buvo nepaprastai sunku laimėti. Galima spėti, kad tos po-

litikos laimė būtų buvus geresnė, jeigu ji būtų buvus siūlyta kongresmanų su didesniu nei Kersteno autoritetu ir priimtinesniu nei Kersteno vardu. Kerstenas daugeliui buvo nepriimtina asmenybė. Dar daugiau, jo iniciatyva labai suradikalino laisvinimo politikos reikalavimus taip, kad ir norintieji aštresnės akcijos prieš sovietus nerado galima kersteninę politiką remti. Tačiau ir tuo atveju vargu ar kas teigiamo būtų buvę pasiekta: 1952 - 55 m. norėta tik apie laisvinimą kalbėti. Tais metais dar per maža ir permažai įtakingų amerikiečių tai politikai pritarė.

- 1 Plg. Amerikos Lietuvių Tarybos Suvažiavimas. Chicago, 1955, p. 5.
- 2 H. Res. 438, 83 Kongr., 2 sesija.
- 3 Committee on Communist Aggression, Hearings, 8, p. 285.
- 4 H. Res. 183, 84 Kongr., 1 sesija.
- 5 Mortono laiškas Richardsui, 1955, bal. 18.
- 6 Smith laiškas Kerstenui, 1954 vasario 8.
- 7 Dulles laiškas kongresmanui Vorys, 1955 birželio mėn.

OKUPACIJOS PADARINIAI LIETUVOS VISUOMENINEI RAIDAI

I

JULIUS VIDZGIRIS

SOVIETINĖ OKUPACIJA NEAPSIRIBOJO nepriklausomos Lietuvos valstybinės santvarkos sugriovimu. Jos primestasis režimas pasikėsino pakeisti pačią pavergtojo krašto visuomenės sąrangą. Tokio pasikėsinio šaknys glūdi oficialioje sovietinėje ideologijoje, kuri yra ne tik patogus idėjinis įrankis vykdomai jėgos politikai pridengti bei pateisinti, bet drauge ir mėginimas sukurti naują, tariamai komunistinę visuomenę.

Per pirmąjį bolševikmetį sovietai nesuspėjo giliau paveikti Lietuvos visuomenės sąrangos. Šį laikotarpį žymėjo nepriklausomųjų institucijų likvidavimas, slaptosios policijos teroro veiksmai ir tariamai „spontaniškos liaudies valios“ vieši inscenizavimai. Nacionalizacijomis, sovietinės valiutos įvedimu ir kitomis panašiomis priemonėmis kraštas buvo ūkiškai apiplėštas. Pravestoji žemės reforma specialiai siekė nuskurdinti bendrai ūkininkiją, plačiausią visuomenės sluogsnį, ir ūkinio spaudimo keliu pagreitinti sukolektyvinimą. Visa tai nepasiekė gilesnių visuomenės pagrindų, tik ją nuteikė ir imunizavo prieš komunizmą.

Pirmąjį bolševikmetį sekusieji treji vokiečių okupacijos metai, nors neleido atstatyti buvusios tvarkos, bent iš dalies likvidavo bolševikmečio padarinius. Šito fakto neneigia ir patys sovietai.¹

Antrą kartą kraštą okupavusios sovietų kariuomenės sugrąžintas režimas, tęsiamas nuo 1944 m., jau suspėjo įsibrauti į pačius visuomenės pamatus ir juos smarkiai sukrėsti. *Pagrindinės tiesioginės visuomeninio pertvarkymo priemonės — tai prievartinis žemės ūkio sukolektyvinimas ir kraštui svetimais interesais vykdomas pramoninimas.*

II

DAR MŪŠIAMS LIETUVOJE TEBEVYKSTANT, 1944 rugpj. 30 d., LTSR Aukščiausioji Taryba priėmė įstatymą „dėl vokiečių

vusi „iš esmės atstatyta padėtis, egzistavusi iki karui prasidedant“. Komunistų statistikos duomenimis, 1945 m. pavasarį buvo sugražinta žemė 30.000 žemdirbių šeimų, pridėta žemės 15.000 šeimų ir pirmą kartą žemės gavo 21.000 šeimų. Ši sovietinė žemės reforma galutinai užbaigta 1948 m. Iš viso 1945 - 48 metų laikotarpyje išdalinta daugiau kaip pusantro milijono ha „suvisuomenintos“ žemės. Daugiau kaip 96.000 bežemių ir mažąžemių gavo žemės „amžinai ir be jokio atlyginimo“. Reforma apribojo ūkius 20—30 ha dydžiu, o apkaltintiems sandarbiavimu su vokiečiais (buv. kaimų seniūnams ir pan.) iki 5 ha.²

Pradžioje režimo ž. ū. politika neva siekė padidinti vidutinių ūkių skaičių ir tenkinosi vad. kooperacijos draugijomis, kurių tikslas „padėti darbo valstiečiams geriau ūkininkauti ir išvystyti savo ūkį“. 1947 m. paskelbtais skaičiais, kooperacijos d-jos apėmė 72.000 ūkių. Tačiau jau tais pačiais metais pasirodė ženklų, jog nuosaiki politika tebuvo įžanga griežto beatodairiško sukolektyvinimo. 1947 m. pradėti steigti kolchozai ir metų gale jų buvo 20.

„Stalininės linijos“ pradžia pavergtosios Lietuvos ž. ūkyje reikia laikyti 1948 III 24-ją, kada buvo paskelbtas oficialus įsakymas organizuoti kolchozus. Jau tų pat metų pabaigoje kolchozų okupacijos padarinių žemės ūkyje likvidavimo“. Juo remiantis bu-skaičius pakilo iki 524 ir apėmė daugiau kaip 12.000 ūkių. Per porą mėnesių iki 1949 m. vasario jų skaičius padvigubėjo. Tuo metu įvykęs LKP VI suv-mas paskelbė, kad Lietuvoje „susikuria sąlygos toliau masiškai kurti kolūkius laisvanoriškais pagrindais“. Iki 1950 m. pradžios jau beveik 65% Lietuvos ūkininkų buvo priversti stoti į kolchozus.

Toks staigus kolektyvinimo tempas parodė, jog kolchozų kūrimas buvo nepaprastų prievartos priemonių vaisius. Visą kraštą nusiaubė pakartotinės masinių trėmimų bangos: 1947 m. gale, 1948 ir 1949 m. pavasariais. Taipgi pažymėtinas tuo metu partizaninio judėjimo padidėjimas, ko neslepia nė bolševikai, kalbėdami apie tariamos „klasių kovos“ paaštrėjimą kaime. Partijos sekretoriaus Sniečkaus liudijimu,³

Reakcijos jėgos, išnaudotojų klasių likučiai, visokie buržuaziniai nacionalistiniai gaivalai įvairiais būdais stengėsi stabdyti socializmo statybos darbą mūsų kaime, sutrukdyti kolektyvizavimą. Šitie niekšai ėmėsi dargi žiauraus teroro ginklo.

1952 m. rugsėjo mėnesį kolchozai jau buvo apjungę daugiau kaip 96% Lietuvos ūkininkų. Ši data maždaug sutampa su lietuvių masinio aktyvaus pasipriešinimo veiksmų nutraukimu. Tačiau su kolektyvinimas anaipol nereiškę, kad tas pasipriešinimas, iš dalies palaužtas viena forma, būtų visai palioves. Priešingai, *pati sovietinė spauda liudijo apie kitais būdais vedamą tolesnį pasipriešinimą režimui Lietuvos kaime.*⁴

Matydami savo bejėgiškumą, priešai keitė kovos formas. Jie brovėsi į kolchozus, leidosi renkami sandėlininkais, sąskaitininkais, arklininkais, o kai kur net kolchozų pirmininkais ir kenkė iš vidaus.

Tolesnio aktyvaus pasipriešinimo buvimas buvo patvirtintas 1956 III 22, kai Valstybės saugumo komitetas (KGB) kreipėsi į „dar besislapstančius asmenis“, kad jie pasinaudotų SSSR prezidiumo amnestijos 1955 IX 17 galimybe ir „atvyktų į Tarybų valdžios organus išpažinti savo kaltę“. Ta proga buvo paskelbtos ir šešių asmenų pavardės.⁵

Dar vėlesnėje apybraižoje taip vaizduojamas dabartinis gyvenimas Kėdainių rajono Aristavos kolchoze:

„Čia pat, pašonėje, gyvena ir veikia pasislėpę kolūkinės santvarkos priešai. Kai vietoj pabėgusio Medzevičiaus į fermą buvo paskirtas Pranevičius, jis gavo raštelį: 'Jei nemesi fermos, tavo vieta kapinėse'. Ir jis metė!“⁶

1958 m. paskelbtais duomenimis, kolektyvinę sistemą Lietuvos žemės ūkyje sudaro apie 1900 kolchozų, 98 sovchozai (pastarųjų skaičius tolydžio auga), 134 MTS (RTS) ir 20 MMS.⁷ Paleckio teigimu, didžioji krašto gyventojų dalis dirba žemės ūkyje.⁸

Kas gi yra savo esmėje ši svetima, ne iš krašto sąlygų išaugusi, bet jai prievarta primesta ir palaikoma kolchozinė sistema? Visų pirma, *tai trejopas sovietinio režimo užsimojimas atskirti ūkininką nuo žemės, nuo padargų (gamybos priemonių) ir darbo vaisių (gaminų). Tai noras ūkininką paversti proletaru (kad „būsena“ iššauktų „sąmonę“), o žemės ūkį „javų fabriku“.* Pramonės metodų pritaikymas žemės ūkiui reiškia vadovavimo ir darbo funkcijų išskyrimą ir atitinkamą darbo organizacijos padalinimą. Praktiškai tai veda į kaimo visuomenės klasinį suskaldymą, ją pavergiant vadovaujančiai „partinių“ klasei.

Šis Lietuvai taikomas sovietinės Rusijos vidaus eksperimentas buvo pradėtas apie 1930 m. Po penkerių metų beatodairiško mėgi-

nimo Stalinas buvo dalinai pripažinęs, jog komunistams nepavyko paversti žemės ūkio „javų fabriku“. Todėl nuo 1935 m. leista kolchozininkams naudotis asmeniniais sklypeliais, kuriuos gauna tik atidirbę minimalų metinį darbadienių skaičių kolchoze. Reformos tikslas buvo tas, kad savo darbo jėgos nepajėgiantį išmaitinti „javų fabriku“ papildytų feodalinė baudžiava. Kaip baudžiauninkas už gautą iš pono žemę turėdavo eiti lažą dvarui, taip kolchozininkui darbadieniai yra pateisinimas gauti asmeniškam naudojimui žemės sklypą, kuris būtinas jo pragyvenimui. *Tokios kolchozinės sistemos primetimas Lietuvai praktiškai reiškia bandymą krašto visuomeninę sąrangą sugrąžinti į baudžiavų laikus. O tai reiškia mėginimą sukti istorijos ratą atgal.* Pasipriešinimas tokiai sistemai jau vien dėlto neišvengiamas, kad baudžiavinių laikų skriaudos sąmonė dar nėra prieš pilną šimtą metų išsilaisvinusioje ūkininkijoje yra nepaprastai gyva. Štai vienas toks liudijimas iš anapus:⁹

Jau žinote, kad mus suvarė į kolchozus. Sunku Jums išaiškinti, kas yra kolchozas. Mūsų kolchozininkas tai žemesnis už dvarioką, o šiam prilyginti neturiu ir supratimo... Kaip seni žmonės pasakoja, baudžiauninkai ir daugiau žemės turėję ir daugiau gyvulių. Tai mūsų gyvenimo sąlygos, kaip matote, yra blogesnės negu baudžiauninkų... Tai turėsime ir vargti. Šviesesnio rytojaus pragiedrulių taip ir nematyti... Savo sklypelius turime apdirbti anksti rytą, kol visi miega, arba sekmadienį, nes tada esti laisvi arkliai, o brigadose jų mažai yra. Bėdos mums nesibaigia. Dabar išėjo įsakymas, kad kolūkietis neturi teisės laikyti dviejų karvių, nežiūrint šeimos didumo“. Skurdžios gyvenimo sąlygos verčia bėgti iš kaimo. Ypač baigę mokyklas nenori atgal grįžti į kaimą.

III

DARBININKO PADĖTIS SOVIETINĖJ SANTVARKOJ nedaug kuo skiriasi nuo kolchozininko. Darbininkas nėra tikra prasme proletaras, nes jis negyvena iš gaunamo užmokesčio už savo darbą. Kaip kolchozininkui darbas kolchoze, taip darbininkui įmonėje (tarnautojui įstaigoje) tėra tik būtina sąlyga, bet ne pagrindas pragyventi. Pragyvenimą sau užtikrinti jis turi iš kitų papildomų šaltinių. Pati sistema darbininką verčia vogti įmonėje, verstis amatu namie, laikyti sklypą. Šalia gaunamo atlyginimo už darbą, nepakankamo pragyvenimo minimumui užtikrinti, kitas pajamų

šaltinis — mainai ir prekiavimas „juodojoje rinkoje“ (tipiškas „vidurinių klasių“ užsiėmimas!). Baudžiavinis darbininko statusas jį daro pusiau prekybininku, amatininku ar žemdirbiu. Darbininkas nuo kolchozininko iki šiol skyrėsi tik tuo, kad jis turėjo iš anksto nustatytą atlyginimą, tačiau pastaruoju metu pakeitus darbadienių atlyginimo tvarką šis skirtumas išnyksta. Tiek darbininkas, tiek ūkininkas yra vienodai priversti užsiimti papildomu darbu pragyvenimui užtikrinti.

„Iš algos“, rašoma viename laiške, „neįmanoma pragyventi. Reikia būtinai, kaip sakoma, kombinuoti. Ir kiekvienas tarnautojas ir darbininkas turi kombinuoti, jei ne natūra, tai kitokiu būdu, kaip pvz. prisirašydamas didesnę skaičių atlikto darbo. Šis kombinavimas yra įprastas dalykas, pradedant nuo sargo iki aukščiausio pareigūno“¹⁰

Lietuvos supramoninimas vykdomas pagal bendrą Sovietų Sąjungos planą. Tai savaime rodo, jog naujoji pramonė pirmoje eilėje ne krašto interesams tarnauja. Ši faktą savo ruožtu patvirtina pramonės pobūdis ir gamybiniai ryšiai.

Pirmasis penkmečio planas Lietuvai pagal ketvirtąjį visąsąjunginį penkmečio (1946 — 1950 m.) planą buvo patvirtintas 1946 m. rugpiūčio mėn. Jo tikslas — po vokiečių okupacijos padarinių likvidavimo priedanga suvalstybinti krašto pramonę, prekybą ir likviduoti vad. privataus kapitalo ūkį. Šalia atstatomųjų pradėtos kurti kai kurios naujos pramonės šakos ir išplėstos buvusios. Bolševikų daviniaus, 1945 — 1955 m. m. Lietuvoje pastatyta 318 naujų pramonės įmonių, jų tarpe 38 stambios. Penktojo penkmečio metu 1950 — 1955 m. kapitalo įdėjimai į krašto pramonę siekė pusantro milijardo rb. Plėsta krašto energetinė bazė, durpių iškasimo pramonė, sunkioji pramonė. Per tą patį laiką darbininkų skaičius paaugo 40.000 ir 1955 m. siekė 120.000

1957 m. pramonės ir statybos valdymas buvo pertvarkytas pagal teritorinį principą „sąjunginių respublikų suverenumui“ sustiprinti.¹¹ Prieš tai pramonės įmonės Lietuvoje priklausomumo atžvilgiu skirstėsi į 4 grupes. Vienos jų ūkiniu - finansiniu atžvilgiu buvo valdomos tiesiog bendrasąjunginių ministerijų Maskvoje (tokių buvo net 13). Antra pati didžiausia įmonių grupė buvo dvigubo pavaldumo: priklausė sąjunginių ir drauge respublikinių ministerijų. Ūkiniu - finansiniu atžvilgiu jos buvo tvarkomos respublikinių organų, tačiau bendras vadovavimas (planavimas) priklausė atitinkamos sąjunginės ministerijos (tokių sąjunginių - respublikinių)

kinių min-jų buvo 6). Trečią grupę sudarė įmonės, valdomos respublikinių organų. Ketvirtąją įmonių grupę valdė Vietinės ir Kuro pramonės ministerija. Jos daugiausia buvo sutelktos Vietinės ir kuro ministerijos žinioje.

Įsteigus vieningą respublikos ūkio vadovybę, vad. Liaudies ūkio tarybą (sovnarchozą), jai buvo pervesta 400 įmonių, nors prieš tai buvo numatyta perduoti 440.¹² Panaikinti trestai, kaip tarpinės grandys, smulkios įmonės sustambintos. Pernai Lietuvos sovnarchozui priklausė 265 ūkiniai junginiai.¹³

1957 m. pabaigoje šios žinybos apimtyje dirbančių darbininkų ir tarnautojų skaičius sudarė daugiau kaip 530.000 ir paaugo per metus beveik 35.000.¹⁴ Profsąjunginės organizacijos Lietuvoje pernai turėjo daugiau kaip 520.000 darbininkų ir tarnautojų.¹⁵

IV

SOVIETINIS REŽIMAS IŠNAUDOJA lygiai ūkininką ir darbininką. Versdamas juos nuo išnaudojamojo darbo likusią energiją pašvęsti pirmoje eilėje būtiniausiam pragyvenimui užtikrinti, jis tuo pačiu prilaiko viešą jų nepasitenkinimo reiškimąsi. Kasdieniu išsilaikymu susirūpinęs žmogus neturi kada svajoti apie revoliuciją. Tokiomis sąlygomis daugiau pasitenkinama mažesniais nepilietiškumo veiksmais — vogimu, kyšininkavimu, spekuliacijomis, savivaliavimu. Su tuo reikia sieti išplitusį girtavimą ir juodąją rinką. LKP X-me suv-me Paleckis reikalavo kovoti už tarybinių įstatymų vykdymą ir nurodė, kad¹⁶

Būtina sustiprinti kovą prieš socialistinės nuosavybės grobstytojus. Reikia padaryti galą tiems visuomenę piktinantiems reiškiniams, kai spekuliantai ir vagys verčiasi įvairiomis kombinacijomis, krauna sau turtus, reikia sustiprinti kovą prieš chuliganizmo pasireiškimus. Šioje kovoje turi aktyviai dalyvauti ne tik milicija ir teismo organai, į ją privalo plačiau įsijungti ir visuomeninės organizacijos, ypač profsąjungos ir kj. Kiekvienas prieš chuliganus nukreiptas teismo nuosprendis turi būti apsvarstytas tose įmonėse, tose organizacijose ir įstaigose, kuriose dirba prasižengėlis, kad jis pajustų visuomenės pasmerkimo jėgą. Būtina taip pat sustiprinti kovą prieš girtuokliavimą, prieš degtindarius.

Baudžiauninkų darbas iš esmės neproduktyvus. Ir režimas tai

mato. Postalininės Kruščiovo reformos nekeičia pačios sistemos, tik mėgina (panašiai kaip savo metu Stalinas žemės sklypu) kolchozininkus suvilioti, nukreipti jų nepasitenkinimą. Didėjanti sovchozinimo tendencija išduoda seną bolševikinę svajonę žemės ūki paversti „javų fabriku“. Ūkininkija ir toliau su nepasitenkinimu vertina visas režimo naujoves. Šia prasme būdinga vieno laiško reakcija dėl MTS reformos:¹⁷

Valdžiai prireikė pinigų, tai nori likviduoti MTS ir mašinas parduoti kolūkiams. Kai pasirodys, kad negerai, vėl įsteigs stotis, bus naujos mašinos...“ (Neprikl. Lietuva 1958 III 19, 6).

Tarp Kruščiovo įvestų reformų yra eilė socialinių pagerinimų. Pastaraisiais metais sutrumpinta darbo diena poilsio dienų ir švenčių išvakarėse, kai kur įvesta ar įvedama 7 val. darbo diena, padidintas mažai apmokamų darbininkų ir tarnautojų darbo užmokestis, prailgintos dirbančioms motinoms nėštumo ir gimdymo atostogos, pagerintas aprūpinimas pensijomis, kolchozininkai, darbininkai ir tarnautojai atleisti nuo visų produktų privalomųjų pristatymų valstybei iš asmeninio pagelbinio ūkio. Šitas ilgas tariamų lengvatų sąrašas, deja, nekeičia iš esmės baudžiauninkiško ūkininko ir darbininko statuso.

V

NAGRINĖTIEJI VEIKSNIAI greta visos eilės kitų, be abejo, formuoja naują visuomenės veidą Lietuvoje. Bent pagrindiniams jo bruožams apčiuopti reikia nuolatinio atidaus stebėjimo, rimtų ir išsamių mokslinių tyrinėjimų bei darbų.

Tuo tarpu peršasi nuomonė, kad sovietinio režimo prievarta palaikomi feodalizmo pradai negalės sulaikyti jau praeitam šimtymetyje prasidėjusios demokratėjimo eigos Lietuvos visuomeninėje sąrangoje. „Naujosios klasės“ (tiksliau: „senojo luomo“) dominavimas tolimesnėje distancijoje yra pasmerktas žūti visuomenėje, kurios santykiai tampa vis labiau sudėtingi pramonėje, žemės ūkyje ir prekyboje, kurioje didėja specialybių ir profesijų skaičius, auga miestai ir priemiestinės zonos, keičiasi kaimo gyvenimo būdas. Naujai besiformuojąs gyvenimas tolydžio ardys senąją lygsvarą, kels naujų reikalavimų ir neabejotinai aštrins visuomeninio teisingumo klausimą — prižiūrėti teisingesnį gėrybių paskirstymą ir teisių bei pareigų lygybę tarp atskirų grupių ir visuomenės sluoksnių.

Tačiau šitai sakant, negalima išleisti iš akių besitęsiančios okupacijos neigiamo poveikio kelyje į demokratiją. Sulaikytas natūralios raidos, nutraukimas savaimingos lietuviškosios visuomeninės tradicijos, o taipgi faktas, kad sovietinė santvarka neugdo aukštesnio dorinio apsisprendimo, būtino demokratinei praktikai, visa tai bus slegiantis palikimas vieną dieną atgimusiai lietuviškai demokratijai. Bene sunkiausias klausimas atrodo bus laisvas naujojo autoriteto prisiėmimas, be ko nėra jokios tikros bendros gerovės ir tikro visuomeninio pagrindo. Panašiai kaip po šimtmetinės carų priespaudos atkurtos nepriklausomybės pradžioje autoriteto stoka nuvedė į autoritetinio režimo klystkelius, taip ir ateityje lieka atviras pavojus demoralizuotoje visuomenėje nesurasti reikiamo autoriteto. Tarp duodančių vilties pragiedrulių pirmoje eilėje yra švietimas, vienintelė viešojo gyvenimo sritis, kuri Lietuvoje bent iki šiol savo augime nebuvo taip brutaliai sulaikyta, kaip visos kitos. Bet tai jau atskiras klausimas.

¹ Tiesa, 1958 rugpj. 16, p. 2.

² Plg. R. Žiugžda, A. Smirnov, Litovskaja SSR (Maskva, 1957), pp. 100, 105.

³ Komjaunimo Tiesa, 1957 kovo 23.

⁴ R. Žiugžda, A. Smirnov, op. cit., p. 109.

⁵ Tiesa, 1956 kovo 22, p. 2.

⁶ Pergalė, 1958 m., No. 5.

⁷ Tiesa, 1958 kovo 7.

⁸ Komjaunimo Tiesa, 1957 balandžio 20, p. 2.

⁹ Laiškas iš Lietuvos, cit. Nepriklausoma Lietuva, 1958 birželio 18, p. 2.

¹⁰ Cit. Europos Lietuvių Fronto Bičiulių Vidaus Žinios, 1958 birž. 22, p. 7.

¹¹ Komjaunimo Tiesa, 1957 birželio 29.

¹² Komjaunimo Tiesa, 1957 birželio 5.

¹³ Tiesa, 1958 vasario 14.

¹⁴ Komjaunimo Tiesa, 1958 vasario 11.

¹⁵ Tiesa, 1958 vasario 13.

¹⁶ Komjaunimo Tiesa, 1958 vasario 16.

¹⁷ Laiškas iš Lietuvos, cit. Nepriklausoma Lietuva, 1958 kovo 19, p. 6.

LIETUVIŲ KULTŪROS PAVIDALAI

PAGAL TAUTINIO CHARAKTERIO BRUOŽUS

ANTANAS MUSTEIKIS

KULTŪROS APTARIMAS

Retai užtiksimė žodžių, kurie yra taip dažnai vartojami ir taip įvairiopai aptariami, kaip kultūra. Pirmoji populiari to žodžio vartoseną siejama su gražiausiu gyvenimo daiktų vertinimu. Juos užtikiname rinktinėj literatūroj, muzikoj, dailėj, toliau filosofijoj ir moksle. Žmogus gali būti apšauktas nekultūringu, jei nežinoti, kas yra Rafaelis, Kafka ar egzistencializmas. Šiek tiek platesnė yra antroji to žodžio prasmė, suvokiama mūsų pažiūrose, pvz., į primityvias tautes. Kai sakome — „Nebūk laukinis“, mes implikuojame tam tikras poelgio normas, dažnai — manieras, kurių primityvios tautelės nepažįsta ar nepripažįsta. Pirmoji prasmė atsiremia į visuomenės elitą, kuris vienas lieka kultūros nešėju bei kūrėju. Antroji prasmė vadinamas „civilizuotas“ žmonių mases padaro kultūros dalyviais bei kūrėjais. Čia augštesnė gyventojų technika ir ekonominiai

aspektai yra apsprendžią kultūros lygį, kai aplamai menas, mokslas, religija bei filosofija yra aplenkiami arba nuvertinami. Plačiausia yra trečioji kultūros prasmė, priimta socialiniuose moksluose. Pastarąją aš ir naudosisiu šiame straipsny. Prieš kokį šimtą metų pirmasis ją panaudojo anglų antropologas (etnologas) Edward B. Tylor. Kultūra pagal jį yra komplikovota visuma, apimanti žinojimą, tikėjimą, moralę, įstatymus, papročius bei tradicijas ir betkuriuos kitus sugebėjimus ir įpročius, įgytus žmogaus kaip bendruomenės nario. Kitais žodžiais tariant, kultūra apima žmogų, jo darbus bei gaminius.

Pirmoji elitinės kultūros prasmė yra šališka, nes koncentruojasi tik į viršūnes ir tik į tai, kas yra laikoma gražu bei kilnu.

Yra neteisinga palyginti tautą, susidedančią iš keturiasdešimt ar šimto milijonų narių, su trijų milijonų žmonių tauta — sekant tik kūrybines žvaigždes, kaip yra įprasta populiariuose palyginimuose. Būtų daug tiks-

ANTANAS MUSTEIKIS

liau, pvz., pripažįstant suomių Sibelijų žvaigžde, reikalauti iš rusų muzikų dvidešimt penkių Sibelijaus ekvivalentų, nes tokia yra tautybių proporcija (Suomioj yra 4 mil., o rusuose — apie 100 mil. gyventojų). Tada palyginamasis vaizdas pasikeistų ir mažų tautų kultūrinis įnašas į viso pasaulio kultūrą nupelnytai sušvistų.

Yra galimas dalykas, kad augštojo tono kultūros bendruomenėj yra tiek daug neigiamais laikomų bruožų, jog pastarieji visai užtemdo elitinius pragiedrulus. Tad nereikia aplenkėti žemumų ir padugnių. Būtų klaida vokiečių kultūrą vertinti tik pagal jų peršamus Duererį, Beethoveną, Gothę ir Kantą. Prūsiškasis militarizmas, junkerizmas, genocidinė mažumų politika ar dar tik vos ataušęs nacinio rasizmo gaivalas vokiečių tautoje nemažiau kaip pirmosios žvaigždės reprezentuoja vokiečių kultūrą. Beethovenas nebuvo pats pirmasis muzikas pasauly ir kacetai nebuvo vokiečių išrasti, tačiau pirmojo simfonijos, o antrojo genocidas pasiekė efektingo tobulumo bei tikslingumo. Jie tad yra lygiai svarbūs tautos kultūrai įvertinti.

Antroji kultūros prasmė, pabrėždama medžiaginės kultūros gaminius, žaloja pilnutinę žmogiškąją asmenybę, kurios pri-

gimtis pirmiausia yra socialinė. Tuo masteliu augšto pragyvenimo lygio (standarto) arba didelių techninių išradimų kraštai visuomet atrodys turį augštesnę kultūrą. O neutralus stebėtojas gal daug augščiau vertins, sakydame, tradicinę primityvių Polinezijos salų kultūrą, laisvai ir harmoningai tęsiančią necivilizuotą gyvenimą, bet ne sputniko išradėjų tautinę sąrangą, paremtą daugiau ar mažiau institucine koncentracijos stovyklų, kolchozų ar fabriku vergija ar baudžiava. Tad ir dažnai vartojama kultūros progreso sąvoka šiuo atveju pakimba ore.

Kokia gi yra lietuvių kultūra plačiaja, t. y. antropologine to žodžio prasme? Deja, išsamių ir sistemingų lietuvių kultūros studijų mes vis dar stokojame. Tai, ką tuo klausimu randame pas Vydūną, Šalkauskį, Maceiną, Girnių ir kt., yra pasiekta *filosofiniu* priėjimu. Katkus ir Vaižgantas, Balys ir Mažiulis yra artimesni etnografijai. Pirmųjų atskleisti kaikurie mūsų kultūros bruožai yra patikimi, bet reikalingi moksliskai patikrinti, pagrįsti, įrodyti bei patvirtinti. Tremties ar emigracinės aplinkybės neleidžia vispusiškiems lietuvių kultūros pavidalams atskleisti individinė, socialinė ar daugiau abstrakčioje kultūros plotmėj. Okupuotoji tėvynė tuo

LIETUVIŲ KULTŪROS PAVIDALAI

labiau nėra stebėtojo pasiekiamas šiuo tikslu. Tenka tad studijoje pasikliauti tomis nuotrupomis, kurios yra prieinamos mūsų liaudies ir individinėj kūryboj, vyresniosios tremtinių kartos sąmonėj ir impresionistiniuose stebėjimuose bei praeities interpretavimuose.

Šiame rašiny teks prabėgomis paliesti ketvertą aspektų: (1) lietuvio požiūris į save, (2) jo santykiai su socialine aplinka, (3) jo ryšys su fizine aplinka ir (4) jo sąsaja su Dievybe.

GERUMAS

Mūsiškėse interpretacijose lietuviškosios prigimties polinkiai yra suvokiami kaip dominuojamai geri. Lindė - Dobilas to gėrio atstovu laiko lietuvių artoją, priešpastatytą kariniam didvyriui, nors pastarasis yra alternatyvinis tipas ir ryškus lygiai tolimoj praeity, lygiai ir vakardienos lietuvių kovoj prieš okupantus. Didžioji lietuvių bajorijos dalis buvo didvyrių atstovai ir nuėjo svetimais keliais. O artojų pavidas paliko ne tik kaimė, bet ir iš kaimo kilusiose inteligentijos kartose savoje tėvynėje ir svetimybėj. Šio tipo charakteristikoj yra ryškus geraširdiškumas, nuoširdumas, kuklumas, draugiškumas, labdarinumas, vaišingumas, pakanta ir teisingumas.

Mūsų tautos istorija teikia apščiai to gerumo pavyzdžių, tad šis bruožas nėra tik baudžios laikų ar nepriklausomo gyvenimo palikimas. Čia suminėtinis Adomo Bremeniečio — „hominis humanissimus“ (žmoniškiausi žmonės), apibūdiną dar pagonių lietuvių bei jų giminių kiltis; Algirdo politinė bei kultūrinė pakanta; Kęstučio, vieno iš paskutinių didžiųjų pagonių, garbingumas bei teisingumas; ramus protestantizmo potvynis ir taikingas atoslūgis Lietuvoj; nekerštinga pagalba internuotiems lenkų kariams — nepriklausomybės laikų priešams — antrojo pasaulinio karo pradžioje; vokiečių belaisvių šalpa okupuotoj tėvynėj, nors tautos atminty negalėjo būti išdile tos pačios tautybės neseni nusikaltimų pėdsakai.

Daugiau atitinkamų duomenų užtinkame tautosakoj bei literatūroj. Dažnų lietuvių pasakų trečiasis brolis kvailutis yra populiarus, kadangi visų pirma jis yra geras. Daukanto lietuviai yra ne tiek gudrūs ir narsūs, kiek geri. Valančius yra nemažiau charakteringas gerąja Onyte kaip guviu Vince. Ir toliau nuo Vaižganto Mykoliukų ir gausybės kitų augštaičių ir žemaičių, per Krėvės bobules ligi Grušo Adomėlio driekiasi ilga eilė gerosios prigimties atstovų. Ir

ANTANAS MUSTEIKIS

jei kas manytų, kad lietuviai kūrėjai galėjo daugiau pareikšti savo gerus norus ir jieškoti lietuviško idealo, remdamiesi ne tiek lietuviškąja tikrove, kiek savo fantazija, pakaktų perskaiyti vien Upston Sinclair *Džiunglių* pradžia, kur tas pats gerasis lietuvių tipas yra svetimtaučio pagautas.

Gerumas kaip siektinas idealas yra visų lietuvių priimtas, nors tikroviniai poelgių pavidalai augštaičių, dzūkų, žemaičių ir suvalkiečių tarpe įvairuoja. Dzūkai ir augštaičiai nedelsdami vaišins pakeleivį; žemaičiai, užklause, kam, „ar man sakai?“ laimės laiko svetimajam patyrinti; suvalkiečiai pirmiau dar pasididžiuos savo „augšta padėtimi...“

Lietuvių gerumas nėra partikuliaristinis, bet universalus. Žinia, savo kiemas, savo kaimas, savo parapija yra geresni nei kiti, „svetimi“; kraštutinėse situacijose tačiau gilesnis požiūris ir ir laikysena atsispindi šiais žodžiais: „Juk ir vokiečiai žmonės“, nors tie žmonės okupantų rolėse atiminėjo paskutinį duonos kąsnį ar vėliau gabeno į kacetus svetingo krašto patriotus.

Kad kaikurie žmonės yra sugadinti, lietuviškos prigimties interpretacija neabejoja. Tik čia vėl — blogio atstovai nėra būtinai susiję su išskirtina religija

ar tautybe, nors prileidžiama, jog turtingi greičiau pagenda nei beturčiai.

Aplamai, lietuvių suvoktas prigimties idealas nėra žymiai nutolęs nuo tikrovinių poelgių pavidalų, kas padeda išlaikyti sveikos asmenybės pusiausvyrą.

BENDRUOMENIŠKUMAS

Gerumas, moralinė vertybė, artimai sietinas su harmoningais žmonių tarpusavio santykiais. Aristotelio mintis, kad žmogus visų pirma yra socialinė būtybė, bet ne tiek ekonominė, siaurąja prasme politinė, religinė ir kt., randa daugiau apraiškų lietuviuose nei kitose tautose. Yra svarbu, ar mūsų kaimynas mokytas, išmintingas, „Dievo bijąs“, turtingas, bet svarbiausia — ar jis yra kaimyniškas. Lietuvių tarpusavio santykiai yra daugiau apspręsti vadinamo bendruomeninio, ne visuomeninio principo. Bendravimas yra paremtas ne tiek specialiais (ekonominiais, profesiniais ir kt.) interesais, kiek, sakytume, asmenybine trauka. Šia prasme kiekvienas svetimasis yra artimas lietuviui, nes kiekvienas yra žmogiškoji būtybė, numanomai vertinga, geros prigimties.

Šimtmečių tradicijos buvo palankios bendruomeniniam lietuvių kaimo principui įsitvirtinti. Talkos kažkada galėjo vaidinti

LIETUVIŲ KULTŪROS PAVIDALAI

esmingesnę rolę bendruomenės pastangose išlikti gyva. Tačiau ir nepriklausomybės laikais talkos klestėjo ne tiek iš tradicinio išibėgėjimo, ne tiek ekonominiiais bei darbo pasidalinimo motyvais, kiek socialinio bendravimo, bendruomeninės draugystės masinamos. Talkoje „neformali“ žmogaus vertė turi progą atsiskleisti ir būti pripažinta, nežiūrint to, ar talkos narys „formaliai“ priklauso žemesniam ar augštesniam luomui. Žinia, dirbančiųjų darbštumas ir įgudimas yra prestižo žymės, tačiau talkos dalyvio laikysena besikaitaliojančiose situacijose apsprendžia jo bendruomeniškumo laipsnį, tuo pačiu ir tikrąją žmogaus vertę. Štai kodėl laikinoji talkos dalyvių grupė nepasibaigia su paskutiniu kūlės javų pluoštu, ar rugiapiūtės paskutine rugių baro sauja. Talka tęsiama bendromis vaišėmis, pokalbiais, dainomis, šokiais ir žaidimais. Dar daugiau: talkos grupė prašoka laikinumo ribas, ir visa bendruomenė tampa viena šeimine grupe. Ir jei tos grupės narį ištiks nelaimė — gaisras, potvynis ar artimojo mirtis, — laimingesni bendruomenės nariai pasidalys savo ištekliais su nukentėjusiais, atstatys sužalotą sodybą, ir gyvenimas grįš į tradicinio tikrumo vėžes.

Tą pačią bendravimo reikšmę

galime įžvelgti ir bažnytinėse šventėse, pakermošiuose, turguose, bičiulystėse ir kt. Tokio pobūdžio tarpusavio santykiai teikia lietuvių bendruomenės nariams saugumo bei tikrumo jausmą, kurio taip labai pasigenda augštesnės technologijos kraštai.

ŽMOGUS — GAMTOS DALIS

Lietuvių kultūroje žmogus atrodo susijęs su gamta. Tai nebūtinai plaukia iš to, jog dabartinė lietuvių karta ar ankstyvesnės yra buvę žemdirbiai, taigi — „gamtos vaikai“, nors pastarosios įtakos nuneigti negalima. Jeigu Daukantui sieti gamtą su lietuviu tiko kaip romantikui, Šeiniui — gal neatsikratant klasikų įtakos, tai tie patys motyvai vargiai tiktų Baranauskui, Vaižgantui, Krėvei ar Katiliškiui ir eilei kitų lietuvių rašytojų. Greičiausiai tad pastarieji rašytojai taikliai pagavo „lietuviškąją prigimtį“ ir savo kūryboje ją apipavidalino.

Koks yra lietuvių ryšys su gamta? Kas dominuoja, kai abu pradaai susikerta? Konservatyvūs žemdirbiai paprastai daugeliu atvejų priklauso nuo gamtos, nors iš dalies jie ją ir apvaldo. Psichologine metafora gamta reguliariai yra suvokiama kaip pasyvus veiksnys, tik kartais ištrykštąs gaivalingomis apraiš-

ANTANAS MUSTEIKIS

komis. Gamtos žmogus tad yra labiau pasyvus, kaip kad yra priimta taikyti Rytų bendruomenėms, kai tuo tarpu civilizacijos žmogus yra aktyvus, ir jis atstovaujamas Vakarų. Šia prasme lietuvis yra artimesnis Rytams. Toks yra Lindės - Dobilio, lietuviško „vakariečio“, suvoktas lietuvis, kuris yra lėtas, nepaslanikus. Kai jis pajudės tačiau — kalnus nuvers. Tokia yra lietuvių masė ir Vaižganto *Pragiedruliuos*. Toks lėtas buvo tautos atsakymas ir į bolševikinės Rusijos krašto okupaciją 1940 m. Tačiau kai tauta įsisiūbavo — po metų ir po šešerių — paliko gilų pėdsaką tautinės rezistencijos istorijoj.

Lietuvis nesiekia taip toli, kad jo darbai taptų mąstymų užgožti. Tačiau jo „gamtiškumas“, sakytumei, duoda jam daugiau progų mąstyti apie gamtinius ir antgamtinius dalykus, spręsti gyvenimo prasmės klausimus, abejoti, nuolat jį ieškoti ir nuolat save surasti. Ir jį ieškojimas jam, kaip Lessingui, atrodo esąs brangesnis, nei suradimas. Šia prasme būdingi yra Vaižganto ir Lindės - Dobilio veikėjai. O vyresniojo dabarties poetų kartoj Aisčio „Vaiskios valandos“ bridimas per sielvarto valksnas, be jį ieškant prasmės, yra charakteringesnis daugumai lietuvių, nei Brazdžionio „Aš žinau“ surastos

prasmės pritaikymas gyvenimui.

Tikrovinėj plotmėj geriausias tam įrodyti pavyzdys yra šeimų kūrimo kelias ir būdai. Lietuviai per daug abejoja, mąsto, kaip kad liaudis sprendžia žygį — „nesiženijęs nebūsi, apsiženijęs pražūsi“, kol susituokia. Žmonės, kurie greičiau veikia, dirba, neturi tiek laiko mąstymams, svajonėms, ir tartum jiems nerūpi gyvenimo prasmė. Amerikiečiai lietuviams atrodo, lyg nekalti vaikai, nors dideli ir suaugę. Lietuvių gi gyvenimas yra rimtas, reikalaujantis subrendusio, atsakingo įprasminimo, kai laikas — praeinamas, nes „ne su saule gyvensi“. Jį ieškojimas savo ruožtu prileidžia tampančios (ne galutinai baigtos) asmenybės raidą. Kaip gamta vos pastebimai keičiasi, taip ir žmogus palengva bręsta, o mokosi ir mirdamas. Tampančiai asmenybei socialinis bendravimas tad yra būtinas. Kadangi atviri keliai į tobulybę beribiai, kiekvienas atsiekimas yra reliatyvios vertės, tad juo nedera pačiam girtis. Gal todėl ir kuklumo dorybė lietuvių kultūroj užima augštą vietą.

Tampančios asmenybės ugdymas implikuoja išskirtiną požiūrį į laiko reikšmę. Nuolatinis jį ieškojimas niekad negali pasitenkinti esama situacija, kuri atstovauja dabarčiai. Žiūrima į ateitį, kuri turėtų priartinti sie-

LIETUVIŲ KULTŪROS PAVIDALAI

kiamą idealą. Antra vertus, kontempliacijoje praėjusių pergyvenimai nusivalo nuo tamsių dėmių ir šešėlių. Štai kodėl naujųjų laikų lietuvis yra linkęs remtis praėjimi, semtis jėgų iš jos ir kurti ateičiai, tartum dabartis neverta.

Aštriai atsakant į augščiau pastatytą klausimą, tenka sutikti, kad lietuviškoji gamta nemažiau apvaldo žmogų, kaip jis ją. Žmogus yra įaugęs į gamtą ir dažno lietuvio suvokiamas kaip gamtos dalelytė. Šitai logiškai veda į augštesnį visumos (gamtos), ne dalelytės (žmogaus) vertinimą. Paskiro individo siekimas harmonijos su visuma tad yra visai natūralus. O tai įgalino lietuvių išugdyti harmoningesnę ir pastovesnę asmenybę, dažnai pasiektą augšta kaina: lietuviai nebuvo skubūs civilizacijos laimėjimus pritaikyti žemės ūky. Štai kodėl yra daug tiesos sakant, jog lietuvis kaimietis, sausrai siaučiant jo laukuose, daugiau mels gamtos ar antgamtinę dievybę, kad išlytų lietuvių, nei pats rūpinsis technologiniu laukų drėkinimu. Bet tai mus veda į kitą skirsnį — lietuvių santykius su Dievybe.

GERASIS TĖVAS

Lietuvio suvoktas žmogiškosios prigimties gerumas yra taip gilus, kad ryškiai paveikė jo

santykius su Dievybe. Mes neturime duomenų atsekti senovės lietuvių laikysenas prieškrikščioniškų dievų ar gamtos reiškinių atžvilgiu. Nežinom, kiek baimės, pagarbos, nuolankumo ir derėjimosi rodė savo garbinamom dievybėm tų laikų lietuvis. Tačiau senoji lietuvių religija, be abejonės, turėjo įtakos į krikščionybės bruožus mūsų krašte, kurie ilgainiui tapo „sulietuvinti“.

Mėgiamas lietuvių pasakų Dievulis klaidžioja po pasaulį gerojo senelio pavidalu. Rūsčiojo Perkūno grėsmė neatrodo buvus visagalinti. Gausios Žemynos malonės ir kaukų dovanos galėjo atsverti pirmojo įtaką. Kunigas Maironis pažįsta ne tik teisingąjį teisėją, Senojo Testamento Jehovą, bet ir geraširdį Tėvą. Vienažindys guodžiasi savo vargais Dievui, lyg savo geram žemiškajam tėvui. Ir Strazdo Dievas artimesnis žemiškai konkretybei, nei dangiškai abstrakcijai, todėl su juo beveik galima ir pasiderėti. Bet pats būdingiausias yra dievadirbių Dievas - Rūpintojėlis. Ryškiausia Jo antropomorfinė žymė — gerumas. Susimąstęs ir liūdnas Rūpintojėlio žvilgsnis į lietuviškąją aplinką rodo vargingo žemės gyvenimo supratimą, užuojautą ir pateisinimą. Marijos kultas taip pat pabrėžia gerumo vyravimą lietu-

LIETUVOJE

DARBAI ir

MEČYS MUSTEIKIS

Nuo 1958 m. rudens ligi šios vasaros iš Lietuvos į Vakarų Vokietiją atvyko didesnis skaičius naujų žmonių. Tai daugiausiai vokiškos kilmės lietuviai, jų šeimų nariai, artimi giminės. Leidimus išvykti gavo pagal V. Vokie-

tijos—Sovietų Sąjungos 1958 metų balandžio 8 d. prekybos sutartį, kurios vykdymui vokiečiai išsiderėjo sąlygą — gražinti iš Sovietų Sąjungos ar jos valdomų kraštų vokiečių tautybės asmenis.

Išvykimui iš Lietuvos procedūra nebuvo sunki tiems, kurie galėjo įrodyti savo vokišką kilmę. Dokumentų pa-

viuose. Vienažindiškas amžinosios tėvynės ilgesys ir žemiškojo gyvenimo praeinamumas, a la „ne su saule gyvensi“, pakelia žmogų augščiau relatyvios egzistencijos į pastovesnę ir nuolatinesnę. Tokios egzistencijos atspindžiai lietuviškoje asmenybėje rodo lietuviškojo charakterio dvasinius ir idealinius pragiedrulius, kurių pasigendame modernioj visuomenėj, saistomoj materializmo, technologijos, automatizmo rémais.

TIES ATEITIES VARTAIS

Šitoks iškyla lietuvių veidas kultūrinėj plotmėj. Jis nėra pilnai atidengtas; daug kitų bruožų — skaisčių ir drumzlinų — aplenkta. Kas atskleista tačiau — pakanka, kad su pagarba ir pasididžiavimu minėtume lietuvių vardą. O kai šį lietuvių kultūros kraitį palyginame su kitomis kultūromis..., jis ne tik išsiskiria iš kitų, bet ir šviečia ne-

gęstama šviesa — kaip nepaskolinama, nepakartojama ir ne-nykstanti vertybė, kurią reikia ne tik išlaikyti, bet dėl kurios verta kovoti ligi mirties — lygiai pavergtoje tėvynėje, lygiai tremties kelyje.

Yra daug kitų problemų, susijusių su lietuvių kultūra, jos tąsa ir kaita (kūryba) savoje ar svetimoje aplinkoje. Tuoju kils klausimas, pvz., ar galima tokią pakeltą nuo kasdienybės lietuvių kultūrą išlaikyti mūsų moderniškame masinės materialinės gausos amžiuje? Čia jau būtų kita tema, nors atsakymas gali būti implikuojamas šiuo klausimu: kaip galėjo lietuvių masės, ištisus šimtmečius vilkdamos kietą baudžiavos jungą ir varomos per aštrų gruodą, sukurti ir išlaikyti nuostabią humanizmo gėlę — savito, lietuviško gėrio kultūrą? Jie tai padaryti sugebėjo nepalankiausiose aplinkybėse. O dabar — argi mes — ne jų palikuonys?

Į D Ė J O S

ruošimas Maskvoje trunka 4—6 mėnesius. Sunkiau išvykti šeimoms, kur vyras yra lietuvis, o žmona vokiškos kilmės. Paskutiniu metu tokios šeimos patiria vis didesnius trukdymus. Kai kurie atvykusieji Lietuvoje nepaliko jokių giminių, todėl kalba atvirai ir nesivarždami. Čia patiekiamo jų pasakojimus apie gyvenimą pavergtoje Lietuvoje.

Palaisvėjimo prošvaistės

Masiniai Lietuvos žmonių trėmimai į Sibirą vyko ligi pat Stalino mirties. Karui pasibaigus dalis tremtinių grįžo atgal į Lietuvą, bet 1949 m. sugrįžusius vėl pradėjo tremti. Apie 1952 metus grįžusiųjų iš Sibiro Lietuvoje vėl beveik neliko. Po Stalino mirties 1953 metais masinių trėmimų į Sibirą daugiau nebuvo. 1956 m. ištremtieji vėl pradėjo grįžti į Lietuvą. Nuo 1953 m. prasidėjo platesnis susirašinėjimas su giminėmis ar pažįstamais Vakaruose. Į kraštą pradėjo plaukti pirmieji siuntiniai.

Tautine prasme palengvėjimas pajustas 1956 metais. Teatruose pastatyta keletas veikalų lietuviškoje dvasioje. Išleista kelios laidos senesniųjų Lietuvos klasikų veikalų. Senosios lietuvių liaudies dainos plačiau leistos dainuoti chorams. Tautinės nuotaikas sužadino muziko Švedo vadovaujamas šokių ir dainų ansamblis. Visuose koncertuose salės perpildytos. Milžiniškos ovacijos kildavo po dainos Lietuva brangi...

Sumažėjo persekiojimų baimė. Daugelis pareigūnų, kaip kolchozų pirminkų, fabričių direktorių, ir t.t., kažkur tyliai dingo. Vieni jų išvyko į Karaliaučiaus apylinkes, kiti persikėlė į kitas vietas. Jie buvo užkietėję komunistai, bet negabūs, pareigom netinkami, neretai beraščiai. Už tai jie bandydavo save pateisinti persekiodami jų

žinioje esančius žmones. Jų vietas užėmė nauji žmonės, taip pat komunistui patikimi, bet kurie jau rūpinasi jiems pavesto darbo atlikimu.

Nuo 1956 m. pradžios buvę rusiški krautuvių pavadinimai daug kur pakeisti lietuviškais. Kaune daug gatvių turi tik lietuviškus užrašus ir vardus. Prieš blogus pareigūnus, kad ir partiečius, daugiau pasirodo kritikos spaudoje. Žmonės šiek tiek drįsta pakritikuoti negeroves, pasakoja anekdotus apie komunistų bonzas.

Bet kiek ilgai tai truks? Jau vėl kai kuriems chorams varžomi senųjų lietuvių liaudies dainų repertuarai. Vėl pradedama vis garsiau šaukti prieš „buržuazinį nacionalizmą“. Krašte susidaro nuotaika, kad lietuviškas tautinis pasireiškimas vėl bus stipriau suvaržytas.

Pragyvenimo lygis labai žemas

Komunistinė spauda didžiuojasi ūkinio gyvenimo kilimu. Paskelbtasis septynių metų planas turi pavyti ir pralenkti Ameriką... Bet tai tik tušti žodžiai. Tiesa, tuoj po karo buvo sunkiau, kaip dabar. Anuomet kai kuriose vietovėse buvo tikras chaosas. Trėmimai į Sibirą buvo tokie dideli, kad kai kurių kaimų gyventojai buvo išvežti ligi vieno. Manoma, jog į Sibirą buvo ištremta trečdalis kaimo gyventojų. Dideli žemės plotai virto dirvonais. Žemės apdirbimui nebuvo darbo jėgos. Dabar kiek geriau, tačiau pragyvenimo lygis tebėra labai žemas, tiesiog skurdus.

Geras darbininkas fabrikuose uždirba 600 — 700 rublių mėnesiui. Specialistas gali uždirbti ligi 1000 rublių. Bet tokių nedaug. Darbininkų dauguma turi tenkintis 200 — 300 rublių uždarbiu mėnesiui. Prekių kainos pasakiškos. Vidutinė vyriška eilutė 1200 — 1500 rublių, cukraus kg. 10—12 rublių, karvė 4000 — 6000 rublių.

Butų, kaip mes juos suprantam (bent iš 2 kambarių ir virtuvės), beveik iš viso nėra. Butu laikomas kambarys su virtuve. Dažnai viena virtuve naudojasi kelios šeimos. Tokie butai nacionalizuotuose namuose apie 25 rubliai mė-

DARBAI IR IDEJOS

nesiui. Tai pigu, bet jų neįmanoma gauti. Dar sunkesnis gyvenimas kolchozuose. Jei gero darbininko uždarbį (apie 600 — 700 rublių mėnesiui) palygintume su V. Vokietijos darbininko uždarbiu, tai jo perkamoji galia prilygtų 100 DM.

Skurdžiam pragyvenimui užsitikrinti Lietuvos gyventojai priversti „kombinuoti“. Miestų darbininkai grobia prekes, kolchozuose grobiami grūdai, pašaras.

Maisto gaminių krautuvėse pasirodo daugiau. Bet reikia pirkti tuojau, nes rytoj gali nelikti. Prie krautuvių laukiančiųjų eilės yra nuolatinis reiškinys. Sovietinei santvarkai būdinga, jog vasaros metu krautuvėse nėra vasarinių batų, bet lengviau gauti žiemai reikalingų prekių, gi žiemos metu gausi vasarinių batų, bet negausi žieminių... Tokia padėtimi naudojasi spekuliantai.

Žmonių aprangos būklė Lietuvoje tebėra labai sunki, nors ji laikoma pačia geriausia visoje Sovietų Sąjungoje. Tai įvyko dėka Vakaruose gyvenančių lietuvių paramos kraštui siuntiniais. Toji parama gerokai sušvelnino ir visą pragyvenimo būklę krašte, nes siuntinius gauna maždaug kas trečia šeima.

Didėja apatija

Gyventojų nuotaikos labai liūdnos. Žmonės gyvena gražia praeitimi, o ateičiai neturi vilties. Visi laukia karo ir kiekvieną pavasarį apie karo galimybes pasklinda nauji gandai. Atominiai ginklai žmonių nebaugina.

Vis daugiau įsigali apatija, gyvenama tik šia diena, mažai besirūpinama, kas bus rytoj. Girtuokliavimas plinta mieste ir kolchozuose. Žmonės kalba, jog tik įsigėrę gali kiek linksmiau pagyventi ir užmiršti skurdą ir priespaudą. Prieš girtuokliavimą kovojo ir kovoja dvasiškija. Imasi priemonių ir valdžia. Bet tai lašas jūroje.

Atsiranda mišrių šeimų. Krašte didelis moterų perteklius. Daug vyrų pabėgo į vakarus, daug žuvo partizanaudami, kiti išvyksta „plėšinių“ plėšti ir

negrįžta. Būdinga, jog mišriose šeimose vaikai gražiai kalba lietuviškai.

Rusų kultūra Lietuvoje neturi įtakos

Grynai rusiškų šeimų vaikai su lietuviukais kalbasi lietuviškai. Provincijoje rusų kalba nekenčiama ir tiesiog boikotuojama. Kaimuose rusų kalbos negirdėt. Fabrikuose rusų kalba daugiau vartojama, nes to daugiau ir reikalaujama. Dauguma rusų gyvena miestuose. Klaipėdoje jų yra apie 50%, panašiai Vilniuje. Kaune, Šiauliuose, Panevėžyje rusų daug mažiau. Lietuvoje rusų kariuomenės daug nesimato. Jos daugiau Latvijoje ir labai daug Karaliaučiaus srityje.

Lietuvių — rusų tarpusavio santykiai šalti. Lietuviai rusų neapkenčia, o pastarieji tai jaučia ir lietuvių nemėgsta. Lietuviai nelanko rusiškų teatrų ir neskaito jų spaudos. Kinuose nemėgsta žiūrėti kolchozininkiškų filmų. Žmonės labai veržiasi į vakarietiškas filmas, nors jos rodomos retai, pasenę ir dažnai menkavertės. Svarbu, jog nerusiškos.

Sovietizacija neįleidžia gilesnių šaknų. Tai, ką okupantas atsiekė, tai tik prievartos būdu. Sovietinio socializmo neapkenčia tiek vyresnieji, tiek jaunimas. Jaunimas, kuris nepriklausomos Lietuvos neatsimena, gerai žino, jog nepriklausomoj Lietuvoje buvo geras gyvenimas, jog vakarietiškoji santvarka geresnė, turi supratimą apie gyvenimą Vakaruose. Nesupranta, kodėl nutilo Amerikos Balso transliacijos, kurios Lietuvoje buvo pakenčiamai girdimos.

Religinis — dorinis gyvenimas

Tikėjimas Lietuvoje nepalaužtas. Katalikų bažnyčios, kuriom leista veikti, visuomet pilnos tikinčiųjų. Kaime bažnyčias lanko beveik visi. Tik kai kurie pareigūnai, mokytojai bažnyčiose lankytis bent viešai vengia, nes jiems tai griežtai draudžiama. Miestuose bažnyčios taipgi pilnos, tik jos ne visos atdaros. Kauno kai kuriose bažnyčiose ne-

DARBAI IR IDEJOS

leidžiama skambinti varpais. Veikia protestantų ir ortodoksų bažnyčios. Į ortodoksų pamaldas atvyksta ir rusų, atvykusių iš Sovietų Sąjungos gilumos. Tarp įvairių tikybų tarpusavio santykiai geri. Protestantai dažnai savo vaikus krikštija pas katalikų kunigus.

Katalikų beveik visi vaikai krikštijami. Išimtį sudaro komunistai (apie 2%). Kai kurie partiečiai savo vaikus krikštija slapta. Bažnytinės santuokos neatlieka apie 5% vedančiųjų. Skyrybų Lietuvoje labai mažai. Jaunimo dorinis gyvenimas miestuose jau daugiau pasklęs. Atsiranda nemažai pavainikių, kurių motinoms komunistinė valdžia moka 50 rublių mėnesiui.

Vietoj Dievo — „dievukai“

Antireliginė veikla labai plačiai vykdoma ir dabar. Ji vedama per spaudą, radiją, specialiomis paskaitomis (kurių privaloma išklaudyti) įmonių bei įstaigų tarnautojams — fabriku darbininkams, per komjaunimo organizaciją, o ypač per mokyklas ir kitokiais būdais. Antireliginis auklėjimas mokyklose pradedamas jau nuo vaikų lopšelių.

Antireliginiame auklėjime skiepijamas „dievukų“ — Lenino, Stalino, Chruščiovo — garbinimas. Kaip katalikų tikėjime vaikai auklėjami nusiimti kepurę einant pro kryžių ar bažnyčią, taip sovietišrame auklėjime vaikai jau nuo pat mažens dresiruojami, einant pro Lenino, Stalino ir panašių paminklus, sustoti, kariškai atiduoti pagarbą ir net pasakyti specialų eilėraštką.

Visose mokyklose mokytojai turi aiškinti, kad religija yra tik prietarai, kad lankyti bažnyčią yra atsilikimo ženklas.

Antireliginis auklėjimas vaikų sieloje iššaukia nuolatinę dvikovą. Mokytojai auklėja vienaip, o tėvai — kitaip. Tėvų įtaka visgi stipresnė. Religinę tėvų vaikai pasiduoda daugiausiai tėvų įtakai ir nenukrikščionėja. Priešingai yra su netikinčiųjų vaikais. Pastarieji jau lengviau pasiduoda ir bolševizmo įtakai.

Blogiau yra ten, kur vaikai, belankydami mokyklą, gyvena ne pas tėvus, bet vadinamuose mokyklų internatuose. Čia tėvų įtaka mažai turi galimybės pasireikšti. Tokių internatų steigama vis daugiau.

Komjaunimas kaime neturi pasisekimo. Iš komjaunuolių tiesiog tyčiojama, aiškiai rodoma jiems neapykanta. Tačiau tikrumoje yra ir antikomunistiniai nusiteikusių kaimo jaunimo, priklausančio komjaunuoliams. Tai mokslo siekiąs jaunimas, nes ne komjaunuoliams kelias į augštesnę mokslą užtvertas.

Už tai augštosiose mokyklose jaunimo tarpe jau daugiau pasireiškia ir ateistinė dvasia. Universitete teisei ir istorijai studijuoti išviso teprileidžiami tik patikimi komunistai.

Partizanų gdynė ir jos pabaiga

Lietuvių partizanų veikimo laikotarpis daugeliui atvykusiųjų iš Lietuvos yra giliai išlikęs atmintyje. Tai buvusi aršios kovos gdynė. Daugiausiai partizanų likviduojami buvo tie, kurie savuosius skųsdavo, persekiavo. Tačiau, prieš sulikviduojant, „kandidatai mirčiai“ visuomet buvo perspėjami, kad liautųsi darę pikta. Daugelis to paklausydavo, o kurie nepaklausydavo — sulaukdavo negailestingos mirties.

Kovai su partizanis buvo siunčiama pulkai sovietų kariuomenės, santykiu maždaug vienam partizanui — šimtas karių. Bet ir tokios jėgos nepajėgdavo partizanų sunaikinti. Galutinai partizanus pribaižė ne kariuomenė, bet išdavimai. Slapti bolševikų agentai įsiskverbavo į partizanų eiles, per ilgesnį laiką įgaudavo pasitikėjimą ir po to visus kovotojus išduodavo.

Kaip taisyklė, nukankintųjų ir užmuštųjų partizanų nuogi išniekinti lavonai būdavo kuriam laikui išmetami miestelių aikštėse, stebint sargybiniams. Dvi naujai atvykusios moterys buvo liudininkės tokio vaizdo ir susigraudinusios pasakojo savo liūdnius prisiminimus. Partizanų lavonų sargybiniai atydžiai stebėdavo praeivius ir

DARBAI IR IDĖJOS

vargas būdavo tiems, kurie gailestingai pažiūrėdavo į išniekintuosius; nevienas už tai buvęs ilgai tardytas ir nubaustas 25-kiems metams į Sibirą. Nežiūrint to, pasitaikydavo nuostabios žuvusiems pagarbos ir didvyriškumo žygių. Vieną kartą viena mergaitė, slapta susitarusi su keliais partizanų draugais, praeidama pro partizanų lavonus vieno miestelio aikštėje, užkalbino sargybinių ir besišnekučiuodama nusiviliojo jį į šalį. To momento laukę minėti mergaitės suokalbininkai, staiga atbėgę į aikštę pagrobė partizanų lavonus ir juos toli nuo tos vietos nugabenę tvarkingai palaidojo.

Apie 1950 metus partizanai galutinai nustojo veikti, nes jų buvo likę jau labai mažai ir tolimesnė kova būtų buvusi beprasmė. Likusių dalis, kurie išliko neišaiškinti, prisitaikė esamam gyvenimui, kiti paklausė tuo laiku išleistos „amnestijos“ ir savanoriškai pasidavė. Pastarųjų gal tik keletas išliko Lietuvoje, kiti buvo išsiųsti 25 metams į Sibirą ar net nužudyti.

Pasipriešinimas įgauna naujas formas

Šiuo laiku jokios partizaninės veiklos krašte nėra, tačiau rezistencija nėra žlugusi, tik ji pasireiškia kitomis formomis.

Vasario 16 ar kitomis panašiomis progomis kai kuriose vietovėse dar ir dabar kartais, nakčia išlipinami atšaukimėliai ar kur iškeliamas tautinė vėliava. Tam tikromis dienomis, kaip Vėlinėse ar pan., lietuviai gausiai renkasi kapinėse. Didelėmis demonstracijomis kraštas pasireiškė 1956 m. po Vengrijos įvykių.

Šiuo metu jaunimas, ypač miestuose, pasipriešinimą išreiškia savotišku būdu: stengiasi pamėgdžioti Vakarus madomis ir šokiais. Pirmiausia tai pasklido, berods, Lenkijoje, o Lietuva jau paskutinė. Sovietai prieš tai labai kovoja, naujų madų pamėgdžiotojus aštriai puola spaudoje, vadina keliaklupsčiautojais Vakarams ir kitokiais piktais vardais, tačiau jaunimas to nepaiso. Krašte sovietų propaguojami Lietuvoje

vadinami „rusiški“ šokiai (senoviniai, kaip „kadrilis“ ir panašūs), neturi pasisekimo daugiausia dėl to, kad juos propaguoja rusai. Kur tik įmanoma, jaunimas stengiasi šokti šių laikų modernuosius šokius, ir tai daugiausiai dėl to, kad jie yra vakarietiški ir kad juos draudžia sovietai. Tokiems šokėjams pritaiko chuliganizmo įstatymą ir baudžia, bet jaunimas nė to nepaiso.

Iš kaimo kilę studentai vakarietišką dvasią atneša ir į kaimą. Mados prigyja jau ir kaime, bet šokiai dar neturi pasisekimo, nes viena — kaimas yra konservatyviškesnis, o antra — mažai kas tuos šokius bemoka šokti. Už tai kaime modernių šokių šokėjai kai kur net pašiepiami. Bet kaimo jaunimas turi kitą „naujovę“: vis drąsiau pradeda dainuoti partizanų dainas. Štai vienos tokios partizanų dainos žodžiai, dainuojama daugiausia Suvalkijoje:

Palinko diemedis daržely,
Palinko jievaras gražus.
Tada išėjo narsus Tigras,
Palikęs žmoną ir vaikus.

Jis atsisveikindams žmonelę
Bučiavo skaisčius veidelius;
Paėmęs ant rankų tvirtųjų
Bučiavo mažus vaikelius.

Pradėjo verkt maži vaikeliai
Ir klaust: „Tėveli, kur eini?
Kam šautuvas pečius tau slegia,
Kam mus mažyčius palieki?“

Jo šautuvas išlietas plienu
Ir toks nepaprastai puikus,
Ir jo kepurė žiba Vytis,
Herbas lietuviškas, gražus.

Jis peržengė seklyčios slenkstį
Ir pasitiko jį draugai,
Ir pasitiko partizanai
Narsų karžygį Lietuvos.

Tautinė sąmonė gili

Bene vienas iš džiugiausių reiškinių tai, kad krašte lietuviška tautinė są-

SPORTININKŲ KELIONĖ

Liepos 8 d. Amerikos lietuvių krepšinio rinktinė išskrido į Pietų Amerikos kraštus sportinėse varžybose lietuviškojo pajėgumo išbandyti ir Lietuvos vardo garsinti. Lietuvių rinktinę sudaro 10 krepšininkų, kurių 4 Amerikoje gimę, 6 atvykę iš tremties. Rinktinės treneris Vytautas Grybauskas, jo pavaduotojas dr. R. Gaška. Rinktinės vadovas V. Adamkavičius. Lietuvių rinktinę sudaro lietuviai studentai, Amerikos universitetuose įsigiję visas gerąsias moderniojo krepšinio savybes. Rinktinė į Ameriką grįš rugsėjo 14 d. Pietų Amerikos kraštuose turės 14 rungtynių Kolumbijoje, Venecueloje, Urugvajuje, Brazilijoje ir Argentinoje. Lietuvių krepšininkų pasirodymo laukia spauda, radijas ir televizija. Pietų Amerikos spauda didelėmis antraštėmis garsina lietuvių vardą ir deda atvykstančių lietuvių sportininkų nuotraukas.

Mūsų rinktinės treneris V. Grybauskas, vadovai V. Adamkavičius, P. Petrutis ir žymieji krepšinio veteranai F. Kriaučiūnas ir Ruzgis įsitikinę mūsų rinktinės pajėgumu. Ji pajėgi atstovauti lietuvių ir Lietuvos garbę bet kuriame krašte. Pietų Amerikos kraštuose krepšinis populiarus ir žaidimo klasė

pasaulinio garso. Argentina ir Brazilija yra dabartinis ir buvęs pasaulio krepšinio meisteris. Lietuvių rinktinė Buenos Aires mieste žais didžiausiame ir gražiausiame Luna Park stadione. Venecuelos sostinėje Caracas Amerikos lietuvių krepšinio rinktinės atvykimo proga ruošiamas didelis tarptautinis krepšinio turnyras, kurį atidarys Venecuelos prezidentas. Venecuelos prezidentas ir užsienių reikalų ministeris mūsų sportininkams ruošia priėmimą. Kituose kraštuose priėmimus ruošia gubernatoriai. Mūsų sportininkai į kiekvieną kraštą vežasi Chicagos mero laišką, rekomenduojantį juos kaip Amerikos reprezentantus artėjančių Pan Amerikos varžybų Chicagoje proga. Lietuvių rinktinės vyrai, lankydami Pietų Amerikos sostinėse, aplankys vyriausybės vyrus ir jiems išsivežė lietuviškų dovanų — 5 meniškai išdrožintus kryžius, 20 Lietuvos albumų ir didesnę skaičių informacinių leidinių apie Lietuvą.

Sveikiname lietuvių sportuojančio jaunimo gražias pastangas. Kelionė į Pietų Amerikos kraštus tikriausiai pavirs didžiausiu visos mūsų tremties įvykiu ir laimėjimu Lietuvos vardo garsinimo žygiuose.

monė nesumažėjusi. Netiesioginiu būdu ją stiprina patys okupantai. Priespauda, persekiojimai, o ypač trėmimai į Sibirą palietė daugumą Lietuvos gyventojų. Tą baisią skriaudą giliai išgyvena ne tik vyresnieji, bet ir jaunimas. Tauta to ilgai (gal niekad) neužmirš!

Kraštas net labiau, kaip kitados, prisiriša prie savo papročių, vertina savo kalbą, savo tautinį turtą, dainas, šokių ir t.t.

Beveik visos lietuvaitės, jau nuo 16-

kos metų, stengiasi turėti tautinius rūbus ir juos nešioja dažniau, kaip kad anksčiau, įvairiomis progomis: per šventes, vestuves, išvykose ir kt.

Stipriausio lietuviško kraujo kraštui atneša grįžtantieji iš Sibiro. Bet ir vakaruose gyveną lietuviai, išvystę didžiausią akciją siuntiniais į Lietuvą, ne tik materialinę būklę pagerino, bet sukėlė ir pasididžiavimą būti lietuviu. Tuo parodytas lietuviškas tarpusavio solidarumas, neturįs sau lygaus kitų tautų tarpe.

LIETUVIŲ

KULTŪRINIO BENDRADARBIAVIMO PAGUNDA

Kaip klausimas atsirado ir pribrendo

„Kultūrinis bendradarbiavimas“ yra terminas, išpopuliarintas dabar santykiuose tarp Maskvos ir Vakarų. Jis reiškia pasikeitimą studentais, mokslininkais, menininkais, parodom, spaudiniais, filmais.

Amerikiečiai, to bendradarbiavimo entuziastai, tiki ir skelbia: reikia kuo daugiau rodytis Sovietų Sąjungoje, susitikti su rusais, kviestis juos į Ameriką; tegul jie pažįsta amerikinių gyvenimą, tada pamatysią, kad Amerika nori taikos; tegul pažįsta amerikinio gyvenimo stilių, tada jo patys panorėsią savame krašte.

Ši tezė, populiarinama amerikiečių spaudoje, susilaukė atgarsio ir tarp kai kurių lietuvių. Ją labiausiai ėmėsi populiarinti Algimantas Šalčius, vienas iš čia išaugusios kartos žurnalistų. Su ja reiškęsi dvejopu būdu: rašydamas laiškus Lietuvos kompartijai dėl pasikeitimo studentais, koncertais, parodom ir t.t.; lankydamasis pas Sovietų delegacijos prie Jungtinių Tautų narį Gašką; rašinėdamas valstybės departamento pareigūnam; iš kitos pusės savo tezė jis populiarino tarp lietuvių per T. Žiburius. Jam pritarė kitas jo kolega laikraštininkas Al. Gimantas Drauge. Tačiau Draugas greitai nuo tos tezės susilaikė, ir abudu bendradarbiai bazavosi T. Žiburiai. Juos parėmė netiesiogiai V. Trumpa savo pranešimais kai kuriose kolonijose, paskiau straipsniu Aiduose. Kita spauda, nekomunistinė, nuo šios idėjos susilaikė. Lietuvos delegacija prie Pavergtos Europos Seimo oficialiu pareiškimu nuo jos atsiribojo, jos šaknis regėdama Sovietuose. Dar stipresnio pasipriešinimo jai parodė lie-

tuviai socialistai. Savo laikraščio Darbo redaktorių dr. J. Repečką, kuris buvo užsimojęs dėti A. Šalčiaus pasisakymą, atstatė iš pareigų. Bendradarbiavimo su komunistais jiems buvo gana iš nesenos jų praktikos Amerikoje. A. Šalčius mėgino savo idėjas permesti į akademinio jaunimo žurnalą Lituanus.

Šitokioje situacijoje IFB rodėsi tikslinga, kad susitiktų bendradarbiavimo šalininkai ir priešininkai išsiaiškinti, ar skirtingi pasisakymai spaudoje reiškia skirtingas nuomones iš esmės ar tik nesusipratimą terminuose. Taip atsirado New Yorke gegužės 2 neviešos kviestinių asmenų diskusijos, kuriose išdėstė savo nuomones pranešėjai pro ir contra, o paskui pasisakė susirinkusieji.

Pasisakymas pro

Algimantas Šalčius, pirmas pranešėjas, pareiškė tokias tezes:

— Vliko ir kitų veiksmų išlaisvinimo koncepcija pasirodė nereali. Jų buvo tikima, kad kilęs ginkluotas konfliktas tarp Rytų ir Vakarų įgalins ir Lietuvą išsilaisvinti. Gyvenimas parodė, kad karas nebeįmanoams ir kad Amerika nuo laisvinimo politikos atsisakė, ieškodama sugyvenimo ir bendradarbiavimo su sovietais.

— Tokioje padėtyje reikia ir lietuviams keisti savo koncepciją — atsakyti nuo išlaisvinimo ir imtis bendradarbiavimo santykių, tą bendradarbiavimą su kraštu reiškiant kultūrinėje srityje.

— Naują koncepciją vykdyti, bendradarbiaujant su kraštu kultūrinėje srityje, turėtų jau nebe politikai, o kul-

BENDRUOMENĖJE

tūrininkai. Žurnalistai gali atlikti čia tarpininko vaidmenį.

Iš tokių tezių ėjo praktinės išvados, kurių buvo ėmėsis pats A. Šalčius ir apie kurias jis čia susirinkusius informavo — apie savo kreipimąsi į kompartiją Lietuvoje ir kitus sovietinius pareigūnus bei valstybės departamentą, kaip buvo minėta anksčiau. Jo žygiai nesusilaukė atsakymo iš kompartijos, kuriai jis rašė. Viena aplinkybė galėjo tokį atsakymą sukliudyti — jo kolega pasiskubino paskelbti apie jo žygius viename lietuvių dienraštyje. Po to sovietinis radijas iš Vilniaus ir Tėvynės Balsas A. Šalčių išvadino provokatorium, o jo prašymas leisti jam, kaip amerikiečiui žurnalistui, aplankyti Lietuvą nebuvo patenkintas.

Klausiamas, kas turėtų būti toliau daroma, pranešėjas atsakė, kad jau viskas jo padaryta ir kad jis parodė iniciatyvą, ne Maskva: dabar beliktų laukti iš antros pusės atsakymo.

Pasisakymas contra

J. Stiklorius, Vliko vicepirmininkas, kalbėjo tokias mintis:

— Išlaisvinimo ir išsilaisvinimo kova neatgyveno, kaip manė pirmas pranešėjas, ir turi būti tęsiama. Jei išlaisvinimo vežimas ir rieda į pakalnę, kaip sakė pirmasis kalbėtojas, tai nereiškia, kad jį turim dar labiau pastūmėti. Pablogėjęsios aplinkybės nereiškia, kad turim kovos atsisakyti.

— Bendradarbiavimas su kraštu teoriškai yra gražus dalykas. Bendradarbiauti reikia su kiekvienu geros valios lietuviu (čia pasisakė pritariąs vysk. V. Brizgio minčiai, pareikštai Alto suvažiavime, kad reiktų priimti į Vliką, Altą ir komunistus, jei jie atsisakytų nuo Maskvos). Tačiau praktiškai Lietuvos lietuviai yra Maskvos pavergti, be Maskvos pritarimo jie negali jokio bendradarbiavimo vykdyti, o bendra-

darbiavimo su sovietiniais okupantais nei jų pareigūnais negali būti, nes tai padėtų jiems sankcionuoti įvykdytą padėtį. Su jais nereikia ir kalbėtis. Juo labiau nereikia kalbėtis veiksniams.

— Bendradarbiavimo formos kaip ekskursijos, nepriimtinos nei iš ten, nei į ten. Nepriimtinos pirmiausia principiniais sumetimais — nes tai būtų santykių palaikymas su okupanto pareigūnais. Nepriimtinos praktiniais sumetimais — nes iš ten išleis tik partijai patikimus, o į ten nuvykusiems neleis išsikalbėti nuoširdžiai su vietos lietuviams; mėginimas išsikalbėti reikštų jiems pasą į Sibirą.

— Bendradarbiauti, palaikyti ryšius reikia kaip lig šiol, privačiai, lietuviui su lietuviu. Daugiausia, kas galima šiuo metu padaryti, tai informuoti juos per radiją apie padėtį. Tokias transliacijas reiktų paremti.

Improvizaciniai pasisakymai

O. Labanauskaitė: Netinka kalbėti apie bendradarbiavimą; logiškiau kalbėti apie santykiavimą. To santykiavimo lig šiol buvo dvi fazės. Pirmą — asmeninė fazė (laiškai, siuntiniai) neatnešė, ko buvo norėta. Antra — organizuotas santykiavimas — praktiškai neįmanomas, nes jis priklauso ne nuo mūsų ir ne nuo krašte likusių, o tik nuo Maskvos. Maskva leido laiškus rašyti — rašėm. Ir ekskursijų ar kitų organizuotų žygių leidimas priklauso nuo Maskvos. Tad mūsų galimybės nedidelės. Turėtume tik vengti tų žygių, kurie duotų okupantui progą kenkti esantiems Lietuvoje.

V. Rastenis: Apgailestavo „stovėjimą atstu“, kurį įžiūrėjo J. Stikloriaus teze. Konstatavo, kad praktiškai kultūrinis santykiavimas nėra visiškai negalimas: privačiai siunčiama kultūrinė medžiaga kartais nueina, kartais ne. O ta, kuri nueina, ten per rankas keliau-

dama ir suplyšta. Santykiavimas su įstaigom Lietuvoje priklauso ne tiek, ar ta įstaiga yra maskvinė ar vietinė, kiek nuo to, kokis asmuo joje sėdi. Dėl ekskursijų — tokios ekskursijos kaip iš Kanados į Lietuvą buvo naudingos patiems Kanados komunistuojantiems. Po 2—3 metų ekskursijos iš Lietuvos prasidės. Tos rūšies iniciatyva gali padidėti dabar atsistojus vietoj Gaškos Preikšui ir Washingtono atsiradus Kapočiui, pietų Amerikoje Černiauskui. Pirmas santykiavimo klausimas gali kilti ryšium su sovietine paroda New Yorke, kur turės būti kas nors ir iš Lietuvos.

V. Vaitiekūnas: Norą „bendradarbiauti“ reikia suprasti kaip norą išlikti. Tačiau noras išlikti nėra pati aukščiausia vertybė. Už ją aukštesnis yra laisvės idealas, dėl kurio aukojasi ir gyvybė. Pasunkėjusios aplinkybės nereiškia, kad reikia atsisakyti nuo laisvės siekimo ir tenkintis tik išlikimu. Basanavičius, Kudirka buvo sunkesnėse aplinkybėse, bet laisvės kovos neatsisakė. Antra vertus, iš principo prieš ryšius su kraštu, t. y. su žmonėmis, niekas ir nepasisako. Kol tie ryšiai neveda į Lietuvos laisvės statuso išsižadėjimą — jie yra tvarkoje. Bet kai svarstant ryšius su kraštu, paliečiami santykiai su okupantu ar jo eksponentais, tai reikia atsiminti, kad esame karo padėtyje su šiais eksponentais. Santykių su jais užmezgimas reikštų, kad savo kovą nustojam vykdyti, nustojam kovoję už Lietuvos išlaisvinimą.

L. Sabaliūnas: Tas pats klausimas buvo tą dieną diskutuojamas ir tarp studentų (kalbėjo ten tuo reikalu dail. V. K. Jonynas. Red.) kitokia nuotaika nei šiame susirinkime. Jį svarstant reikia atsiriboti nuo pašalinių elementų. Tokis elementas šiuo tarpu yra skelbiamas bendradarbiavimas tarp Amerikos ir Sovietų. Tai nereiškia, kad juo turim ir mes pasekti. A. Šalčius tom pašalinėm nuotaikom pasidavė. Mūsų iš-eivijos tikslai ne tie patys kaip Amerikos ir Sovietų. Mes turim pasakyti, kada mums nepakeliui, bet ne atsisakyti nuo savo tikslų. Jei reikia, galim

matyti ir kitokių pavyzdžių — Alžiras nėra laisvas, bet nenustoja kovojęs.

V. K. Jonynas: Kultūrinius reikalus suplakēm su politiniais kaip ir Sovietai. Politiniai rabinai pavergė kultūrinius. O reikia kultūrą atriboti nuo politikos ir tik su kultūra eiti į Lietuvą, kuri jos yra ištroškusi. Ar ji pasieks Lietuvą? Tai priklauso, kokią spaudą siunčiame. Politinės makulatūros, partijų programų mes nenorim ir Lietuvoj nenori. Kultūros ištroškusiems lietuviams ir jos kurti negalintiems ir siūlau kultūrinį bendradarbiavimą, bet ne Sovietam. Man Sovietai neegzistuoja. Bendradarbiavimo tegul bijo tie, kurie bijo kultūros... Painformavo, kad vienas dailininkas jau gavo pasiūlymą iš Lietuvos iliustruoti vieno iš lietuvių rašytojų raštus (K. Bielinis iš vietos: Ir už tai bus geras honoraras!).

J. Pažemėnas: Sovietai geri psichologai. Jie moka parinkti tėvynės pasiilgimo ir kultūrinės veiklos motyvus ir jais gundyti atitinkamus žmones. Aiškėnimas, kad galima jų sugestijas prisiminti ir panaudoti savo tautiniam kultūriniam reikalui, yra tas pats naivumas, kuriuo sovietai žaidžia tarp Vakarų intelektualų visose tautose.

P. Jurkus: Jei Jonynas mano, kad jo menas Lietuvoje bus priimtas, jis klysta. Tie, kurie Lietuvoje lemia meno pasirodymą, pripažįsta tik socialistinį realizmą, t. y. meną, kuriamą pagal komunizmo programą. Tai rodo visos Lietuvoje pasirodančios iliustruotos knygos.

J. Šlepetys: Laiškai iš Lietuvos rodo, kiek lietuviai pareigūnai ten yra bejęgiai savo liniją vykdyti.

A. Bendorius: Visa propaganda už kultūrinį bendradarbiavimą yra ne A. Šalčiaus, bet Maskvos sugalvota.

Pirmininkaujantis, diskusijas baigdamas, pažymėjo, kad nuomonės skirtingos, tačiau jos nereiškia nei didesnio nei mažesnio tų nuomonių autorių patriotizmo. Jos yra tik ieškojimas tikslingesnio kelio aktualėjančiam „ryšių su kraštu“ ar „bendradarbiavimo“ klausimui spręsti. Tikslėngiausia būtų ne totaliai tą bendradarbiavimą priimti

ar totaliai atmesti, bet rūpestingai apsvarstyti kiekvieną to bendradarbiavimo konkretų atvejį ir dėl tokio konkretaus atvejo nusistatyti.

Kas paaiškėjo?

Paaiškėjo, kad nuomonės skiriasi iš esmės. Viena tradicinė ir daugumos nuomonė: — kovojam prieš okupaciją už laisvą Lietuvą; branginam tuos faktus ir ženklus, kurie manifestuoja nepriklausomos valstybės buvimą ir jos tarptautinį pripažinimą; nedarom nieko, kas nepriklausomos valstybės idėjai pakenktų; taigi atmetam bendradarbiavimą su okupantu ar jo atstovais, nes tai stiprintų okupanto sukurtos padėties įteisinimą.

Antra nuomonė, priešinga pirmajai, mažumos: — Kova už valstybinę laisvę beprasmė; taigi ir nepriklausomybės pripažinimas ar nepripažinimas neturi realios vertės; tautos realios vertybės yra gyvieji žmonės ir jų kuriama kultūra. Tom dvejopom vertybėm išlaikyti bei palaikyti Lietuvoje ir užsienyje reikalingas kultūrinis bendradarbiavimas tarp vienu ir kitu, nepaisant, kad Lietuvoje valdo okupantas, ir nesibijant palaikyti santykius su okupaciniais pareigūnais.

Pirmosios nuomonės tragika: ją įvykdyti be palankios tarptautinės raidos neįmanoma, o dabartiniu metu tarptautinė raida daros vis labiau ir labiau nepalanki.

Antrosios nuomonės tragika kita: pirmiausia — jos atstovų apsigavimas; jie smerkia pirmosios nuomonės atstovus „politikus“, ir tuo pačiu metu patys taip pat skelbia politiką, tik vietoj „išlaisvinimo politikos“ skelbia „kultūrinio bendradarbiavimo politiką“; tai ne kas kita kaip vienos politikos pakeitimas kita politika. Antra, vietoj kovos prieš okupaciją skelbdami kultūrinio bendradarbiavimo politiką, skelbia, sakytum, abipusių kompromisų politiką: aš pripažįstu okupanto įvykdytą padėtį ir už tai tikiuosi kultūrinės veiklos laisvės. Šioje koncepcijoje silpniausia yra tai, kad nerealiai įvertinamas okupantas. Jis mielai priimdamas pirmą poziciją, nepriims (ir negali iš

savo prigimties priimti) antros pozicijos (kultūros laisvės), nes jis tepripažįsta tik kultūrą, grįstą socialistine komunistine doktrina, ne laisve. O ta doktrina faktiškai kultūrą, kaip ją supranta esantieji laisvėje, žudo.

To kultūrinio bendradarbiavimo pagrindų analizė rodo nedžiuginančią išvadą: krepšelį atiduosi, bet obuolių negausi, nebent su piktu kirminu viduje.

STUDENTAI KULTŪRINIO

BENDRADARBIAVIMO KLAUSIMU

Diskusijos kultūrinio bendradarbiavimo su sovietinės Lietuvos įstaigomis klausimu rado atgarsio ir akademinio jaunimo spaudoje. Vieną iš jaunimo pasisakymų randame Čikagos Studentų Ateitininkų Draugovės leidžiamame **Sūkuryje**. Šio ofsetu spausdinamo ir įdomiai redaguojamo laikraščelio No. 4 vedamajame kultūrinio bendradarbiavimo akvokatai charakterizuojami kaip gerų norų žmonės, tematą kultūriniame bendradarbiavime tik gerus rezultatus. Vedamojo autoriui klausimas tačiau atrodo kitaip: „... pažiūrėjus giliau į šį klausimą, aiškiai matyti, kad oficialus bendradarbiavimas tiek iš teoretiško tiek iš praktiško taško žiūrint yra nesusipratimas, visai nesutinkąs su sveika logiška galvosena“. Toliau rašoma: „Mes nedėstysime argumentų, nes tam reiktų ilgesnio straipsnio. Vieton to mes patartume propaguotojams perversti sovietišką žodyną, kuriame definiuojami tokie dalykai kaip laisvė, kultūra, religija, o jei žodynas neprieinamas, tai pažiūrėti į Lietuvių Enciklopediją po užvardinimu „kultūrkomunizmas“. Taip pat pravartu pasekti amerikietišką bei lietuvišką spaudą apie tokius „kultūrinius“ bendradarbiavimus kaip buvęs Jaunimo festivalis ar šiais metais rengiamas Vienoje. Praverstų pasiklausinėti studentų, kurie žino apie šiais metais atvykusius iš Rusijos „exchange students“. Vedamųjų autoriais **Sūkury** pažymėti J. Štuopsis ir E. Sakalauskas. Laikraštėlį redaguoja G. Griškėnaitė, administruoja A. Samuolis. Abeji turi po kolektyvą. **Sūkurys** rašo

aktualiomis temomis ir jo leidimas rodo akademinio jaunimo kūrybingumą. Ypač įdomus R. Rudžio redaguojamas **Man Regis** komentarų skyrius.

OPERA IR KULTŪRINĖ MŪSŲ REKLAMA

Chicagos lietuvių vyrų choras „Vytis“ 1949 m. susitvėręs savanoriškumo principais, neturi nei operos rūmų, nei atlyginamo meninio ir administracinio personalo, nei kasos, kuri siektų bent tūkstantį dolerių. Tik užsispyrimas, ryžtas ir neįkainuojamas aukos darbas išvedė Chicagos vyrų chorą ir jo sukurtą lietuvių operos kolektyvą į visą eilę laimėjimų.

Mūsų operos meninį lygį įvertino ir įvertins muzikos kritikai. Šios trumpos apžvalgos rėmuose norima tik pažvelgti, kiek mūsų operos garsas nuskaubė į platesnę plotmę ir kiek tai buvo naudinga Lietuvos reikalui reklamine prasme?

Rigoletto operos spektakliai tuometinio operos meno vadovo Vl. Baltrušaičio buvo atkurti Vilniaus operos švietimo, lyg ir pratęsiant trumpas naujai įsteigtos Vilniaus operos žydėjimo dienas. Su Rigoletto spektakliais parodyta, kad išėivijoje galima ir be valdiškų algų operą pastatyti ir net pasiekti Vilniaus operos lygį. **Kartu tai buvo nepamainoma proga pasirodyti ir atskleisti naujiems dainos talentams. Rigoletto spektakliai tai buvo sentimentas Lietuvai ir Lietuvos operos tradicijos pratęsimas išėivijoje:**

Po **Rigoletto** spektaklių, visgi, mūsų operos dirigentas A. Kučiūnas buvo pastebėtas ir pakviestas į Chicagos **Lyric** operą kaip dirigento asistentas.

Ruošiant **Faustą**, be piniginių problemų, atsirado ir kitų sunkumų. Priesireikė gero moterų choro ir Margaritos, kurios, Bičkienei Italijon išvykus, neturėjom. Čia vėl pasirodė vyrų choro stiprūs organizaciniai gabumai. Buvo greit sudarytas puikus operos moterų choras ir Margaritos rolei iš Europos atsikviesta J. Liustikaitė. Repetuojuant operą, kryžiausiai dvi mokyklos —

lietuviškoji Vl. Baltrušaičio ir vakarietiškoji — A. Kučiūno. Jos gražiai lydinosi į vieną bendrą derinį. **Faustan** įsijungė nauja ir stipri jėga — St. Baras, kuris jau galėjo pakeisti talkininką latvi V. Salną.

Specialiai lietuviškojo **Fausto** pažūrėti iš Clevelando atvyko vietinės operos savininkė Cafarelli. Pamačiusi **Fausto** spektaklius, Cafarelli turėjo pripažinti tiesą: lietuvių opera savo meniniu lygiu viršija jos lokalinę operą.

Fausto spektaklis buvo pakartotas Clevelande. Šį kartą mūsų operą jau stebėjo nemažai amerikiečių. Po spektaklio inž. A. Vaitaitis, vienas iš **Fausto** operos rengėjų Clevelande, buvo pakviestas į amerikiečių profesionalų muzikų komitetą padėti organizuoti muzikinius parengimus Clevelande. Labai palankiai **Fausto** spektaklį įvertino ir aštri muzikos kritikė Rena Holkamp, kuri recenzuoja ir Metropolitan operos spektaklius.

Prieš **Carmen** premjerą, kuri įvyko šį pavasarį, žinią apie lietuvių operą ėmė plačiai skelbti Chicagos amerikietiškoji spauda ir radijas. Tarp kitko, čia didelę pagalbą suteikė J. Daužvardienė ir red. St. Pieža. **Mūsų operą paminėjo II amerikiečių laikraščių ir žurnalų.** Į spektaklį atvyko Chicagos **Lyric** operos vyr. direktorė Fox ir visa eilė amerikiečių muzikų. Dirig. A. Kučiūnui vadovaujant, spektakliai pasiekė gražų meninį lygį, atskleidę St. Baro, A. Stempuzienės, D. Stankaitytės, M. Kripkauskienės, J. Vaznelio, R. Mastienės ir kitų operinius talentus. Stebėtinai gražiai užsirekomendavo abu chorai.

Po premjeros didžiausias Chicagos dienraštis **Chicago Tribune** išspausdino operos aprašymą ir aštuonias nuotraukas iš operos spektaklio. Ne vienas lietuvių ir svetimtaučių klausė, kiek dienraščio redakcijai reikėjo sumokėti už tokią reklamą mūsų operai ir lietuvių vardui. Šia proga galima pastebėti, jog lietuviškosios reklamos prasme operos organizatorių ir darbuotojų vargas atnešė labai gerus rezultatus.

Beje, tas platus operos atgarsis buvo ne pinigais pasiektas, bet ilgu ir kruopščiu darbu. Tuoju po **Carmen** spektaklių vyrų choras gavo iš Mrs. Fox kvietimą dainuoti žinomoj **Chicagos Lyric** operoje, **Skrajojančio Olando** spektakliuose. Tokio kvietimo seniai laukia ir nesulaukia gerieji **Chicagos** lenkų, čekoslovakų ir kiti chorai. Jis buvo tikrai netikėtas ir be galo džiugus mūsų vyrų chorui. Bet štai atsirado problema: **Lyric** operos vadovybė operos programoje nenorėjo minėti lietuvių vyrų choro vardo. Bet vyrai nenusileido — be choro vardo jie atsiskakė operoje dainuoti: garbė reikalinga ne jiems, bet visiems lietuviams, lietuvių vardui. Pagaliau **Lyric** operos vadovybė nusileido ir programoje bus įrašytas **Chicagos lietuvių vyrų choras „Vytis“**.

Jei **Rigoletto** opera atnešė tėvynės prisiminimą, **Faustas** — reiškė naujų kelių ieškojimą, gi **Carmen** išvedė mūsų operą į platesnę plotmę. Be abejonės, tai vienas iš reikšmingiausių šio pavasario kultūrinių įvykių.

Kada su didelėmis pastangomis, visokiems nepritekliams ir visuomenės nepasitikėjimui reiškiantis 1957 m. pavasarį buvo rengiamasi pirmajam **Rigoletto** operos spektakliui, operos administratorius Vyt. Radžius „Drauge“ pareiškė: „Kas gali būti sunku dėl didesnio lietuvių garso ir dėl tėvynės...“ Radžius ir opera su **Carmen** pastatymu savo pasiryžimą tesėjo.

Apie mūsų operos laimėjimus garsas pasiekė ir okupuotą Lietuvą. Iš ten įtakingi muzikai siūlo savo operas išleisti lietuvių operos scenai ir aiškiai džiaugiasi mūsų operos gražiais laimėjimais.

VI. B-s

LITUANISTINĖ MOKYKLA

Chicagos Aukštesnioji Lituanistikos Mokykla praėjusį pavasarį pradėjo dešimtuosius mokslo metus. Tai didelis įvykis Amerikos lietuvių gyvenime. Mokykla suorganizuota ir pradėjo veikti 1950 m. pavasarį. Pradžioje ji buvo prisiglaudusi lietuvių parapijinių mo-

kyklų patalpose ir buvo verčiama kilnotis iš vienos vietos į kitą. Dabar ji įsikūrusi gražiuose tėvų jėzuitų pastatytuose namuose **Jaunimo Centre**. Pirmuoju direktorium buvo **Stasys Rūdys**, vėliau **B. Babrauskas**, dabar mokyklai sėkmingai vadovauja **A. Rūgytė**. Mokykloje dirba 18 mokytojų. Mokyklą lanko apie 350 moksleivių. Mokslas vyksta šeštadieniais. Nuo šių mokslo metų pradžios prie mokyklos įsteigti aukštieji pedagoginiai lituanistikos kursai naujiems mokytojams ruošti. Suorganizuota akademinė lietuvių kalbos kalsė, kurią lanko 12 studentų, studijuojančių techniškuosius mokslus įvairiuose **Chicagos** universitetuose. Tėvų jėzuitų palankumas šiai lietuviybės tvirtovei nepaprastai didelis. Kaip būtų miela, kad gražiu tėvų jėzuitų pavyzdžiu pasektų lietuviškosios parapijos kituose miestuose.

Prie **Chicagos** prisiglaudusiame **Cicero** mieste veikia kita Aukštesnioji Mokykla, sėkmingai vadovaujama kun. **P. Petlabos**. Ji įsteigta ir sudarytos sąlygos augti ir stiprėti **Šv. Antano** parapijos klebono prel. **Igno Albavičiaus** pastangomis.

LIETUVIŲ BENDRUOMENĖS

TARYBOS SUVAŽIAVIMAS

Liepos 4—5 dienomis **Chicagoje** įvyko Amerikos Lietuvių Bendruomenės Tarybos suvažiavimas. Dvi karštas dienas susirinkę Tarybos nariai skyrė lietuviškųjų reikalų svarstymui. Jau šis faktas rodo, jog Tarybos nariai yra gilaus pasiaukojimo žmonės, laisvas poilsio dienas paskyrę darbui ir pareigai. Suvažiavimo metu išklaudyta eilė pranešimų, referatų, padiskutuota, priimtos rezoliucijos ir sveikinimai. Suvažiavime išryškėjo, jog bendruomeninė idėja pirmoje eilėje gyva ir realioje, kurie ant savo pečių tempia nelengvą darbo našta, kaip centro valdybos žmonės ir apygardų pirmininkai. Tarybos suvažiavimo darbus sekė ir sveikinimo žodžius tarė Lietuvos konsulas **Chicagoje** dr. **P. Daužvardis** ir **Pasaulio Lietuvių Bendruomenės** pirmininkas **J. Matulionis**. Dienraštis „Drau-

gas“ skyrė daug vietos suvažiavimo aprašymui ir įvertinimui.

Studijų ir poilsio savaitė

Amerikos ir Kanados Lietuvių Fronto Bičiulių trečioji studijų ir poilsio savaitė rugpiūčio 9—16 dienomis vėl rengiama Dainavos stovykloje. Jai mestas šūkis „Važiuojam savaitei į Lietuvą — į Dainavą“. Studijų ir poilsio savaitę organizuoja Clevelando Lietuvių Fronto Bičiulių sambūris, vadovaujamas dr. K. Ambrozaičio.

Studijų ir poilsio savaitės pradėtos organizuoti Vokietijoje. Europos LF Bičiuliai jau surengė penkias studijų ir poilsio savaites. Europos LF Bičiulių mintis perkelta į Ameriką 1957 metais. Tų metų vasarą rugpiūčio mėn. pirmoji Amerikos ir Kanados LF Bičiulių studijų ir poilsio savaitė įvyko pas tėvus pranciškonus Kennebunk Port, Me. Dalyvavo 60—70 bičiulių. Savaitė buvo pašvęsta lietuvių išlaikymo studijoms.

Antroji Amerikos ir Kanados LF Bičiulių studijų savaitė surengta 1958 m. rugpiūčio mėn. ALRKF Jaunimo Dainavos stovykloje. Dalyvavo 100—130 bičiulių ir svečių. Gvildentos lietuviškosios kultūros, laisvės kovų prasmės, lietuvių moters rezistencijoje vaidmens, Lietuvos medžiaginio kilimo ir lietuvių charakterio problemos. Studijų dienas organizavo Detroito LFB sambūris, vadovaujant dr. V. Majauskui, J. Buitkui ir talkininkaujant Chicagos LF Bičuliams.

Trečioji Amerikos ir Kanados LFB studijų ir poilsio savaitė Dainavos stovykloje pradedama 1959 m. rugpiūčio 9 d., sekmadienį, baigiama rugpiūčio 16 d. Stovyklavimo vieta: ALRKF Jaunimo stovykla Dainava, 15100 Austin Rd., Manchester, Michigan. Dalyvauti kviečiami Amerikos ir Kanados Lietuvių Fronto Bičiuliai, jų šeimos ir kviesti svečiai. Sudarytos sąlygos atostogauti šeimoms su mažesniais vaikais. Vaikams organizuojama globa — vaikų darželis. Už maistą ir nakvynę suaugę moka 30 dol. savaitei, vaikai pusę kainos.

Šiųmetinėje studijų ir poilsio savaitėje nagrinėsime šiuos klausimus: iš stalinizmo į chruščiovizmą Lietuvoje, Demokratijų tipai, Modernizmas ir realizmas dailėje, Literatūros aktualijos. Paskaitos ribosis akademinė valanda (45 min.). Po paskaitų diskusijos. Studijinę dalį tvarko St. Barzdukas. Vakaraus bus koncertai, šokiai, skaitomas stovyklos dienraštis ir rengiami literatūros vakarai. Sporto ir pramogų vadovas V. Pikūnas, literatūros vakarų — rašytojas A. Baronas. Susikaupimo ir maldos valandą kritusiems Lietuvos partizanams pagerbti ir prisiminti organizuoja dr. V. Majauskas. Studijų savaitės moderatorium pakviestas dr. J. Girnius.

Stovyklautojų patogumui virtuvės ir ūkio darbams sudarytas samdomas personalas, tad stovyklautojai bus laisvi nuo pašalinių darbų.

Iki pasimatymo trečiojoje Amerikos ir Kanados Lietuvių Fronto Bičiulių studijų ir poilsio savaitėje prie gražaus Spygliaus ežerėlio.

Chicagos Lietuvių Fronto Bičiulių iškyla

Kiekvieną pavasarį, kai tik meilčiau pradeda šypsotis saulė ir lietaus lašai nebekrinta į žemę, Chicagos apylinkėse esančiame dideliame ir gražiam Jonynų sode pasigirsta skambios dainos, muzika, kupletai, suliepsnoja laužas. Tai Chicagos Lietuvių Fronto Bičiulių ir jų svečių tradicinė pavasarinė iškyla į gamtą, pajvairinta paskaitomis, menine dalimi, linksmybėmis ir jaučio kepimu. Iškylos sumanytojas ir pradininkas dr. J. Kižys. Per eilę metų iškyla pavirto gražia tradicija ir susilaukia vis didesnio pasisekimo jaunimo ir vyresniųjų tarpe. Atvyksta bičiulių iš Detroito ir Clevelando. Rimos paskaitos iškyloje pasidaro tarsi įvadu į būsimąją LFB studijų ir poilsio savaitę. Ligi šiol iškylose paskaitas skaitė kun. dr. A. Baltinis, prof. M. Mackevičius, dr. J. Meškauskas, dr. V. Vardys ir kiti.

Šiųmetinė Chicagos LFB tradicinė

pavasarinė iškyla sutapo su lietuviškiosios tremties 15 metų sukaktimi. Atidarydamas iškylą dr. J. Kižys pabrėžė iškylos tradicijas, jos pobūdį ir jautrių žodžių prisiminė atmintinus baisiuosius birželio mėn. pradėtus Lietuvos žmonių trėmimus. Mažutėliai, jau gimę Amerikos žemėje, Jūratė ir Algis Jaisaičiai atnešė Lietuvos vėliavą ir padeklamavo patrijotinius eilėraščius. Iš Lietuvos atvežtoji trispalvė turi savo istoriją — ji plevėsavo Lietuvoje 1941 m. lietuvių tautos sukilimo metu. Lietuvos himną giedant vėliavą pakėlė inž. P. Narutis, vienas iš aktyviausių 1941 m. sukilimo vadų. Sekė dr. J. Meškauskas ir dr. V. Vardžio paskaitos.

Vakare, jau temstant, suliepsnojo laužas. Meninėje dalyje su deklamacijomis pasirodė M. Sadonis ir studentės Indrė Paliokaitė ir Vida Krištolaitytė. Nijolė Jankutė - Užubalienė nuotaikingai paskaitė iškylai parašytos eiliuotos humoristikos. Vladas Užubalis rašytojo Aloyzo Barono sukurtom linksmom dainom pritaikė melodijas, kurias padainavo kartu su V. Naudžium ir M. Sadoniu. Sekė dainos, muzika, šokiai, jaučio kepimas ir vaišės.

Rytojaus dieną iškylos dalyviai susitelkė malдай Beverly Shores bažnytelėj.

Iškylos metu Jonynų sodas buvo gražiai apšviestas, įrengti garsiakalbiai. Techniškuosius įrengimus gražiai sutvarkė bičiulis inž. L. Padleckas, talkinamas stud. Stuko, B. Brazdžionio ir kitų bičiulių.

Išrinkta Lietuvių Fronto Bičiulių Taryba

Gegužės mėn. korespondenciniu būdu išrinktas vyriausias Lietuvių Fronto Bičiulių organas, jungiantis visų kontinentų LF bičiulius. Vyriausias organas pavadintas **Lietuvių Fronto Bičiulių Taryba**. Į Tarybą išrinkti: prof. J. Brazaitis, dr. A. Maceina, dr. J. Girnius, dr. Z. Ivinskis, dr. J. Kazickas, kun. K. Balčys, St. Barzdukas, dr. Pr. Padalis, L. Prapuolenis.

Kartu išrinktoji JAV ir Kanados Lietuvių Fronto Bičiulių centro valdyba

liepos 5 d. pasiskirstė pareigomis: prof. J. Brazaitis — pirmininkas, dr. P. Kisielius, dr. V. Majauskas, dr. K. Ambrazaitis — vicepirmininkai, dr. J. Kižys — sekretorius, inž. V. Naudžius — išdininkas ir L. Prapuolenis — valdybos narys.

Naujoji valdyba aptarė artesnės ir tolesnės veiklos planus.

ATTSIŪSTA PAMINĖTI

ALRK Federacijos Jaunimo Stovykla, 1956 — 1958. Informacinis leidinys. 16 psl. Rūpestingai parengta knygutė apie stovyklos kūrimąsi (nors ir nutylint to kūrimosi visuomeninius vargus), jos dabartinę padėtį. Išspausdintos piniginės apyskaitos, rėmėjų, skolintojų, vadovybės sąrašai.

Lietuvių Fronto Bičiulių Studijų Dienos JAV šįmet įvyksta Dainavos stovykloje, Manchester, Michigan, 15100 Austin Rd., rugpjūčio 9—16 dienomis. Studijų dienas rengia Clevelando LF bičiuliai. Komisijos pirm. yra dr. K. Ambrozaitis. Paskaitinę dalį organizuoja St. Barzdukas, ūkio reikalus tvarko J. Mikonis ir Vl. Čyvas, spauda ir informacija rūpinasi V. Rociūnas, registruojamasi pas Vl. Palubinską, Studijų moderatorius dr. J. Girnius. Už savaitę asmeniui mokama 30 dol. Vaikams pusė kainos.

Stasys Džiugas. Neklaužados. Eiliuota pasaka. Iliustravo Vl. Stančikaitė. Saleziečių leidinys su JAV-bių Lietuvių Bendruomenės Kultūros Fondo parama. Castelnuovo Don Bosco, Italija, 1958. Trečioji St. Džiugo knyga jauniems skaitytojams, papuošta ypač gražiai spalvotomis Vl. Stančikaitės iliustracijomis.

Tautos Praeitis. Istorijos ir gretimųjų sričių neperiodinis žurnalas, pirmas tomas, pirmoji knyga. Redakcijos kolegija: vyr. redaktorius — Č. Grincevičius, redaktoriai — kun. V. Bagdanavičius, MIC. ir M. E. Nauburas. Leidžia Lietuvių Istorijos Draugija, Chicago, Illinois.

I D Ė J O S

Visuomeninės dvasios raida per 15 metų. + Kultūrinė diskusija be kultūros. Labdaroje konfliktas su happy end. + Politiniuose vidaus santykiuose, atsiskaidami nuo priešų siūlomos pagalbos, silpninam ne save, o priešą. + Taktika, liečianti kovą su priešu, turėtų būti visų sąjungininkų suderinta ir karo metui ne taikai, priderinta. + Laikraštinių reakcija, kuri veda į laikraščio pavertimą dėže popieriam ir visam kam.

1.

Pradėti pusmečio idėjų apžvalgą bus tikslingiausia nuo paskiausiai dr. J. Girniaus paskelbtų minčių **Aiduose**. Tai išvados apie penkiolikos metų tremties visuomenės psichologinę - moralinę raidą. Išvados nelinksmos: optimizmas (naivus) pakeistas pesimizmu (perdėtu) ir apatija (bet tik ne materialinėm gėrybėm). Naivų optimizmą kildino tikėjimas greitai įvyksiant politinį idealą — Lietuvos išlaisvinimą. Jo užtrukimas neribotam laikui pastūmėjo į nusivylimą jau ir tautiniu idealu — išlikti lietuviams. Apatiją, atsisakymą nuo pastangų lietuvių išlaikyti savo vaikuose jie mėgina grįsti filosofavimu — „vistiek neatsispirsim, tokia jau emigracijos dalis“.

Prieš šitą pesimizmą bei fatalizmą ir stoja autorius. Jis nesiima pigių pranešimų optimizmui sukelti. Jis mato, kad net ir blogesnė aplinkybėse optimizmas gali išlikti, jeigu... Jeigu jis bus paremtas tikėjimu. Ne tikėjimu laimėti, bet tikėjimu, kad tie idealai, kurių jis siekia, yra didelės vertybės. Rašo: „Ne pasisekimo šansai, o siekiamosios vertybės yra žmogiškai prasmingos veiklos normos. Dėl to, kas brangu, kovojama nesiklausiant laimėjimo šansų. Kokie šansai bebūtų, kova dėl to, kas brangu, niekada nėra beviltiška. Ji savy pačioje yra vertinga, nepriklausomai nuo to, kiek jai lemta būti išoriškai sėkmingai. Žmogaus vertę matuoja ne išorinė sėkmė, o tik tai, ką brangino. Pati kova yra vertinga, pats kovojimas jau yra savyje laimėjimas“.

Tuose žodžiuose randi sutvirtinimą ir pateisinimą tiesom, kurios sudaro dabartinio lietuviško „tikėjimo“ turinį: įprasminimą kovai dėl Lietuvos išlaisvinimo, nuo kurios šiandien mėgina kai kas atkalbėti; įprasminimą žygiams tu laisvės kovotojų Lietuvos netolimoje praeityje, kuriuos kai kas šiandien mėgina paneigti; įprasminimą tiems, kurie aukojasi šeimai, visuomenei, prisiimdami pareigas pareigėles, nors už tai niekas neatlygina.

Žmogaus buvimo ir jo psichologinio pasitenkinimo prasmę atkeldamas į idealistinę plotmę, autorius, žinoma, yra labai nemadingas. Čionykštėse Amerikos sąlygose madingas yra oportunizmas, naudos ieškojimas. Tuo ima gyventi tėvai, tai juo labiau perduoda ir vaikams. Dėl to taip sunku išlaikyti idealistinius nusiteikimus. Bet nepaneigiama autoriaus tiesa, kad jei kas išgelbės tremtinius, tai tik žmonės su idealistiniais nusiteikimais. Galėtum pridėti dar plačiau: jei Ameriką kas išgelbės nuo perankstyvos katastrofos, tai tik idealizmo atstovai.

Tačiau kad tos autoriaus tiesos būtų plačiai priimtoms, sunku tikėti, nes „miniai“ neužtenka žodžių, jai reikia „stebuklų“.

2.

Diskusija dėl rašytojo A. Landsbergio „Penkių stulpų turgaus aikštėje“ apibūdino tremties intelektualinį ir moralinį lygį, kai svarstomi kultūrinio pobūdžio klausimai. Autoriaus paliesta medžiaga ir problematika yra svarbi. Medžiaga priklauso tai rūšiai, kuri mū-

SPAUDOJE

sų rašytojų buvo labiausiai apleista. Juos labiau buvo sudominus medžiaga „kaip mes bėgom iš Lietuvos“ negu partizaninių kovų medžiaga. Negausioje partizaninėje literatūroje pirmas žingsnis buvo J. Daumanto chronikiniai pasakojimai **Partizanai Už Geležinės Uždangos**. Toliau jau dramos forma jos ėmėsi **J. Grinius (Žiurkių kamera)**, naujausias ir buvo Landsbergio taip pat dramatinis veikalas. J. Grinius buvo ryškinęs lietuviškoje medžiagoje antigonišką idėją. A. Landsbergis priėjo su gyvesniais argumentais tų, kurie visą ginkluotą kovą matė esant beprasme. Laikui sukant gyvenimo ratą, netektų nustepti, jei prie tos pačios medžiagos būtų prieita ir iš banaliosios pusės, Bernard Shaw pavyzdžiu. Skirtingi laikai, skirtingi žmonės, skirtingi ir žvilgsniai. Tačiau visa ši medžiaga ir jos problematika bei jos rimtas svarstymas, kai kilo polemika, nugrimzdo į dugną. Išsivertė pigus putojimas, šūkavimai, parodę intelektualinį išsekimą, bet išaugusias ambicijas tarp tų, kuriuos norim laikyti kultūrinio gyvenimo reiškėjais. Tik pasibaigus šūkavimui, vienintelė žičkutė **Naujienose** ėmėsi ramiai ir esmiškai aiškinti, kodėl veikalas sukėlė kai kuriems žiūrovam neigiamus įspūdžius, priežastį raskdamas netinkamame veikalo pastatyme.

3.

Labdaros sritis yra mažiausiai paliečiama konfliktų, kurie iškiltų spaudoje. Tačiau šiomet tokis konfliktas prasi-veržė. Tai buvo konfliktas ne dėl skirtingų idėjų labdaros srityje, bet dėl toje srityje veikiančių asmenų charakterio. Autokratinis charakteris gali reikštis pozityviai, kai visi kiti jaučiasi menkesni ir turį jam paklusti. Konfliktas kyla, kai tokis charakteris susitinka su kitu, kuris turi savo nugarkaulį ir

jaučiasi mokąs darbą organizuoti. Pastarojo tipo ir buvo Balso reikalų vedėjas, kun. L. Jankus, kuris dėl savo sėkmingos veiklos labdaros srityje **Į Laisvę** redakcijos buvo paskelbtas metų žmogum. Čia buvo priežastis konfliktui. Laimė, Balso pirmininkas kan. Končius nugalėjo save, ryždamasis laikytis toliau legalios tvarkos — Balso valdybos nutarimų, ne savo charakterio polėkių. Bendradarbiavimas buvo atstatytas, ir visas įstaigos darbas suimtas į dar stipresnes legalinės tvarkos ribas. Tokią išeitį galima tik sveikinti.

Jei visas reikalas taip laimingai susitvarkė, didelę dalį nuopelnų tenka atiduoti ir balfinei visuomenei, kuri pasirodė savo reagavimu gyva, jautri, veikianti. Didesnio konflikto išvengimas reikia laikyti tam tikru demokratinės dvasios laimėjimu. Pelenų paliko tik atskiri veikėjai, kurie, kaip išaiškėjo, dviveidišku vaidmeniu mėgino įpūsti konflikto žarijas.

4.

Politinis sąmoningumas — apie jį buvo galima spręsti iš tylos, paskui iš staigaus ir mažiausiai laukto prabilimo. Buvo tyla dėl politinių grupių santykių. Rodės tai geras ženklas, reiškias sustiprėjusią sąmonę, kad esamom sąlygom grupėm nėra dėl ko grumtis, ir kad grupinėm grumtynėm niekas čia nieko nelaimės.

Tačiau tokia išvada pasirodė per greitą. Spaudą pražiodė ir partines grumtynes pažadino bolševikinėje **Tiesoje** paskelbtas tautininkų buv. gen. sekr. **V. Rastenio** tardymo protokolas, kai jis buvo bolševikų kalėjime. Po V. Rastenio ta pati bolševikinė spauda jau paskelbė naujos medžiagos apie **dr. P. Karvelį**. Jei pasirodys, kad ji tikslą pasiekia, netenka abejoti, tokios medžiagos bus ir daugiau. Jos tikslas — sukurstyti lietuvių nepasitikėjimą

vienas kitu, duodant naujų argumentų vienos grupės kovai prieš kitos grupės veikėjus.

Kaip lietuvis, sąmoningas politikoje, turėtų tokias sovietines reveliacijas priimti? Teismų praktikoje yra tam tikra tvarka, pagal kurią neleidžiama naudotis nei gynėjui nei kaltintojui įrodomąja medžiaga, įgyta nelegaliu keliu (Amerikoje pvz. slapta policijos užrašytas telefoniniais pasikalbėjimais). Lietuvių tarpusavio santykiuose tiktų tas pats dėsniš — nesinaudoti tarpusavio santykiuose medžiaga, pateikta sovietų. Nesinaudoti, nes žinom, kokiū būdu ji išgaunama. Žinom, ko verti yra bolševikų išgauti Mindszenty pareiškimai arba Lietuvoje vyskupo Paltaroko, kan. Stankevičiaus ir kt. Tokios medžiagos atmetimas pademonstruotų mūsų solidarumą bendroje kovoje prieš okupantą. Tarp savęs esam skirtingi, bet vieningai atsparūs priešui ir jo užmačiom ir jo pagalbos nereikalingi.

Tokio politinio sąmoningumo ir kovos vieningumo mūsų spaudos dalis neparodė. Kai kurie laikraščiai (**Vienybė, Naujienos**) neatsispyrė pagundai pasisemti medžiagos iš Maskvos kovai su politiniu priešininku. **Vienybė** nuėjo dar toliau: medžiagą klastojo, suvedama asmenines sąskaitas su V. Rasteniu ir V. Gedgaudu. Iš kitos pusės galima pažymėti pozityvų **Darbininko** susiorientavimą į Maskvos provokaciją atsakyti pasikalbėjimu su pačiu V. Rasteniu, kad būtų demaskuota bolševikinė Tiesa ir NKVD metodai, kokiū būdu tie pareiškimai yra išgauti.

5.

Taktikos pakrikimas, iš kurio reikėtų gelbėtis... Išpažįstam politinio susiklausymo reikalą, bet ar jį vykdom; išpažįstam žodžio laisvę, bet ar jaučiam atsakingumą už laisvus pasisakymus? Tokius klausimus suaktualino spaudos atsiliepimai apie vadinamą „kultūrinį bendradarbiavimą su kraštu“, apie šalpa anapus, apie savosios padėties tremtyje vertinimus ir pan. Labiausiai pa-

traukė dėmesį Tėviškės Žiburiuose pasisakymai. Kai suaktualėjo tas „bendradarbiavimo“ klausimas, Lietuvos delegacija prie Pavergtos Europos seimo pasisakė prieš tokį bendradarbiavimą, kuris reiškia santykių palaikymą su Lietuvą valdančiu okupaciniu režimu. Tai buvo kolektyvinis įspėjimas visuomenei. To nepaisydamas, laikraštis ir toliau skelbė nuomones, priešingas tam įspėjimui. Tada J. Matulionis viešu laišku prašė tų nuomonių nebeskelbti, primindamas aną bendrą liniją. Būdingai paaiškino redakcija: demokratinuose kraštuose ir prezidentų bei vyriausybės galvų pareiškimai kritikuojami, tad kodėl negali būti reiškiamos ir kitokios nuomonės nei aname delegacijos pareiškime. Vadinas, susiduriam su faktu, kuris gali būti laikomas paradoksu: norim turėti bendrą politinį organą, kuris reikštų bendrą liniją (tokio organo sudarymą **T. Žiburiai** labai remia), bet nenorim turėti tos bendros linijos; skelbiam politinio susiklausymo reikalą, bet palaikom politinį individualizmą. Tai darome norėdami pagerbti laisvę.

Laisvė turi du „galus“: teisę pareikšti savo mintį ir pareigą jausti atsakingumą, ar tas minties pareiškimas nepakenks viešajai gerovei, ar nebus skriauda kitiems asmenim. Teise pasinaudojimas, bet atsakingumo pareigos užmiršimas jau spėjo pakenkti lietuviams anapus — šioj pusėj spaudos entuziastingos kalbos buvo apmokėtos lietuvių tardymais ir dingimais Punske, Lenkijoje. **Darbininkas**, atsiliepdamas į tą laisvą, bet neatsakingą žodžio vartojimą demokratių kraštų pavyzdžiu, priminė, kad lietuvių spaudos padėtis nėra tolygi Amerikos spaudai. Lietuviai tebėra karo padėtyje su Lietuvos okupantu, kuris ir toliau puola ne tik ten esančius lietuvius, bet ir esančius laisvame pasaulyje, o laisvojo pasaulio lietuvių gyvenimo neigiamybės panaudoja kaip priemonę nustatyti pavergto krašto lietuviui prieš laisvuosius. Taikos metu miestas spindi žiburiais, karo metu miestas aptemdomas, kad priešui nebūtų rodomi taikiniai. Lietuvių spau-

dai siūlė vartoti karo meto „apsitemdymus“.

Šis pakrikimas dėl taktikos — nesuorientavimas, kaip suderinti praktiškai žodžio laisvę su atsakingumu, nuomonės individualizmą su vieningu autoritetu dar labiau pabrėžia reikalą, kad lietuvių opinių sudarantieji veiksniai susitartų, suderintų liniją konkrečiais klausimais, kaip tai daroma karo metu sąjungininkų jėgų.

6.

Baigti spaudos idėjų apžvalgą tenka dar vienu nauju reiškiniu — tai po akcijos atėjusia reakcija. Akcija buvo pernai 60 pasirašytas pareiškimas prieš nuosmūkį kam laikraščiai skelbia meno ir kultūros klausimais diletantų nuomones. Šiemet prasidėjo reakcija — **Drauge, Tėviškės Žiburiuose** eilė laikraštinių pradėjo laikraščius pulti iš kitos pusės: kam jų raštus cenzūruoja,

brauko, dako, anot vieno pareiškimo, kam laikraščių drambliai mynioja porcelaną. Reikia pagerbti laikraštinių darbą, ypačiai, kad jie rašo daugumas nemokamai.

Taip, reikia pagerbti laikraštinių geras pastangas. Bet reikia stebėtis jūžulumu tų, kurie savo straipsnius palygina su porcelano krautuve. Reikia džiaugtis, kad priaugo eilė laikraštinių. Bet reikia stebėtis, kaip jų dalis neturi „savikritikos“ savo raštam, kuriuose banalybės aiškinamos ilgom tiradom; stebėtis draugiška panegirika iki tvirtinimo: jei ne tas ar kitas bendradarbis, tai laikraštis nebūtų skaitomas.

Gal tai tik pereinamasis reiškinys. Pereinamasis iš vienos genracijos į kitą. Akademinuose skyriuose (**Dirvoje, Drauge**) pastebima jaunų laikraštinių, kurie turi idėjų ir natūralaus takto. Tai viltis ateičiai.

J. B.

NEĮTEISINTI BOLŠEVIKINĖS PROPAGANDOS

Dienraštis **Draugas** liepos 20 d. nr. 168 paskelbė įdomų Pr. Gr. straipsnį, kuriame rašoma apie propagandos reikšmę, jos svarbą ir žalą, kai propaganda paverčiama melu. Straipsnio autorius gražiai nurodo, kaip reikia būti apdairiems ir atspariems, kad klasingos sovietinės propagandos neįteisintume. Kai kurias būdingesnes straipsnio vietas persispausdiname.

“Visiems tiems, kurie yra pabėgę nuo raudonų teroro, jis keršija visais prieinamais būdais. Jei tokio priešo nepajėgia esunaikinti fiziškai, stengiasi jį suniekinti, kad jo žodis, sakomas prieš komunizmo kėslus, liktų bevertis... Dabartinėj Maskvos propagandoj prieš politinius pabėgėlius nesunkiai galima pastebėti tas pats tikslas — morališkai sunaikinti vadus, išskaidyti visuomenę į daleles pagal dėsni: “pa-

dalink ir valdyk”. Kai vadai liks be vardo ir negalės tarp savęs susikalbėti, kai visuomenė liks be vadų ir autoritetų, kuriais pasitikėtų, jų propagandai kelias bus visiškai atviras ir laisvas.

“Būtų mūsų reikalams daug naudingesniau, jei mes pagrindinai nusistatytume neįteisinti bolševikinės propagandos savo tarpe. Naudotis jų propaganda, tai reiškia ją laikyti teisinga. O tačiau, žinant, kokias priemones jie šiam tikslui naudoja, tai būtų savo principų išdavimas. Savo prisidėjimu prie jų propagandos praplėtimo mes tik sutelkiame jų kėslams pagalbą, kuriuos tikrai jiems nereiktų teikti, nes tai mūsų laisvės reikalui atneša daugiau nuostolių, nei mes patys laukiame”, — baigia išvedžiojimus straipsnio autorius Pr. Gr.

V A R D A I

25 METŲ JUBILĖJUS

Tarp 27 šiųmetinių kunigų - jubiliatų savo 25 m. kunigystės jubiliejų šį pavasarį šventė ir kun. Petras Patlaba, baigęs Telšių Kunigų Seminariją ir vysk. J. Staugaičio išventintas Telšių katedroje 1934 m. gegužės 14 d. Lietuvoje dirbęs klebonu - administratorium ir gimnazijų kapelionu Skuode ir Telšiuose, kun. Patlaba iš esmės yra jaunimo kunigas, kalbąs jaunimui suprantama kalba. Tai jaunimo apaštalas. Žemaitijoje organizavo moksleivių ateitininkų stovyklas, Vokietijoje tapo Moksleivių Ateitininkų Sąjungos dvasios vadu. Tais laikais dvasios vadui tekdavo eiti ir daugiau nei kunigiškas pareigas: kartu su kitais vadovais tekdavo ir organizuoti ir vadovauti, ir bendradarbiauti. Kun. Patlaba tačiau neliko organizacijos žmogum: jam organizacinis rėmas niekad nebuvo daugiau kaip priemonė katalikiškam lietuviškam apaštalavimui. JAV todėl jį matome globojant ne tik at-kus, bet ir skautus, dirbiantis Jaunimo stovyklos reikalams, be daugelio kitų pareigų, taip pat direktoriaujant Cicero Aukšt. Litanistinėje Mokykloje. Šįmet atšventęs ir kitą savo jubiliejų — 50 m. sukakties — kun. Patlaba dirba vikaro teisėmis Cicero šv. Antano parapijoje, kur klebonauja prel. Albavičius.

● **Lietuvių katalikų dienraštis Draugas** švenčia auksinį jubiliejų — 50 metų sukaktį. Tai reikšmingas įvykis lietuvių spaudos istorijoje. Jis pradėtas leisti 1909 m. liepos 12 d. Wilke - Barre, Pa., mieste. Pradžioje buvo savaitraštis. Į Chicagą perkeltas 1912 metais. Dienraščio tarnyboje jau 44-tieji metai.

Draugo auksinio jubilėjaus iškilmingas minėjimas rengiamas lapkričio 15 d. Chicagoje.

Sulaukusiam 50 m. amžiaus Draugui linkime geriausios sėkmės ir ištvermės.

● **Arkivyskupo ir Metropolito Juozapo Skvirecko** dvigubą sukaktį paminjo visame pasaulyje išblaškyti lietuviai. Birželio 24 d. suėjo 60 metų nuo jo išventinimo į kunigus, o liepos 13 d. 40 metų nuo jo išventinimo vyskupu. Arkivyskupas savo kilme yra aukštaitis nuo Pasvalio, kunigo mokslus išėjo Žemaičių dvasinėj seminarijoj, o vėliau baigė Petrapilio dvasinę akademiją.

Arkivyskupas Juozapas Skvireckas didelę amžiaus dalį paskyrė Šv. Rašto vertimui į lietuvių kalbą. Darbininko 47 nr. Vacys Širka rašo, jog "prof. Juozapas Skvireckas, pats visa savo prigimtimi lietuvis patrijotas, niekad neužmiršo, kad jis ruošia kunigus Lietuvai ir lietuviams. Todėl buvo įsitikinęs, kad jie turi skaityti Šv. Raštą lietuviškai. Dėl to jis ėmėsi versti Šv. Raštą į lietuvių kalbą."

Jubiliasas gimė 1873 m. rugsėjo 18 d. (naujuoju stiliumi spalio 1 d.) ir dabar baigia 86 metus. Gyvena Austrijoj.

● **Kalbininkui Leonardui Dambriūnui** paskirta Aidų žurnalo mokslinė 500 dol. premija už jo studiją "Lietuvių kalbos veiksmažodžių aspektai".

Komisija Leonardui Dambriūnui premiją paskyrė už tai, kad jis savo veikalė pasirinko spręsti ir didžiai aktualią lietuvių kalbos mokslo problemą ir, tą problemą moksliskai spręsdamas, jis tiriamąją sritį gerokai išplečia ir daug ko naujo įneša, tuo būdu pataisydamas ir papildydamas ankstyvesnius užsieniečių mokslininkų tyrinėjimus. Komisija mano, kad premijuotasis mokslo veikalas pirmiausia turėtų būti išspausdintas lietuvių kalba, o vėliau išverstas ir išleistas anglų, prancūzų ar vokiečių kalbomis.

Leonardas Dambriūnas gimė 1906 m. vasario 5 d. Ukmergės apskrityje. Mokėsi nuo 1920 m. Ramygalos progimnazijoje, 1923 — 1927 m. Ukmergės

IVYKIUOSE

gimnazijoje, 1927 — 1934 m. Vytauto Didžiojo Univercitate Kaune. 1941 m. pakviestas filosofijos fakulteto vyr. asistentu prie lietuvių kalbos katedros. Bendradarbiavo ir bendradarbiauja lietuvių spaudoje ir reiškiasi lietuvių gyvenime.

Dambriūnas yra Lietuvių Fronto Bičiulių Tarybos narys.

● **Dr. Jonas Balys** liepos mėn. sulaukė 50 m. amžiaus. Mokslininkas, etnologas ir folkloristas, žymus tautosakininkas. Studijas gilino Grazo ir Vietos universitetuose. Buvo etnikos katedros vyr. asistentas VDU Kaune, Tautosakos archyvo vedėjas, Vilniaus universitete tautotyros katedros vedėjas. Tremtyje dėstė Pabaltijo universitete. Autorius eilės knygų ir mokslinių studijų lietuvių ir užsieniečių žurnaluose. Netrukus pasirodys jo stambus veikalas „Lietuvių dainos Amerikoje“. Dr. J. Balys kilme kupiškėnas.

● **Solistė Prudencija Bičkienė** pasigėrėtinai išpildė sunkią Toscos partiją amerikiečių operos pastatymuose Cincinnati mieste. Toscoje ji dainavo kartu su garsiu Milano Scalos solistu Constantine Ego, pastatymuose paruoštuose Dino Yanoupoulos iš Metropolitan operos. Opera pakviet solistę Prudenciją Bičkienę dainuoti Puccini operoje „Suora Angelica“.

● **Aktorė Elenutė Blandytė** deklamavo A. Niliūno ir V. Mačernio eilėraščius Chicagos Lietuvių Fronto Bičiulių pavasario iškyloje Jonynų sode.

● **Ignas Šeinius**, iškilus lietuvių rašytojas, diplomatas, publicistas, mirė šę pavasarį Švedijoje. Rašė lietuvių ir švedų kalbomis. Į lietuvių literatūrą įėjo ir išgarsėjo „Kuprelio“ romanu.

● **Vytautas Kavolis** suredagavo knygą „Lietuviškasis liberalizmas“, kurią išleido Šviesos — Santaros Federacija. Knygoje gausu straipsnių ir pasisakymų apie liberalizmą. Rašo Doniela, Drunga, Girnius, Greimas, Gureckas,

Jaks-Tyris, Kaupas, Kavolis, Rastenis, Šilbajoris, Trumpa. Viršelis dail. A. Kurausko, spaudos priežiūra V. Adamkavičiaus.

● **Dr. V. Maciūnas**, literatūros istorikas, liepos mėn. sulaukė 50 m. amžiaus. Baigęs humanitarinį fakultetą VDU Kaune, studijas gilino Bonnos ir Muencheno universitetuose. Disertacijai „Lituanistinis sąjūdis XIX amžiaus pradžioje“ medžiagą rinko Vilniaus, Varšuvos ir Krokuvos bibliotekose ir archyvuose.

● **Dr. Maciūnas** Pensylvanijos universiteto bibliotekoje sudarinėja esančios lituanistikos sąrašą, sužymėdamas tiek lietuviškas knygas, tiek kitomis kalbomis rašytas knygas apie Lietuvą. Jau surašyta 3000 vardų. Pensylvanijos universiteto biblioteka yra įsigijusi dr. Šaulio knygų rinkinį.

● **Meno žurnalas American Artist** paskyrė 8 puslapius dailininko **Povilo Puzino** biografijai ir kūrybos aprašymui. Straipsnį parašė meno kritikas Frederick Whitaker.

● **Kun. dr. J. Vaišnora, MIC**, birželio 26 d. privačioje audiencijoje įteikė savo knygą „Marijos garbinimas Lietuvoje“ Jo Šventenybei popiežiui Jonui XXIII. Sekančią dieną Vatikano valstybės sekretorius kardinolas Tardini knygos autoriui atsiuntė raštą, kuriame sakoma: Gerbiamas Tėve, Tavoji Bažnyčia ir nelaimingos tėvynės Lietuvos meilė aiškiai ir ryškiai atsispindi knygoje, kurią Marijos garbinimas Lietuvoje vardu Šventajam Tėvui drauge su pilnu pagarbos raštu, ką tik esi įteikęs“.

● **Aleksandras Stulginskis**, buvęs Lietuvos prezidentas, grįžęs iš Sibiro ir apgyvendintas Vytėnų kolchoze, kur esąs paskirtas galvijų farmos vedėju ar brigadininku.

● **Gen. Kubiliūnas**, buvęs Lietuvos kariuomenės štabo viršininkas, o vokiečių okupacijos laikais pirmasis ge-

neralinis tarėjas, tuojuo po antrojo Pasaulinio karo neišaiškintų asmenų vėkarų Vokietijoje buvo pagrobtas ir apie jį neturėta jokių žinių. Dabar pasigirdo žinių, jog jis kalinamas Butyrkų kalėjime Maskvoje.

● **Gen. A. Gustaitis**, buvęs Lietuvos aviacijos viršininkas, tebėra gyvas ir dirbęs vienoje Maskvos aviacijos įmonėje.

● **Irena Povilaitytė** ir **Vincas Natkus** gegužės 17 d. Vokietijoje sukūrė lietuviškos šeimos židinį. Chicagoje liepos 4 d. Moterystės sakramentus priėmė Irena Lozaitytė su dr. **Kazimieru Pemkum**. Visi jie aktyviai reiškiasi Lietuvių Fronto veikloje. Į **Laisvę Redakciją**, **Administraciją** ir **JAV** ir **Kanados Lietuvių Fronto Bičiulių Valdybą** jaunavedžius bičiuliškai sveikina ir linki geriausios laimės gyvenime ir pasisekimo darbuose.

Amžinybėn iškeliauo keletas lietuvių šiapus ir anapus, savo kruopščiu tarnybiniu darbu ar menine kūryba palikusių gilesnius pėdsakus. Balandžio mėn. Lietuvoje mirė skulptorius **Bronius Pundžius**. Gausus jo skulptūrinis palikimas liko Kaune, Vilniuje ir Puntuko akmenyje prie Anykščių. Gyvuošius paliko tik peržengęs 50 metų slenkstį. Vilniuje birželio 7 d. mirė poetas ir dramaturgas **Petras Vaičiūnas**, sulaukęs 69 m. amžiaus. Išleido

keletą poezijos rinkinių, bendradarbiavo literatūros žurnaluose, bet labiausiai iškilo kaip dramaturgas. Draminę kūrybą pamilo jaunystės dienose, dar studentaudamas Petrapilio universitete, kur 1914 m. parašė pirmąją pjesę „Prązydo nuvytusios gėlės“. Iš viso yra parašęs apie 20 pjesių ir komedijų. P. Vaičiūnas pažymėtinas ir kaip vertėjas. Vertė Ibseno, Šilerio, Hauptmano ir kitų moderniosios dramaturgijos autorių kūrinius. Paskutinioji P. Vaičiūno pjesė „Tėviškės pastogėje“ pastatyta 1941 metais. Sovietų okupacijos metais P. Vaičiūnas nieko naujo nebeparašė, tik buvo išleista jo anksčiau rašytų eilėraščių „Rinktinė“ ir kitu leidiniu išleistos kelios dramos. Birželio 14 d. Toronte mirė Lietuvos generalinis konsulas Kanadoje **Vytautas Gylys**, išgyvenęs 73 metus. Vytautas Gylys visą amžių praleido diplomatiniam darbe, kurį buvo pradėjęs 1919 metais. Palaidotas Park Lawn kapinėse Toronte.

● **A. a. Vincas Matikiūnas** mirė Chicagoje liepos 22 d. po ilgos vėžio ligos, sulaukęs 46 m. Velionis aktyviai dalyvavo 1941 m. sukilime Kaune ir jame neteko kojos. Buvo baigęs Kauno Pavasario gimnaziją, studijavo Vienos ir kituose universitetuose. Keletą metų dirbo Draugo spaustuvėje linotipininku. A. a. Vincas buvo Lietuvių Fronto bičiulis, aktyvus organizacijų veikėjas ir aukotojas, įvairioms organizacijoms paaukojęs šimtus dolerių.

“Į LAISVĘ” AUKOJO:

Dr. P. Kisieliūs — \$25.—; V. Ramonas — \$10.—; G. Stirbytė, L. Padleckas, dr. J. Kižys po \$7.—; Kun. dr. A. Juška \$6.—; dr. Alb. Šmulkstys \$3.—; S. Laniauskas, Marija B., K. Dabulevičius, V. Barisas, K. Motiejus, K. Činčius ir F. Fabijonas po 2 dol. J. Skardis, V. Šilėnas po \$1.

Mieliems žurnalo rėmėjams nuoširdžiai dėkoja

Į Laisvę leidėjai

"Į LAISVĖ" ATSTOVYBĖS:

Australijoje: N. Butkūnas, 9 Cowper St., St. Kilda South, Vic. A. Grigaitis, 21 Brunswick St., Fitzroy, Vic.

Britanijoje: J. Bružinskas, 46 Springcliffe, Bradford 8, York's.

Jungtinėse Valstybėse: A. Salys, 6540 So. Artesian Ave., Chicago 29, Ill., telef.: RE 7-6621; K. Gaižutis, 953 Maud Ave., Cleveland 3, Ohio; B. Polikaitis, 15483 Ward St., Detroit 21, Mich.; J. Ažuolaitis, 2012 N. Catalina St., Los Angeles, Calif.; A. Gaigalas, 325 Titan St., Philadelphia, Pa., telef.: HO 7-4176; A. Vaitkus, 85 Arnold Str., Waterbury, Conn.; A. Sabalis, 251 Alpronse St., Rochester, N. Y.

Kanadoje: Vl. Girčys, 31 Concord Ave., Toronto, Ont., telef. OL 2156; J. Pleinys, 113 Cannon St. E. Hamilton, Ont., telef.: 2-2698; J. Urbonas, 1421 Pelissie St., Windsor, Ont., telef.: CL 6-3049.

Vokietijoje: J. Medušauskas, Sckellstr. 12/3r., Muenchen.

Švedijoje: P. Duda, Markvards g. 9, Stockholm, Va.

Šveicarijoje: Dr. P. Radvila, Werkgasse 50, Bern.

"Į LAISVĖ" Metinė Prenumerata: Amerikoje (šiaurės ir Pietų) — \$3.00: Australijoje ir D. Britanijoje — L. 10: Italijoje — L. 900; Prancūzijoje — Fr. 750; Švedijoje — Kr. 8; Šveicarijoje — Fr. 8; V. Vokietijoje — DM. 6.

ATSKIRAS NUMERIS: Amerikoje — \$1.00; Australijoje ir D. Britanijoje — L. 3; Italijoje — L. 300; Prancūzijoje — Fr. 250; Švedijoje — Kr. 3; Šveicarijoje — Fr. 3; V. Vokietijoje — DM. 2.

Norintieji žurnalą gauti oro paštu primoka faktines oro pašto išlaidas.

Į LAISVĖ — Lietuvių Fronto Bičiulių trimėnesinis politikos žurnalas. Redaguoja REDAKCINĖ KOLEGIJA. Redakcijos adresas — Į LAISVĖ, 3122 So. Halsted St., Chicago 8, Ill.

Viršelio vinjetė — dailininko Telesforo Valiaus.

Administratorius — Viktoras Naudžius.

Administracijos adresas — Į LAISVĖ, 1936 S. 49 Ave., Cicero 50, Illinois. Telef.: OLYmpic 2-3596.

Į LAISVĖ — TOWARD FREEDOM, Lithuanian quarterly of politics. Edited by EDITORIAL BOARD. Address: 3122 So. Halsted St., Chicago 8, Ill.

Business manager: V. Naudžius, 1936 S. 49 Ave., Cicero, Illinois. Phone: OLYmpic 2-3596.

Alp(LKA)3082

1959

Nr.18(55)

Larch.

91.183.84